

MAGYAR POSTA

MEGJELENIK ÉVENKINT TIZSZER SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
 ELŐFIZETÉSI ÁR ÉVI 8 PENGŐ I. KER., KRISZTINA-KÖRUT 12. SZÁM
 MŰSZAKI MELLÉKLETTEL 12 PENGŐ BUDAI POSTAPALOTA IV. EM. 426.

TELEFON: AUT. 50-5-97. — MŰSZAKI ÜGYEKBEN 56-7-11.

SZERKESZTI ÉS KIADJA A M. KIR. POSTAVEZÉREGAZGATÓSÁG MEGBIZASÁBÓL
 A M. KIR. POSTA JOGASZ- ÉS MÉRNÖK TISZTVISELŐI ORSZAGOS EGYESULETÉNEK
 SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁGA.

FŐSZERKESZTŐ: Dr. FORSTER KÁROLY M. KIR. POSTAFŐIGAZGATÓ

FELELŐS SZERKESZTŐ:
 Dr. NAGY SÁNDOR
 M. KIR. POSTAIGAZGATÓ

TÁRSSZERKESZTŐ:
 PETAINÉK JÓZSEF
 M. KIR. POSTA MŰSZAKI TANÁCSOS

A postai alkalmazottak balesetbiztosításának kérdései.

Irta: Dr. VAJDA BÉLA m. kir. postaigazgató.

Questions concernant l'assurance des employés des postes contre les accidents.
 Par le Dr. Béla Vajda, directeur des postes r. h.

En Hongrie, l'assurance obligatoire contre les accidents a été ordonnée pour les employés publics et privés, partant aussi pour les employés des postes, par la loi XIX ex 1907, laquelle a été complétée par la loi XXI ex 1927. L'obligation d'assurance contre les accidents est cependant suspendue pour les employés publics, car l'État assure à ses employés, par assurance autonome, toutes les indemnités qu'ils recevraient s'ils étaient assurés. Définition de l'accident de travail et exposé de la jurisprudence établie, au regard des accidents se produisant dans le service postal et surtout dans le service ambulancier. Substance et conditions de l'indemnité d'accidents. Conseils pratiques pour les services postaux concernés sur le procédé à suivre en cas d'accidents de travail.

I.

Minden biztosításnak az a célja, hogy az egyéneket azokért a veszteségeikért és anyagi károkért kárpótolja, amelyeket valamely el nem hárítható eseményből vagy véletlenből kifolyólag szenvedtek. A balesetbiztosításnak szintén az a célja, hogy az érdekeltek baleset esetében, amely alatt általában valamely külső fizikai vagy mechanikai erő hirtelen behatása által okozott testi sérülést kell érteni, kártalaníttassanak. A baleseteknek általában két nagy csoportja van: az üzemi és az egyéb balesetek csoportja. Az üzemi balesetekre a legtöbb kultúrállamban a kényszerbiztosítás rendszere áll fenn, az egyéb balesetek biztosítása már egyéni elhatározás dolga és azzal rendszerint különféle biztosítóintézetek foglalkoznak.

A kényszerbiztosítás szükségességét csak újabban ismerték fel.

Nálunk a kötelező balesetbiztosítást az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknál az 1907. évi XIX. törvénycikk léptette életbe, amely kimondta, hogy „balesetbiztosítási kötelezettség alá esnek a nemre, a korra és a bér vagy fizetés nagyságára való tekintet nélkül mindazok, kik a felsorolt vállalatoknál, üzemekben vagy munkáknál... alkalmazva vannak“. Ezt a törvényt, mely azonban nemcsak az ipari és kereskedelmi, hanem az állami, megyei stb. alkalmazottakra és a társadalmi s közművelődési egyesületek alkalmazottaira is kiterjed, kiegészítette az Országos Gazdasági Munkáspénztárról szóló 1912. évi VIII. törvénycikk, mely az őstermelés körében alkalmazott és tág értelmezéssel gazdasági cselédeknek nevezett alkalmazottak biztosítását szabályozza. E két törvénnyel az ország köz- és magánalkalmazottainak legnagyobb részét balesetbiztosítási kötelezettség alá vonták.

Az 1907. évi XIX. törvénycikket majdnem egészen hatályon kívül helyezte az 1927. évi XXI. törvénycikk, mely már a 20 év alatt szerzett nagyértékű tapasztalatok alapján készült. Az előbbi törvény a postára vonatkozólag azt a rendelkezést tartalmazza, hogy „balesetbiztosítási kötelezettség alá esnek: a posta, távirda és távbeszélő üzemek és ezek építkezései, valamint fenntartási munkáinál alkalmazottak“, míg a betegségbiztosítási kötelezettség „a postánál, távirdánál, távbeszélőnél, ezek építkezési és fenntartási munkáinál“ foglalkoztatott alkalmazottakra terjed ki. A két rendelkezés tehát, — mint látjuk — nem fed egymást, de egyik fogalmazás sem szerencsés és szabatos: ezért sokáig vita tárgyát képezte, hogy melyek a posta üzemei és hogy a balesetbiztosításra kötelezettek körét a betegségbiztosítási kötelezettség alá eső alkalmazottakkal szemben tényleg korlátozni akarta-e a törvényhozó? A 12.359/1916. kereskedelemügyi miniszteri rendelet (P. R. T. 1916—99.) végül olyképp szabályozta a kérdést, hogy a postamesteri hivatalok ama alkalmazottai, „akik a hivatalokban működnek“ (tehát a kiadók, kiadójelöltek és hivatali kisegítők), nem esnek balesetbiztosítási kötelezettség alá, mert ezek a hivatalok nem tekinthetők a posta „üzemeinek“.

Milyen volt tehát a balesetbiztosítás terén a joggyakorlat az 1927. évi XXI. törvénycikk megalkotása előtt? Az 1907. évi XIX. tc. 3. §-a fenti fogalmazással a postai alkalmazottakra nézve a balesetbiztosítási kötelezettséget általánosságban kimondja, azonban ugyanakkor a 10. §-a a biztosítási kötelezettség hatálya alól kivészi azokat az alkalmazottakat, „kik, valamint hozzátartozóik üzemi baleset esetére az e törvény VII. fejezetében megállapított kártalanításnak megfelelő nyugdíjigénnyel bírnak“. Ezzel a postai alkalmazottaknak tulajdonképp két nagy csoportja keletkezett: a biztosításra kötelezett és az arra nem kötelezett alkalmazottak csoportja. Utóbbiakhoz tartoztak mindazok a kincstári alkalmazottak, kikre a nyugdíjtörvény nem vonatkozott és az összes postamesteri alkalmazottak. További haladást jelentett a 4.616/1910. M. E. sz. ma is érvényben lévő kormányrendelet megalkotása, melynek intézkedései lehetővé tették, hogy az összes kincstári alkalmazottak (tehát a távirdamunkások, órabéresek és a nyugdíjigénnyel még nem bíró kinevezettek vagy díjnokok is) baleseti kártalanításban részesüljenek. Így most már az összes kincstári alkalmazottak kivétettek a balesetbiztosítási kötelezettség alól, melynek hatályossága ezek után csak a postamesteri alkalmazottakra vonatkozóan maradt meg.

A kérdés azonban még mindig nem jutott nyugvópontra. A postamesterek, kik alkalmazottaikat betegség és balesetbiztosítás céljából az illetékes kerületi munkásbiztosító pénztáraknál bejelenteni tartoztak volna, e kötelezettségüknek csak kis részben tettek eleget, főleg azért, mert remélték — és azt illetékes helyen nekik kilátásba is helyezték —, hogy a postamesteri alkalmazottak biztosításának kérdése is végleges rendezést nyer. Az 1910—1916-ig eltelt időszak tehát a jogi viták jegyében áll (iparhatósági eljárás, fellebbezés az alispánhoz, végrehajtási eljárás felfüggesztése stb.) és csak a fentemlített 12.359/1916. sz. kereskedelemügyi miniszteri rendelet igyekszik e téren rendet teremteni. De megnyugtató megoldást ez sem jelentett, mert a kincstári és postamesteri személyzet azonos balesetből kifolyólag nem egyforma elbánásban részesült. E tekintetben ugyanis ekkor a helyzet az volt, hogy ha p. o. egy kincstári szolgálatra berendelt kiadó a távbeszélő szolgálatban erős áram (villámcsapás) folytán megsiketül, a kincstár a baleset üzemi jellegét elismeri és a sérültet megfelelő kártalanításban (évjáradékban) részesíti. Ellenben egy ugyanily viszonyok közt hallását veszített és postamesteri hivatalban alkalmazott kiadó kártalanítására már nem számíthatott.

A bizonytalan jogállapotot csak az 1927. évi XXI. törvénycikk szünteti meg. E törvény 56. §-a ugyanis kimondja, hogy „baleseti biztosításra kötelezettek nemre, korra, állampolgárságra és a javadalmazás nagyságára, valamint betegségbiztosítási kötelezettségükre tekintet nélkül azok, akik baleseti biztosítási kötelezettség alá eső vállalatnál, üzemben, hivatalban vagy foglalkozásban“ szolgálatot teljesítenek. Ezeket a vállalatokat, üzemeket stb. a törvény 1. §-a tételesen felsorolja, a postát a 14. pont említi: (most sem szabatosan ugyan, de mégis félre nem érthetően) „a posta, távirda és távbeszélő hivatalai, gyárai (?) és műhelyei, valamint fenntartási munkálatai“.

Lássuk most már, kikre vonatkozik a postánál a balesetbiztosítási kötelezettség?

Hogy ezt helyesen megítélhessük, a törvény szelleméből kell kiindulnunk. Míg ugyanis a betegség oly egészségháborító tényező, mely a munkaviszonnyal rendszerint nem függ össze, vagy legalább az összefüggést nem lehet kimutatni, addig az üzemi baleset az érdekeltét az üzem *érdekében* végzett munka közben vagy abból kifolyólag éri. Ezért a balesetbiztosítás körébe kell vonni azokat is, kikre a betegségbiztosítási kötelezettség hatálya nem terjed ki. Viszont ki kell hagyni ebből a körből azokat, kik már nem kerülhetnek oly helyzetbe, hogy üzemi baleset érje őket (p. o. a nyugdíjasokat). Nem kritérium a balesetbiztosításnál a „főfoglalkozás“, mely pedig a betegségbiztosítási kötelezettségnél a főkellék. E szempontok figyelembevételével a balesetbiztosítási kötelezettség a következő postai alkalmazottakra terjed ki:

- a) az összes kinevezett kincstári alkalmazottakra;
- b) a kincstárnál alkalmazott összes egyéb alkalmazottakra (díjnokok, havibéresek, órabéresek, köztük a távirdamunkások akkor is, ha csak átmenetileg s ideiglenesen vannak foglalkoztatva, a csak 1—2 órát szolgálatot teljesítő hírlapkézbesítőkre stb.);

- c) a postamesterekre és postamesteri alkalmazottakra akkor is, ha postai szolgálatukat csak mellékfoglalkozásként látják el;
- d) a postaügynökökre és az ügynökségeknél alkalmazott küldönkökre (kézbesítőkre);
- e) a postaszállítókra postamesteri hivataloknál, ha nem önálló vállalkozók.

A postaügynököket illetően megjegyzem, hogy ezeket és alkalmazottaikat a betegségbiztosító intézet alapszabálya a tagok sorából kizárja, mert szolgálatuknak általában mellékfoglalkozás jellege van. Függetlenül azonban e rendelkezéstől, mely különben is módosításra szorul, az ügynökök balesetbiztosítási kötelezettsége nem vitás. A postamesteri hivatalok szállítóinál a szerződés természete dönti el a biztosítási kötelezettséget. Általában a gyalog közlekedő szállítókat nem lehet önálló vállalkozóknak tekinteni, de ez még a kocsival és lóval fuvarozó szállítóknál is vitás lehet, különösen, ha nemcsak a szállítást, hanem — amint az a gyakorlatban sűrűn előfordul — a kézbesítést is ellátják. Itt egyébként irányadó a munkásbiztosítási hivatalnak 963/1908. sz. döntvénye, mely kimondotta, hogy a kocsival és lóval fuvarozók, ha személyes természetű szolgálati szerződéses viszonyban állanak, önálló vállalkozóknak nem tekinthetők.

II.

Vizsgáljuk meg most a postai, illetőleg általában az állami alkalmazottakra vonatkozó balesetbiztosítás jogi természetét. Már az 1907. évi XIX. tc. 10. §-a kiveszi az állami alkalmazottakat a balesetbiztosítási kötelezettség alól, „ha üzemi baleset esetére a törvény VII. fejezetében megállapított kártalanításnak megfelelő nyugdíjigénnyel bírnak“. A kormány azonban ugyanakkor megfelelő szabályrendelet alkotása útján e feltétel teljesítéséről nem gondoskodott. Ezért e téren éveken át meglehetősen jogbizonytalanság uralkodott és csak az 1910. évi augusztus hó 6-án tartott minisztertanács határozata alapján kiadott 4.616/1910. M. E. sz. rendelet szüntette azt meg. E rendelet, mely az 1912. évi LXV. tc. 42. §-ának utolsó bekezdése gyanánt törvénybe is foglaltatott, az államnál az ú. n. *önbiztosítás* rendszerét létesítette. Ezt a rendszert teljes egészében fenntartotta az 1927. évi XXI. tc. 58. §-a, mely az állami és bizonyos feltételek esetén más alkalmazottakra is a balesetbiztosítási kötelezettség szünetelését mondta ki. Az önbiztosítás annyit jelent, hogy az állam az alkalmazottait üzemi baleset esetére nem biztosítja, de a baleseti biztosítás előírt szolgáltatásait maga nyújtja, vagyis alkalmazottainak megadja mindazt a kártalanítást, amelyet a biztosító intézettől kapnának, ha ott biztosítva lennének. Az állam a baleseti kártalanítások folyósítására természetesen nem létesít külön alapot, hanem rendes bevételeiből fedezi a felmerült költségeket. E rendszer előnye nemcsak az, hogy a biztosítottak nyilvántartásával, be- és kijelentésével stb. járó nagy ügykezelés berendezésére szükség nincs, de hasonlíthatatlanul olcsóbb is, mert a kártalanítások évi összege jóval kisebb, mint amennyi a biztosító intézetnek fizetendő járulék lenne. Így p. o. a múlt költségvetési évben az üzemi balesetből kifolyólag kifizetett kártalanítások összege a m. kir. postán évi 42.707 P-t tett ki, amely az

egész postai személyzethez viszonyítva elenyészően csekély összeg. Ebből az összegből kb. 36.500 P esett baleseti évjáradékokra, a többi pedig táppénzre. Baleseti évjáradékot jelenleg összesen 70 egyén élvez, még pedig 9 postaaltiszt, 1 kiadó, 1 postamesteri küldönc, 3 napszámos, 1 órabéres szakiparos, 1 fűtő, 1 órabéres gépmunkás, 31 távirdamunkás, 17 hozzátartozó, vagyis özvegy, árva stb. (utóbbiak közül 13-nak az eltartója távirdamunkás volt), végül 5 idegen egyén. A balesetek zöme (63%) tehát a távirdamunkásokra esik, ami arra mutat, hogy a postánál a legnagyobb baleseti veszély a vonalépítési és fenntartási munkáknál van.

Mint említettük: a postamesteri alkalmazottak egy részét sokáig nem vonták be az állami önbiztosítás körébe és csak az 1927. évi XXI. törvénycikk és a postamesteri alkalmazottakra külön kiadott 44.737/X. 2.—1928. sz. K. M. rendelet tisztázta e téren is a helyzetet. Jelenleg tehát üzemi balesetből eredő károsodása esetére az állam szociális gondoskodása az egész postaszemélyzetre kiterjed.

Mi hát tulajdonképp az üzemi baleset?

Az 1927. évi XXI. tc. 69. §-a így határozza meg: „Üzemi az a baleset, amely a biztosításra kötelezettel akár az üzemben, akár az üzemen kívül, de az üzem érdekében végzett munka közben, vagy az ily munkával, vagy a munkavállalói viszonytal összefüggésben éri... vagy amelyet a munkaadó vagy megbízottja rendeletéből, bár nem az üzem érdekében végzett munka közben szenved“. A törvény tehát elég szabatosan körülírja az üzemi baleset fogalmát, mégis ezt a rendelkezést csak általános keretnek lehet tekinteni, melyet az egyes esetekre alkalmazni a biztosító intézetek, illetőleg a társadalombiztosítási bíróságok hivatottak. Nem lesz érdektelen, ha a bírói joggyakorlatból néhány oly esetet ismertetek, amelyet postai alkalmazottakra is lehet vonatkoztatni. Állandó vita tárgya, hogy ha az alkalmazott a hivatalba (munkába) megy vagy onnan jön, szolgálati útnak lehet-e azt tekinteni és ha ilyenkor útközben baleset éri, lehet-e azt üzemi balesetnek minősíteni? A bírói gyakorlat e tekintetben idáig meglehetősen szabadelvű volt, így pl. csak azt kívánta, hogy az alkalmazott ne szakítsa meg indokolatlanul az útját, de az út indokolatlan megszakításának nem tekintette, ha pl. a biztosított menetközben kocsmába betért és ott „mérsékletes mennyiségben“ italt fogyasztott. A 6.000/1933. M. E. sz. rendelet azonban szigorított e téren s kimondotta, hogy „üzemi balesetnek nem lehet tekinteni azt a balesetet, mely a biztosítottat munkábamenet vagy onnan lakására jövet éri, azonban a munkavállalói viszonytól független eseményel van okozati összefüggésben“. Ugyane rendelet szerint meg lehet tagadni az útközben történt baleset alapján igényelt kártalanítást akkor is, ha a sérült hibás magatartásával a baleset bekövetkeztét maga okozta vagy azt előmozdította. Az útközben történő balesetek üzemi jellege tehát most már szűkebb körre szorult, de e kormányrendelet magyarázata még sok vitára fog alkalmat adni és a bíróságok feladata lesz a bizonyos tekintetben homályos rendelkezést a törvény szellemével összhangzásba hozni. Véleményem szerint jelenleg is meg lehet a baleset üzemi jellegét állapítani, ha az alkalmazott a rendes úton, — kerülő és időveszteség nélkül — a rendes ember gondosságával és figyelmével megy a munkahelyére, illetőleg távozik onnan. Minden

balesetet tehát, mely ilyen helyes magatartás mellett éri az alkalmazottat, a munkavállalói viszonyal összefüggőnek lehet tekinteni. Csak ez a magyarázat felelhet meg a törvény szellemének.

Az üzem érdekében végzett munka meghatározása sem könnyű. A Kúria egyik döntvénye szerint „az a foglalkozás és idő, melyet a munkás saját testi szükségletére vagy a munkára való előkészületre kénytelen fordítani“, a hivatásszerű munka körébe vonandó. Viszont nem tekinthető üzeminek az a baleset, mely a munkaidő befejezése után a munkahelyén visszamaradt alkalmazottat éri, oly munka teljesítése közben, melyet nem a munkaadó rendeletéből, vagy az üzem *kifejezett* érdekében végez. Az üzem érdekében végzett munkát általában szorosán kell magyarázni, az tehát nem lehet oly munka, mely csak közvetve jelent hasznot az üzemre nézve, így p. o. ha az alkalmazott az üzemben szükséges ismereteinek gyarapítása céljából a munkaidőn túl végez bizonyos munkát és e közben baleset éri, ez az üzemi balesetek közé nem vonható (Mb. Fb. 1.661/1931.). Ellenben a munkahelyen való alvás, — mint a másnapi munkára erőgyűjtés — közben történt baleset, ha a munkaadó utasítására, engedélyével vagy a munkával kapcsolatban történt, üzemi jellegű (Mb. Fb. 313/1929.)

Láthatjuk a fenti példákból is, hogy az üzemi baleset megállapításánál a bírói mérlegelésnek szabad tere van és — mint minden új jognál: a balesetbiztosítási jognál is még hosszú idő fog eltelni, míg az egységes joggyakorlat kifejlődik. Az ingadozó joggyakorlat eredménye, hogy ellentétes bírói ítéletek is keletkeznek, így p. o. a nagy hidegben végzett munka közbeni fagyást a munkásbiztosítási felsőbb bíróság több ítéletében nem minősítette üzemi balesetnek, az 1.659/1929. sz. ítéletében azonban mégis annak ismerte el. A 319/1931. sz. ítéletében arra az álláspontra helyezkedett a nevezett bíróság, hogy szél, meleg, hideg, erős fény, fertőzés stb. által előállott testi vagy szellemi fogyatékoság nem jogosít baleseti kártalanításra, amivel szemben azonban más esetekben ellentétes állásfoglalás is történt (p. o. hirtelen hőváltozásból eredő hevenytüdőlob, kápráztató fényből származó látóidegsorvadás stb.). Különösen a baleset következményeképp jelentkező utóbajok megítélése igen nehéz, mert a balesettel való összefüggést az orvosok sokszor nem tudják kétségtelenül megállapítani. E tekintetben egyébként az a bírói gyakorlat alakult ki, hogy a baleseti kártalanítás igényét el kell ismerni, ha a baleset közvetlenül nem idézte ugyan elő a test fogyatékoságát vagy megbetegedését, de már meglevő vagy lappangó betegállapot kitöréséhez vagy súlyosbításához vezetett. P. o. egy munkásra súlyos tárgy esett, mely nála a lappangó tabest kiváltotta: a bíróság elismerte a baleset üzemi jellegét, mert az ítélet indokolása szerint kérdéses, hogy baleset nélkül mikor és egyáltalán jelentkezett volna-e a tabes? Egy másik esetben üzemi baleset következményének minősítette a bíróság a tüdőbántalmat, mely a harmadfokú égési sebeket szenvedett sérültet megtámadta.

Különösen tág tere van a jogi vitáknak a mozgópostai alkalmazottakkal történt elég gyakori baleseteknél, melyeknél — bizonyos esetekben (ha t. i. a baleset a vasút hibájából történt) — az 1874. évi XVIII. törvénycikk alapján a vasút anyagi felelőssége is előtérbe lép. A mozgópostai alkalmazottakat ugyanis nemcsak szolgálat közben a mozgó-

postakocsiban érheti baleset, hanem a végállomáson a pihenésre szánt idő alatt is. Egyáltalán nincs eldöntve, hogy az ilyen balesetet, amely igen különféle lehet (p. o. az illető fürdés közben vízbefúl, vagy a végállomáson lévő lakásán széngázmérgezést kap stb.), üzemi jellegűnek lehet-e tekinteni vagy sem? Van oly nézet, mely szerint minden baleset, mely a mozgópostai alkalmazottat az otthonától távoltöltött idő alatt, — akár a mozgópostakocsiban, akár a végállomáson — éri, üzemi baleset, mert a munkaadó parancsából, az üzem érdekében van távol és a pihenésre szánt időre is mozgópostai „diétát“ kap, tehát akkor is szolgáltatásban állónak kell tekinteni. Ezzel szemben helyesebbnek és a törvény szelleméhez jobban símulónak vélem, ha mozgópostai alkalmazottaknál valamely baleset üzemi jellege csak akkor ismertetnék el, ha az nem oly magatartás közben történt, mely a felsőbbségnek (tehát a munkaadónak) ama szándékával, hogy a végállomáson töltendő idő kizárólag pihenésre és erőgyűjtésre szolgáljon, ellenkezik. Így az alvás, sétálás, üdítő fürdés stb. közben történt baleset, véleményem szerint üzemi jellegű, ellenben a kocsmázás, veszélyes és fárasztó hegymászás, vagy p. o. sportversenyzés stb. közben szenvedett balesetet, nem tartom üzeminek.

Bírói mérlegelés tárgya lehet az is, hogy a mozgópostai szolgálat közben útközben előforduló baleset mindig üzemi jellegű-e és mikor lehet a vasút felelősségét megállapítani? A mozgópostai személyzetnek tudvalevőleg meg van tiltva, hogy a végállomáson a kocsiban maradjon és abban pihenjen: kérdés, hogy ha valamely alkalmazott e rendelkezést megszegi és a mozgópostai kocsiban maradván, kiméretlen tolatás folytán megsérül, üzemi baleset-e az? Az állandósult bírói joggyakorlat szerint ez üzemi baleset nem lehet, mert a munkaadó nemcsak, hogy megbízást nem adott a kocsiban való tartózkodásra, sőt ellenkezőleg, azt megtiltotta. Még kevésbé számíthat természetesen az ily alkalmazott a vasút részéről bárminő kártalanításra. A vasút egyébként is számos tiltó rendelkezést tett a balesetet szenvedő mozgópostai alkalmazottak esetleges kártalanítási igényeinek visszautasíthatása érdekében (így p. o. nem vállal felelősséget a mellékkocsiban tartózkodó alkalmazottaknak tolatás közben történt sérüléséért). Itt azonban bizonyos óvatosságra szükség van, mert ha a posta a vasút álláspontját magáévá teszi és azt az utazószeméllyzettel rendeletben vagy figyelmeztetés alakjában közli és ezáltal munkaadói rendelkezést ad ki, az érdekeltek baleseti kártalanításának jogi alapja esetleg megszűnik.

Az üzemi baleseten kívül az 1927. évi XXI. törvénycikk még a „foglalkozási“ betegség eseteiben is nyújt kártalanítást. Ez a magyar balesetbiztosítási jogban teljesen új fogalom, mely az 1925-ben Genfben tartott nemzetközi munkaügyi egyetemes értekezlet által elfogadott nemzetközi egyezmény alapján alakult ki. Jelenti bizonyos foglalkozásokkal járó munkának az egészséget megtámadó veszélyességéből folyó megbetegedését. E foglalkozásokat a kormány rendelettel hivatott megállapítani. A 198/1928. M. E. sz. rendelet egyelőre az ólom- és higanymérgezés, és a lépfenefertőzés eseteit jelentette ki foglalkozási betegségeknek. Postai vonatkozásban is előfordulhatnak ily betegségek (p. o. ólommérgezés a nyomdászoknál, vagy az akkumulátorok javításával foglalkozó műhelymunkásoknál stb.). A foglalkozási betegségben

szenvedőket ép olyan kártalanításban kell részesíteni, mintha üzemi balesetet szenvedtek volna.

Az üzemi balesetet szenvedett alkalmazottaknak kártalanításra van igényük. Ennek előfeltétele azonban, hogy a sérültet a baleset előidézése körül semmiféle *szándékosság* ne terhelje. (Más személy szándékossága vagy gondatlansága nem jön tekintetbe.) A baleseti kártalanítás a) a gyógykezelést, b) a táppénzt, c) a gyógykezelési járadékot és d) a baleseti járadékot foglalja magában. Nézzük e rendelkezés postai vonatkozásait.

A *gyógykezelés* önként értetődő azoknál a postai alkalmazottaknál, kik a betegségi biztosító intézet tagjai, de oly postai alkalmazottak is szenvedhetnek balesetet, kik nem tagjai a betegségi biztosító intézetnek (p. o. postamesteri hivatal küldönce, ki a postai szolgálatot csak mellékfoglalkozásként látja el). A betegségbiztosító intézet ezeket is köteles gyógykezelésben részesíteni, de a költségek megtérítését a postától igényelheti. További kivétel, hogy a baleseti sérült gyógykezelését vagy kórházi ápolása a betegségi biztosító intézet alapszabályaiban megállapított határidő elteltével nem ér véget, hanem mindaddig tart, míg a sérült teljesen meg nem gyógyul, illetőleg míg a gyógyeredmény végleg ki nem alakul. A sérültnek továbbá az ú. n. költségesebb gyógyászati segédeszközökre is feltétlenül és nemcsak bizonyos esetekben van igénye. Mindeme költségek megtérítését azonban a betegségi biztosító intézet szintén kérheti a postától. Vita tárgya, hogy kötelese-e a baleseti sérült a gyógyszerek árának bizonyos százalékát viselni? Ezt, bárha jelenleg ily rendelkezés nálunk és az OTI-nál is fennáll, a törvény szellemével ellenkezőnek tartom.

A *táppénzre* ugyancsak a fenti rendelkezések érvényesek. Táppénz természetesen csak az órabéres és postamesteri alkalmazottaknak jár, még pedig a betegségi biztosító intézet alapszabályai szerint járó mértékben.

A *járadék* megállapítása a baleseti kártalanításnak legfontosabb teendője. Járadék megállapítására már csak a súlyosabb balesetek esetén kerül a sor és itt nagy gondosságra van szükség, mert a sérültek fokozott bírói védelem alatt állanak. A baleseti kártalanítások ügyében külön szakszabóságok ítélik meg, mint társadalombiztosítási bíróságok (elsőfokon a járásbíróságok, másodfokon a budapesti kir. ítélőtábla). A járásbíróságok mellett mint ülnökök, a munkaadók és munkavállalók külön megbízottjai is működnek.

A járadékigény elbírálásánál a *keresőképtelenség* vagy a *keresőképességcsökkenés* a mérvadó. Ez új jogi alap, mert az 1907. évi XIX. törvénycikk a munkaképtelenséget, illetőleg munkaképességcsökkenést tekintette a kártalanítás alapjának. Keresetképtelen az a baleseti sérült, ki testi sérülése vagy testi, esetleg szellemi erejének nagyfokú hanyatlása miatt *semmiféle* kereső foglalkozást nem folytathat. Ilyen sérült kapja az ú. n. *teljes* járadékot, mely a beszámítható javadalmazás kétharmada (66.66%-a). A keresőképességcsökkenés viszont azt jelenti, hogy a sérült munkaereje bizonyos százalékkal hanyatlott, de nemcsak abban a foglalkozásban, melyben addig dolgozott, hanem bármely más keresőfoglalkozásban. A csökkenés fokát az orvosi szakvélemény állapítja meg. Ha ez a fok 15%-nál kisebb, járadékot egyáltalán nem lehet

folyósítani, ha 15—25% közt mozog, a megfelelő járadék folyósítható ugyan, de az két év múlva megszűnik (megszokási járadék) és csak 25%-on felüli keresőképességcsökkenésnél lehet állandó járadékot engedélyezni. Ez a *részjáradék*, melynek nagyságát a teljes járadéknak a veszteséggel arányos hányada adja (p. o. ha a keresőképességcsökkenés 40%-os, a részjáradék lesz: $66.66 \times 40 = 26.66\%$). Itt említem meg, hogy a törvény miniszteri indokolása szerint nem a sérültnek „fiziológiai alapon meghatározott munkaképessége, hanem csak az a munkaképessége jöhet figyelembe, melyet a gazdasági életben értékesíteni lehet, vagyis az, amellyel keresetre szert tehet“. A bírói gyakorlat szerint is a keresőképességcsökkenés mérve nem a különleges, hanem csak az általános munkára való alkalmatlanná válás szempontjából szokott elbíráltatni. A budapesti kir. ítélőtábla egyik elvi döntése szerint (2.561/1933.) a munkára vonatkozó erkölcsi parancs folytán a baleseti sérültnek — szükség esetén — korábbi foglalkozásának megváltoztatásával, más téren kell megmaradt munkaerejét gazdaságilag értékesíteni. Ezt azonban véleményem szerint teljes mértékben csak a fizikai munkásokra lehet vonatkoztatni és azt hiszem, hogy szellemi munkásoknál a választott életpályára való képtelenné válást a bíróság is másképp bírálná el.

A teljes és részjáradékon kívül ismer még a törvény *tehetetlenségi* járadékot, melyet a sérült akkor kaphat, ha nemcsak keresőképtelenné, hanem tehetetlenné is vált és állandó ápolásra szorul. Ez fokozatosan a beszámítható javadalmazás teljes összegéig felemelhető.

A járadék külön neve az ú. n. *gyógykezelési járadék*, mely a táppénzsegélyezés megszűnte után a gyógykezelés befejeztéig jár és azonos a teljes járadékkal.

Beszámítható javadalmazás alatt balesetbiztosítási jogi szempontból azt az összkeresményt kell érteni, amit a sérült baleseti biztosításra kötelezett üzemben a balesetet megelőző évben (52 hétben) keresett. Ez a megállapítás tehát sokkal tágabb, mint az egyéb szempontból (p. o. a betegségbiztosítás vagy a nyugdíj, illetőleg nyugbér szempontjából) figyelembevehető javadalmazás és abba mindenféle mellékeresetet is bele kell számítani (így a postai alkalmazottaknál az üzemi jutalék, az üzemi jutalom, a mozgópostai óradíjak, altiszteknél a természetbeni ruházat egyenértéke stb.). A természetbeni ellátás és egyéb szolgáltatások egyenértékét az OTI által kiadott részletes táblázat alapján kell megállapítani, kiadóknál nem lehet tehát a betegségi biztosító intézet alapszabályai szerinti átlagos díjnoki illetményekből kiindulni. A beszámítható javadalmazás alsó határa egyébként évi 300 P, felső határa évi 3600 P.

A postánál járadékkifizetésre a következő alkalmazottaknál kerülhet a sor:

a) kinevezett és baleset folytán nyugdíjba küldött kincstári alkalmazottaknál, ha nyugdíjuk nem éri el azt a kártalanítást, mely részükre az 1927. évi XXI. tc. VIII. fejezete szerint járna. Ezek részére a nyugdíj és a baleseti kártalanítás közti különbséget üzemi balesetből folyó kártalanítás címén kell elszámolni (1912. évi LXV. tc. 42. §.).

b) a kinevezett, de még nem nyugdíjogos és a ki nem nevezett kincstári alkalmazottaknál, kik baleset folytán szenvedett sérülésük

miatt a szolgálat alól felmentetnek, feltéve ha keresőkéességüket teljesen vagy részben elvesztették;

c) a baleseti sérülésük miatt szolgálatból elbocsátott postamesterek-nél és postamesteri alkalmazottaknál stb., ha más keresőfoglalkozást nem űzhetnek, vagy csak korlátolt módon értékesíthetik megmaradt keresőkéességüket.

Megjegyzem, hogy a kinevezett alkalmazottak közül rendszerint csak a mozgópostai alkalmazottak kaphatnak járadékot, mert csak ezeknél szokott a nyugdíj összege a baleset előtti összkeresmény kétharmadán alul maradni. A mozgópostai balesetek kérdése és az itt kifejlődött joggyakorlat igen érdekes, de azzal cikkem keretében részletesen nem foglalkozhatom. Csak annyit említek meg, hogy a mozgópostai alkalmazottaknak nemcsak az 1927. évi XXI. törvénycikk alapján járó és a fent tárgyalt kártalanításra van igényük, hanem az 1874. évi XVIII. törvénycikk alapján teljes kárukat is követelhetik a vasúttól. E tekintetben a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úrnak az államasutak igazgatóságához intézett ad 8.641/1911. sz. rendelete az irányadó, mely kimondja, hogy az 1907. évi XIX. törvénycikk nem helyezte hatályon kívül az 1874. évi XVIII. törvénycikket, mert előbbi törvény csak részleges kártalanítást nyújt a sérültnek, a teljes kár megtérítésére pedig csak az 1874. évi XVIII. törvénycikk nyújt lehetőséget. Az a kérdés azonban, hogy köteles-e a vasút a balesetből származó összes kárt viselni, tehát a posta által az 1927. évi XXI. törvénycikk alapján folyósított kártalanítást is megtéríteni, illetőleg hogy a posta érvényesítheti-e a visszkereseti jogát a vasúttal szemben, még mindig vitás. A mozgópostai szolgálat közben balesetet szenvedett alkalmazottak teljes kártalanítása tárgyában egyébként az a helyes gyakorlat fejlődött ki a postaigazgatóságoknál, hogy az illetőket a polgári per megindításától lehetőleg visszatartják és békés egyesség útján kísérik meg a sérültek keresetvesztését és más kárát a vasúttal megtéríttetni. A budapesti postaigazgatóságnál régebben ez az egyezkedési eljárás intézményesen is meg volt szervezve s számos esetben igen súlyos eseteket sikerült barátságosan elintézni. Erre különösen a közös orvosi balesetvizsgálatok nyújtottak módot, amelyeket a vasút és a posta külön megbízott orvosai tartottak.*

Itt kell megemlítenem, hogy üzemi baleset folytán bekövetkezett halál esetén a *hátramaradottak* is igényelhetnek kártalanítást (temetkezési segély, járadék, végkielégítés stb.). Eme kártalanítás nagyságát és feltételeit a törvény 74—79. §-ai állapítják meg. A részletekbe hatoló ismertetést mellőzöm.

III.

Térjünk át most röviden azokra a teendőkre, melyek üzemi balesettel kapcsolatban az egyes postai szervekre hárulnak. E teendők nincsenek minden részletre kiterjedő kereskedelemügyi miniszteri rendelettel szabályozva, miért is az egyes postai szerveknél többféle gya-

*) A posta részéről annakidején nagy felkészültséggel és emberszeretettel boldogemlékezetű dr. György Gábor főorvos, postatanácsos, a vezérigazgatóság egészségügyi előadója vett részt e vizsgálatokon.

korlat alakult ki. Egyöntetőség kedvéért az alábbiak szerint való eljárás lenne helyénvaló. Megjegyzem, hogy a mozgópostai szolgálat közben történt balesetek esetén követendő eljárást nem ismertetem, mert erre részletes utasítás van.

Minden jelentékenyebb balesetnél a sérült közvetlen feljebbvalója a baleset közelebbi körülményeit (helyét, időpontját, okát, lefolyását és egyéb fontos adatokat, p. o. azt, kik voltak a szemtanuk, hogyan történt s miből állott az első segélynyújtás, terheli-e a sérültet vagy harmadik személyt mulasztás stb.) tisztázni és három példányban írásba foglalni köteles. Erre a célra előnyösen fel lehet használni a 37 kérdést tartalmazó 1223. sz. nyomtatványt („Jelentés órabéres balesetéről“), mely bármely alkalmazott balesetének bejelentésére is szolgálhat. A jelentés eredeti példánya, melyhez a sérült kihallgatási jegyzőkönyve (ha egyáltalán ki lehetett hallgatni), a szemtanuk vallomásai és az orvosi látlelet csatolandó, az előljáró postaigazgatóságához (illetőleg a postavezérigazgatóságához) kell felterjeszteni. A jelentés 1—1 másolati példányát pedig (mellékletek nélkül) az illetékes elsőfokú rendőri hatóságnak és a ker. iparfelügyelőnek kell elküldeni. A rendőri hatóság hatáskörébe tartozik ugyanis a balesetnek büntetőjogi szempontból való megvizsgálása, míg az iparfelügyelő a balesetvédelmi szempontokat (egészségvédelmi intézkedéseket és óvó rendszabályokat) mérlegeli. Az orvosi látleletről célszerű másolatot visszatartani.

Sokszor volt már vita tárgya, hogy miért kell ezeket a jelentéseket az említett hatóságoknak, különösen az iparfelügyelőnek elküldeni, hisz a postának az iparfelügyelőségekkel semmiféle vonatkozása nincs. A törvény 154. §-a azonban ezt világosan előírja, a 162. §. pedig a vonatkozó részletes rendelet kiadását a belügyminiszterre bízta. Ez a rendelet 185.500/1932. B. M. szám alatt meg is jelent. A törvény 162. §-ának 2. bekezdése ugyancsak félre nem érthetően kimondja, hogy „az említett rendeleti szabályozás kiterjed azokra is, akiknek baleseti biztosítási kötelezettsége szünetel“, tehát a posta alkalmazottaira is. Arra nézve azonban, hogy utóbbiaknál miképp történik a rendelet végrehajtása, külön utasítás nem jelent meg, bár a törvény előírja, hogy e tekintetben „a belügyminiszter az érdekelt miniszterekkel egyetértve jár el“.

Az iparfelügyelők törvényes hatáskörét egyébként sem lehet vitatni. Már az 1893. évi XVIII. törvénycikk megadja az iparfelügyelőknek a „gyárvizsgálati“ jogot, a 17.001/1901. sz. kereskedelemügyi miniszteri rendelet pedig általában kimondja, hogy a munkások (alkalmazottak) egészségének, testi épségének és életének megóvását célzó intézkedések képezik az iparfelügyelői vizsgálat tárgyát. Az azonban, hogy ez a vizsgálat p. o. a postánál milyen terjedelmű, kiterjed-e a fokozottabb veszéllyel járó műhelyi, nyomdai, fűtési, vonalépítési s fenntartási stb. szolgálatokon kívül más postai szolgálatokra is, szabályozva nincs. Mindenesetre kívánatos volna a kérdés szabályozása, mert az iparfelügyelőknek az egészségvédelem és balesetelhárítás terén széles hatáskörük van, kihallgatásokat foganatosíthatnak stb. és működésük bizonyos körülmények közt esetleg a szolgálat érdekeire hátrányos is lehet.

Mindenesetre célszerű, ha az összes postai szervek, melyeknek működési területén baleseti veszély fennforog (ilyenek nemcsak a fentemlített műszaki stb. munkálatok, hanem az irodai munkák is, ha elemi

erővel hajtott gépek segítségével történnek), a hasonló üzemekre vonatkozólag az OTI. által kibocsátott egészségvédő és balesetelhárító óvórendszabályokat beszerzik s az iparhatóságok által elrendelt hasonló intézkedésekről tájékozódnak és azokhoz szorosán alkalmazkodva alkalmazottaikat is kioktatják a helyes eljárásra, a munkahelyiségekben pedig megfelelő figyelmeztető táblákat függesztenek ki. Hogy e rendszabálynak milyen nagy a jelentősége a munkaadó kincstár szempontjából is, elég, ha arra utalok, hogy az óvórendszabályok be nem tartása esetén a törvény szerinti baleseti kártalanítást meghaladó anyagi felelősség is előtérbe léphet. Itt egyébként dicsérőleg kell megemlékezni a központi járműtelepről, mely műhelyeiben az egészségvédelem és balesetelhárítás terén több üdvös intézkedést tett, úgyhogy az illetékes iparfelügyelőség elismerését is kiérdemelte.

Ami már most azt a kérdést illeti, hogy minden balesetet kell-e tárgyalni és bejelenteni, a magam részéről a következőkhöz való alkalmazkodást tartom helyesnek. Minden üzemi balesetet, melyet a sérült bejelent, tárgyalni kell, bármily jelentéktelennek látszik is, mert előre soha sem lehet tudni, hogy milyen következmények jelentkeznek később? *A sérültet tehát minden körülmények közt orvoshoz kell utasítani* és orvosi látlevelet beszerezni, bármennyire jelentéktelennek is tartja sérülését az érdekelt alkalmazott. Jelentéktelen sérülésnél elég a kezelőorvos látlevele is, mely azonban a sérülésnek és a sérült állapotának leírását mindenkor tüntesse fel. A további eljárás a sérülés természetétől függ. Ha a sérülés nem okoz munkaképtelenséget és tényleg jelentéktelennek látszik, elég a baleset körülményeit rövid tényvázlatban megállapítani, a baleseti nyilvántartó könyvbe bevezetni (ily könyvvezetése már statisztikai célból is kívánatos), de a részletes balesetvizsgálati jelentés elkészítését és elküldését mellőzni lehet. E tekintetben irányadóul a fentemlített 17.001/1901. K. M. sz. rendelet szolgálhat, mely kimondja, hogy az iparfelügyelőnek a jelentéktelenebb sérüléseket nem kell bejelenteni, hanem a bejelentési kötelezettség akkor kezdődik, ha a sérült előreláthatóan három napnál tovább munkaképtelen. Ilyenkor azonban az alkalmazottat — kivéve ha annak nagyobb akadály van — hatósági orvossal is felül kell vizsgáltatni, a kezelőorvos látlevele ugyanis a későbbi eljárás alapjául már nem szolgálhat.

Halált okozó baleset esetén, a látleveletnek a halál okának megállapítását is tartalmaznia kell és ha a halál később következik be, kórházi orvosi vagy hatósági orvosi bizonyítványt kell beszerezni arról, hogy a halál a baleset folytán állott-e be vagy sem.

Itt egy nagyon fontos és kellően nem mérlegelt körülményre hívom fel az érdekelt postai szervek figyelmét: i. t. a baleseti kártalanítás iránti igény elévülésének kérdésére. A kártalanítási igény a törvény 161. §-a szerint általában a baleset napjától számított 2 illetőleg 3 éven belül elévül, a budapesti kir. ítéletábra 814/1932. sz. ítélete szerint azonban ez a kártalanítási igény szünetel a munkaadóval szemben mindaddig, míg a sérültet a korábbinál nem alacsonyabb munkakörben és a korábbinál nem kisebb javadalmazással alkalmazza. Nálunk is előfordulhat tehát, hogy valamelyik baleseti sérült csak évek múlva érvényesíti kártalanítási igényét, amikor azután a régi, pontos előjegyzéseknek és iratoknak perdöntő súlya lehet.

Meg kell még említenem, hogy a postai alkalmazottak baleseti kártalanítása mindenkor miniszteri hatáskörben történik, az alárendelt szervek tehát önállóan semmiféle kártalanítást nem utalhatnak ki, legfeljebb a táppénzre adhatnak indokolt esetekben előleget. A baleseti kártalanítás elveit fentebb már előadtam, a gyakorlati kivitel részleteit — tekintettel arra, hogy e tekintetben már a postavezérigazgatóság, mint miniszteri szakosztály intézkedik — azt hiszem, mellőzhetem.

IV.

Cikkemben igyekeztem lehetőleg mindazokat a kérdéseket összefoglalni, melyek a postai alkalmazottak által szenvedett balesetknél a balesetbiztosítási jog szempontjából felmerülhetnek. Bár mindenre ki nem térhettem és a részletekbe sem hatolhattam be mélyebben, mégis azt hiszem: sikerült ezek iránt a kérdések iránt érdeklődést keltenem és örülnék, ha a balesetbiztosítási jognak — ennek az új és érdekes jognak — postás művelői is akadnának. A társadalombiztosítási jog, melynek egyik ága a balesetbiztosítási jog, egyébként is az utolsó évtizedben oly hatalmas fejlődésnek indult, hogy már egész önálló irodalma van és fontosságánál fogva 1930-ban a József műegyetemen kétféléves társadalombiztosítási szaktanfolyam is létesült. Tekintettel azokra a nagy érdekekre, melyek a betegségi, baleseti, öregség s rokkantság stb. esetére szóló biztosításra vonatkozó rendelkezéseknek és a folyton fejlődő joggyakorlatnak teljes megismeréséhez és hibátlan alkalmazásához mind a kincstár, mind az alkalmazottak szempontjából fűződnek, megfontolandónak tartom, nem volna-e célszerű, hogy ezt a szaktanfolyamot a betegségbiztosító intézetnek és a postavezérigazgatóságnak egy-két előadója is elvégezze?

A nyomtatványküldeményekre vonatkozó rendelkezéseket összefoglaló füzet ismertetése.

Irta: DR. BELUS MIHÁLY m. kir. postatanácsos.

Orientation sur le cahier résumant les dispositions relatives aux envois d'imprimés.

Par le Dr. Michel Belus, conseiller des postes r. h.

L'auteur s'occupe en premier lieu des raisons qui ont rendu nécessaire la publication, en un cahier spécial, des règles relatives aux envois d'imprimés, puis il relève l'importance du cahier en indiquant les points de vue principaux qui sont décisifs pour la détermination des envois d'imprimés.

Az egyik legsajátosabb és mind a postahivatalok, mind a közönség részéről a legtöbb magyarázatra, sőt igen sokszor heves vitára okot adó küldeményfaj a nyomtatvány. Azok, akik e küldeményeknek címzettei általában alig vetnek valami ügyet a hozzájuk érkező nyom-

tatványküldemény előállítására, a sokszorosított szöveg közötti esetleges beírásokra, gumibélyegzős feljegyzésekre stb. A címzetteket ebből az érdektelenségi helyzetükből azonban igen jelentősen kizökkenti, ha a posta nekik egy levél-, vagy levelezőlapként portózott nyomtatványküldeményt kézbesít. Nem szükséges itt ismertetni azokat a meglepetéseket, bosszankodásokat, felszólalásokat, panaszokat, amelyeket az ilyen megportózott nyomtatványküldemény a címzettnél kivált. Pl. kapok két fillérrel bérmentesített borítékban egy fizetési felszólítást, amelybe a feladó a fizetendő összeget kéz- vagy gépirással írta be. Ilyen értesítésért helyi forgalomban 16, távolsági forgalomban 36 fillér portót kell kézbesítéskor fizetni; vagy: ismerősöm utazásáról figyelemből küld egy képeslevelezőlapot, amelyre a megengedett 5 üdvözlő szó vagy udvariassági kifejezés keretét meghaladó személyes vonatkozású közlést (pl. „Mikor jöttök? stb.) ír és ezért a vidéken feladott nyomtatványként bérmentesített levelezőlapért 16 fillért kell fizetnem. Igaz ugyan, hogy a címzett elháríthatja magától a portózás okozta következményeket azzal, hogy a küldeményt nem fogadja el. Ezzel azonban az ügy nincs befejezve, mert a posta a címzett által el nem fogadott küldeményt a feladónak kézbesíti vissza és a portót tőle szedi be.

A nyomtatványoknál előforduló szabályellenességek kérdése egyébként igen gyakran nem a kézbesítéskor, hanem már a feladáskor, esetleg még a feladás előtt szóba kerül. A legszerencsésebb, de egyszersmind legritkább eset, ha a feladó a rendszerint nagyobb tömegben feladni szándékozott nyomtatványküldeményét, illetőleg annak mintáját feladás előtt a felvevő postahivatalnál vagy valamely postai hatóságnál bemutatja. Ilyen esetben a feladó megkapja mindazokat a felvilágosításokat, amelyeknek figyelembevétele biztosítja küldeményének nyomtatványként való feladását. E nyomtatványküldemények postai kezelésénél azután rendszerint nincs is baj.

A leggyakoribb eset azonban az, hogy a feladók nyomtatványküldeményeiket már megcímezve, sőt bérmentesítve hozzák postára. Ha azután a küldeményt valamely okból nem lehet nyomtatványként felvenni, a feladó gyakran arra hivatkozik, hogy azonos nyomtatványküldeményét régebben akadály nélkül elfogadták, vagy hogy x hivatalnál a feladáskor a küldeményt nem kifogásolták, tehát most is vegyék azt fel. Nem ritka az az eset sem, hogy a feladó a kifogás miatt megsértődik és azzal kéri vissza a küldeményeit: „Tessék csak visszaadni, majd elviszem a másik postahivatalhoz, ahol nem okoskodnak annyit és a küldeményt akadálytalanul felveszik.“ És tényleg megtörténik, hogy az egyik hivatal által kifogásolt és a fennálló szabályok értelmében nyomtatványként nem szállítható küldeményt a másik postahivatalnál kifogás nélkül felveszik. Ez azután azt eredményezi, hogy a feladók szempontjából vannak jó és rossz hivatalok. Természetesen a közönség szemében a „jó“ jelző azokat a hivatalokat illeti meg, amelyek nem nagyon vizsgálják a küldeményeket, viszont „rosszak“ azok a hivatalok, amelyek a szabályok szerint járnak el. A közönség előtt jó hivatalokként szereplő hivataloknál feladott nyomtatványküldeményekkel is megtörténik azonban a baj. Ugyanis a rendeltetési hivatalok nem mindegyike „jó“ hivatal és ezek megportózzák a szabályellenes küldeményeket. Ezekből születik meg azután a panasz.

Részben a panaszok, részben a felülvizsgálatok során a postavezérigazgatóság megállapította, hogy a hivatalok egyrésze a nyomtatványküldeményekre vonatkozó szabályokat alig veszi figyelembe, más része pedig alkalmazza ugyan azokat, de tévesen, egyszer a postára, más-szor a feladóra nézve kedvezően, illetőleg kedvezőtlenül. Ilyen körülmények között, mind a posta, mind a közönség érdekében lévők lát-szott egy ismertető-füzet kiadása, amely a vonatkozó szabályok magya-rázatos alkalmazását tartalmazza és a leggyakrabban előforduló esete-ket példákkal szemlélteti.

A postavezérigazgatóság 1929 év elején ki is adta ezt a „Nyomtat-ványküldeményekre vonatkozó szabályok ismertetése” című füzetét. Ez a füzet annak idején nem nyomtatással, hanem csak a házinyom-dában sokszorosítás útján igen korlátolt számban (400 példány) készült. Ezekkel a füzetekkel elsősorban a tisztképzőtanfolyam hallgatóit lát-ták el, másodsorban pedig az igazgatóságokat és a nagyobb hivatalokat. Bár e füzetből nem jutott az összes postai szerveknek, mégis annak kiadása nagymértékben elősegítette a nyomtatványküldemények egy-öntetű, szabályszerű kezelését. Ez nem csupán a postai bevételekre volt kedvező kihatással, hanem a felek megfelelő tájékoztató felvilágosítása révén, a közönség érdekeit is szolgálta.

Az említett ismertetés közel két évig volt használatban. A forga-lomból 1930 év végén azért vonták ki, mert a londoni postakongresszu-son a nyomtatványok meghatározását illetőleg olyan értelemben dön-töttek, hogy minden ami a megengedett sokszorosítással készült — tekintet nélkül a szövegre — nyomtatvány. Ezzel szemben az Ismerte-tés a nyomtatványküldemény vizsgálatánál a szöveget hangsúlyozta. Az Ismertetésnek a forgalomból való kivonása után a postavezérigaz-gatóság a nyomtatványokra vonatkozó szabályok kérdését állandóan napirenden tartotta és minden egyes különleges esetet a Magyar Posta „Elmélet-Gyakorlat” rovatában ismertetett.

A mindennapi élet azonban, de a posta és a nagyközönség érdeke egyaránt, hozzáférhetőbb, rendszeresebb és szélesebb körű tájékozta-tást, illetőleg olyan gyakorlatilag is használható összefoglalást kívánt, ami ennek a mai gazdasági viszonyok között egyre bővülő körű nyom-tatvány-küldeményfajnak használhatóságát és takarékos voltát szembe-szökővé teszi, ugyanakkor azonban a posta anyagi érdekeinek védel-mét is hathatósan elősegíti.

E kívánalmaknak igyekeznek eleget tenni s e célt van hivatva szol-gálni a postavezérigazgatóság által kibocsátott és bárki által pár fil-lérért megvásárolható Ismertetés új kiadása, amely mind a szak-, mind a nagyközönség érdeklődésére egyformán számot tarthat.

Az Ismertetés-sel a vezetőség az összes postahivatalokat és posta-ügynökségeket ellátja és ezáltal a nyomtatványküldeményekre vonat-kozó szabályok alkalmazásánál az egyöntetű eljárást biztosítja. A pos-tát igénybevevő közönség tehát a legkisebb postahelyen is megkaphatja a részletes felvilágosítást arra vonatkozólag, hogy milyen küldeményt lehet nyomtatványdíjszabással szállítani és mit nem.

Az Ismertetés anyagának részletes tárgyalásával természetesen itt nem foglalkozhatok. Szükségesnek tartom azonban megemlíteni az Ismertetés beosztását és azt a néhány főbb szempontot, amelynek

alapján egy-egy nyomtatványküldemény elbírálása történik. Az Ismertetés 3 részből áll:

az I. rész a nyomtatványküldeményekre vonatkozó általános szabályokat taglalja;

a II. rész a mérsékelt díjú nyomtatványküldeményeket ismerteti, végül

a III. rész — a Függelék — közel száz gyakorlati példát sorol fel, hivatkozással az Üzletszabályzat megfelelő pontjaira, amelyek meghatározzák, hogy a küldeményt nyomtatványként el lehet-e fogadni, vagy sem; ez utóbbi esetben pedig megjelöli azt a küldeményfajt, amelyként a szabályellenes nyomtatványküldeményt postára lehet adni.

Az összes nyomtatványküldeményekre vonatkozó általános szabályokat az első részben találjuk. Ezek a szabályok útmutatásul szolgálnak arra, hogy egy nyomtatványküldemény felvételénél, illetőleg a küldemény felülvizsgálatánál milyen szempontokat kell figyelembe venni. Nevezetesen:

milyen anyagon lehet a sokszorosítást készíteni,

melyek azok a sokszorosítási eljárások, amelyekkel készült küldeményt nyomtatványként postára lehet adni,

melyek azok az utólagos bejegyzések, amelyeket a sokszorosított szövegben akár az előnyomott szöveg között hagyott üres rovatokba, akár más helyre kéz- vagy gépirással vagy bármely más hasonló módon be lehet írni, továbbá

hogyan kell a nyomtatványküldeményt postára adni és végül

mi történik azokkal a nyomtatványokként feladott sokszorosításokkal, amelyek az előírásoknak nem felelnek meg.

A most nagyvonalakban vázolt főbb szempontok közül:

a sokszorosítás módjai és

az utólag beírható bejegyzések

megérdemlik, hogy az Ismertető keretein kívül is behatóbban foglalkozzam velük.

Annak a kérdésnek elbírálásánál ugyanis, hogy valamelyik küldeményt nyomtatványként postára lehet-e adni, vagy sem, első és döntő szerepet játszik a sokszorosítás módja. Az Üzletszabályzat szerint nyomtatványként postára lehet adni mindazokat a sokszorosításokat, amelyek nyomtatás, metszés, könyomat, autográfia, fényképezés vagy ezekhez hasonló, könnyen felismerhető más mechanikai úton, továbbá kézírással vagy írógéppel előállított iratokról levonat útján készültek. Ha a sokszorosítás a most felsorolt eljárások valamelyikével készült, tekintet nélkül annak szövegére, nyomtatványként postára lehet adni.

Az életben azonban igen gyakran találkozunk olyan sokszorosítási eljárásokkal, amelyekkel készült küldeményeket a posta nyomtatványként nem fogad el. Ilyenek a kézírással, gépirással, indigós átütéssel, vagy átlátszó papíron másolással, szilárd vagy összeállítható betűkből álló bélyegzőkkel készült sokszorosítások. Ezeket a sokszorosítási módokat, illetőleg ezzel a sokszorosítással készült nyomtatványokat a posta nyomtatványként azért nem fogadhatja el, mert ezek egyforma szövegük mellett is azt a veszélyt rejtik magukban, hogy azok egyenként, vagy egyes részeikben különböző szövegűek lehetnek. A posta tehát kénytelen volna ezeket a sokszorosításokat egyenként külön-külön megvizsgálni, amiről pedig a postai tömegmunkánál szó sem lehet.

A sokszorosítás mai fejlett korszakában igen nehéz csak rápillantással kétségtelenül megállapítani azt, hogy a nyomtatványt milyen sokszorosító eljárással készítették. Különösen vonatkozik ez azokra a sokszorosításokra, amelyek az írógépen előállítottakhoz hasonlóak. A sokszorosító vállalatok ugyanis kifejezetten arra törekednek, hogy a sokszorosítás olyan legyen, amely az olvasóban a géppel írt levél benyomását kelti. A feladók természetesen az ilyen sokszorosításokat előszeretettel használják, mert remélik, hogy a címzett nyomtatványküldeményeiket levélnek gondolja s így azokat figyelmesen elolvassa. Ezekre a nehézségekre tekintettel a Postaüzleti Szabályzat akként rendelkezik, hogy ha valamely sokszorosításnál kétség merül fel, hogy azt megengedett eljárással állították-e elő, a feladó az előállítás módját a felvevő postahivatal kívánságára igazolni köteles (A. 1. Szab. 31. §. 1. b) pont utolsó bekezdés). Ezt az igazolást azonban a posta a felvevő hivatalnál a feladással kapcsolatban végzi és nem engedi meg, hogy ebből a célból a nyomtatványküldeményt útközben feltartóztassák, vagy a rendeltetési hivataltól visszaküldjék vagy pedig a rendeltetési hivatalnál megportózzák. Méltánytalan lenne és sok esetben a feladók indokolatlan zaklatásával járna a felvevő hivatal által szállításra már elfogadott nyomtatványküldemények visszaküldése azért, hogy a rendeltetési hivatal is meggyőződjék a sokszorosítás előállítási módjáról. Természetesen ez nem zárja ki azt, hogy a kézbesítő hivatal az előállítás módjára vonatkozólag felmerült esetleges gyanuját a felvevő hivattal közölje. A fennálló szabályok szerint ugyanis, ha a rendeltetési hivatalnál az a gyanu, hogy a nyomtatványküldeményt nem a megengedett sokszorosítási eljárással állították elő, a gyanuról a felvevő hivatalt értesítik és ez a legközelebbi feladás alkalmával a feladót megfelelő igazolásra hívja fel (A. 3. Szab. 87. §. 10. p.).

A nyomtatványok felvételénél a sokszorosítási eljárás vizsgálata után a legnehezebb és a legkörülményesebb a sokszorosított szöveg kiegészítése céljából alkalmazott utólagos bejegyzések megengedett vagy meg nem engedett voltának elbírálása. Ezt helyesen csak akkor végezhetjük el, ha tisztában vagyunk az Üzletszabályzat idevonatkozó rendelkezéseivel. Nyilvánvaló, hogy az az alkalmazott, aki a bejegyzésekre vonatkozó üzletszabályzati rendelkezéseket nem ismeri, az a felülvizsgálatot nem tudja elvégezni. A felülvizsgálathoz különben sok esetben még az sem elég, ha a felülvizsgáló az egyes megengedett bejegyzéseket ismeri. Hanem szükséges egy-egy bejegyzésre vonatkozó pont gyakorlati alkalmazásánál felmerült esetek és egyes gyakorlati példák ismerete is. Az Ismertetés minden egyes bejegyzéssel külön foglalkozik s azokat az eseteket, amelyek gyakrabban fordulnak elő, a példák felsorolásával, illetőleg az üzletszabályzati rendelkezések gyakorlati alkalmazásának magyarázásával világítja meg.

Az utólagos bejegyzések vizsgálatánál egyébként az első lépés annak megállapítása, hogy a bejegyzést az Üzletszabályzat megfelelő pontja megengedi-e és azt ott tételesen felsorolt rendelkezések valamelyikének alapján történt-e az. Mihelyt olyan bejegyzést találunk, amelyet egyik pont alapján sem lehetett volna alkalmazni, már döntöttünk is a felett, hogy a küldeményt nyomtatványként nem lehet postára adni.

A meg nem engedett bejegyzésekkel lépten-nyomon találkozunk. A közönség, de a hivatalok egy része is azt gondolja, hogy egy előnyomott szövegű nyomtatványban az üresen hagyott rovatokba csak egy szám vagy szó beírását nem lehet kifogásolni. Ez nyilvánvaló tévedés, mert a nyomtatványokba utólag csak olyat szabad beírni, amit az Üzletszabályzat 32. §-ában foglalt tételes rendelkezések megengednek. Nincs megengedve pl. egy nyomtatott szövegű fizetési felszólításban az elnyomott szöveg között üresen hagyott rovatba a fizetendő összeget kéz- vagy gépirással feltüntetni. Azonos az eset, ha a feladó a fizetési felhívást teljes szövegében nyomtatással állíttatja elő és a nyomtatott szövegben utal arra, hogy a tartozás összegét a csatolt befizetési lappal fizessék be. A fizetendő összeget ilyenkor a csatolt postatakarékpénztári csekkbefizetési lapon kéz- vagy gépirással tüntetik fel; minthogy pedig ilyen bejegyzést az Üzletszabályzat a mellékleteken sem enged meg, a küldeményt nyomtatványként nem fogadjuk el.

Igen gyakran találkozunk azonban olyan esetekkel is, amikor a feladó az előnyomott szövegű nyomtatványba nem egy, hanem több, pl. 5—6 adatot írt be kézírással. Ezeket a több bejegyzést tartalmazó sokszorosításokat a hivatalok már jobban megvizsgálják, de ennek ellenére is előfordul, hogy egy-egy hivatal azokat nyomtatványként elfogadja. Felesleges hangsúlyoznom, hogy ilyen eljárás nemcsak a posta érdekeit sérti, hanem következményeivel — egy-egy megportózott nyomtatvány — a közönség körében is visszatetszést kelt.

Hosszú volna felsorolni a hasonló eseteket, amelyek mind csak azt bizonyítják, hogy mennyire kívánatos és szükséges a nyomtatványküldeményekre vonatkozó ismereteknek minél szélesebb körben való terjesztése. Ezt a célt szolgálja az Ismertetés, amely a postai alkalmazottaknak szolgálatuk ellátásánál szükséges segédeszköz, a közönségnek viszont hasznos útmutatás, mert abból nemcsak arról nyer tájékoztatást, hogy mit *nem szabad* nyomtatványként feladni, hanem arról is, hogy *mit* és hogyan *lehet* nyomtatványként postára adni.

Postamesterek és postamesteri alkalmazottak továbbképzése.

Irta: HANÁK ANDRÁS m. kir. postatitkár.

Perfectionnement de l'éducation professionnelle des maîtres de poste et des employés de maîtres de poste.

Par André Hanák, secrétaire des postes r. h.

Au cours des dernières dix années, le service de caisse, la reddition de comptes et le système de manipulation des postes hongroises ont éprouvé d'essentielles transformations et la sphère de son activité s'est élargie de services nouveaux. L'auteur est d'avis qu'en connexion avec le développement rapide et la transformation accélérée il faudrait se préoccuper aussi du perfectionnement de l'éducation professionnelle des maîtres de poste et de leurs employés. En vue d'atteindre ce but, il s'imposerait en premier lieu les trois modes suivants:

1. Organisation d'enseignement complémentaire pour les maîtres de poste qualifiés à la base de l'ancien système de manipulation;

2. Examen, dans un cours spécial, de la capacité professionnelle et de l'aptitude à la gestion des expéditionnaires attendant leur nomination aux emplois de maîtres de poste;

3. Enseignement et instruction pratiques, sur les lieux, des employés des postes par les commissaires régionaux, en connexion avec l'inspection des bureaux.

A legutóbbi évtized fontos határkö és általános reformkorszak a magyar posta fejlődésének és szervezetének történetében.

Dícséretére válik a magyar postának, hogy a nagy összeomlást követő forradalmi idők lezajlása után a hatványozva mutatkozó nehézségeket aránylag rövid idő alatt leküzdötte. A rend és fegyelem helyreálltával pedig, nemcsak a forgalom zavartalan menetét tudta biztosítani, hanem megérezve a kor jogos követelményeit, a postakezelés terén olyan korszerű átalakításokat végzett és olyan újításokat valósított meg, amelyekkel egy csapásra helyreállította az egyensúlyt a kezelés módzatai és a forgalom által követelt gyorsaság között s az egész postai kezelést egyszerűség, célszerűség és gazdaságosság tekintetében valóban mintaszerűvé tette.

A magyar posta pénztári szolgálata, számadástétele és kezelési rendszere néhány év alatt mind alakra, mind eszközökre, tartalomra nézve az egész vonalon lényegesen átalakult s üzletköre korszerű és közérdekű új ágakkal bővült.

Természetes, hogy a gyors munkával átszervezett, átalakított és szinte átmenet nélkül, úgyszólván máról-holnapra életbeléptetett egyes kezelési módzatoknak, újításoknak a gyakorlatba való átültetése nem ment minden nehézség nélkül.

Az évtizedek óta változatlan régi kezelési rendszerhez szokott személyzet a nap-nap mellett megjelent újabb és újabb rendeletek, módosítások és különböző kezelési eljárások elsajátításával, továbbá azoknak a gyakorlatban való helyes alkalmazásával csak a legnagyobb megerőltetéssel tudott megbirkózni.

Főleg egyes postamesteri hivatalok küzdöttek az átmenet nehézségével, amit a dolog természeténél fogva meg is lehet érteni. Hiszen a sokoldalú szolgálatot rendszerint egyedül ellátó és a hivatalos teendőkön kívül sok helyen még a háztartás nehéz gondjaival és munkájával is elfoglalt női postamestereknek alig jutott idő az egymásután megjelent szabályrendeletnek és a gyakorlat alapján szükségessé vált módosításoknak gondos áttanulmányozására és elsajátítására. Azonkívül még ahhoz sem volt módjuk és alkalmuk, hogy — a kincstári alkalmazottak példájára — az új szabályok helyes alkalmazását egymásközt megtárgyalhatták és megvitathatták volna.

Igy azután — a rendeletek téves értelmezése és alkalmazása folytán — sok hivatalnál az egységes kezelés helyett, különböző helytelen háziszokások honosodtak meg, amelyek nem egy esetben a biztonságot is veszélyeztették.

Kétségtelen, hogy a szakismeretek elsajátítása, a helytelen háziszokások kiküszöbölése és az egyöntetű kezelés biztosítása érdekében igen nagy szolgálatot tett az 1927. évi december havában megjelent Posta-kezelési Utasítás (P. K. U.), de még inkább annak teljesen átdolgozott, újra szövegezett és 1934. évi január hó 1-től A. 2. és A. 3. Szabályzat cím alatt életbeléptetett új kiadása, mely éppen úgy, mint a PÜSz, ille-

tőleg A. 1. Szabályzat, továbbá a T. Ü. Sz. és Tb. Ü. Sz. a továbbképzésnek elsőrendű tényezője lett.

Sajnos azonban — a tapasztalat szerint — még e jelentékeny szellemi erőfeszítéssel és nagy anyagi áldozattal összeállított kodifikációs munkák révén sem sikerült a kifogástalan kezelést minden vonalon biztosítani és a szakismeretek hiányosságát teljesen megszüntetni. Vonatkozik ez leginkább a postamesteri hivatalok egy részére, elsősorban pedig azokra a postamesterekre és postamesteri alkalmazottakra, akik szakképesítésüket még a régi kezelési rendszer alapján szerezték meg. Ennek okát pedig főleg abban kell keresni, hogy míg a kincstári alkalmazottaknak az elrendelt házitanfolyamokon alkalmuk és módjuk volt az Üzletszabályzatok és a Kezelési Utasítás határozmányait élőszóval előadott magyarázat alapján megismerni, megvitatni és elsajátítani, addig a postamesterek és postamesteri alkalmazottak e tekintetben úgyszólván teljesen magukra voltak utalva.

A magyar postának, mint közérdeket szolgáló intézménynek, működése csak akkor lehet tökéletes, ha valamennyi alkalmazott jól ismeri az intézmény szervezetét, üzletszabályait, a kezelés lényegét és részleteit. Épp azért elsőrendű feladat a postamesteri kar és a postamesteri alkalmazottak elméleti és gyakorlati továbbképzése.

A kérdés csak az, mi módon lehet e feladatot a legcélszerűbben és lehetőleg kevés anyagi áldozattal megoldani.

Nem vitás, hogy az élőszóval való oktatást a legjobban szerkesztett, illetőleg összeállított tankönyv sem pótolhatja teljesen. Ezt vehetők tehát általános irányelvül a továbbképzésre nézve.

Ami már most a kivített illeti, kétségtelen, hogy a továbbképzés legcélravezetőbb és legalkalmasabb módja az e célra szolgáló tanfolyamon való rendszeres szakoktatás. Továbbképző tanfolyamot kellene tehát szervezni — akár központilag, Budapesten, akár igazgatósági kerületenként — elsősorban ama postamesterek részére, akik postai szakképesítésüket még a régi kezelési rendszer alapján szerezték meg, illetőleg akiket előzetes vizsga ki nem elégítő eredménye alapján az illetékes igazgatóságok ily tanfolyam hallgatására köteleznének.

A tanfolyamra való berendelést tehát az alkalmazottak szakképzettiségének megvizsgálása előzné meg, amit az egyes igazgatóságok kiküldöttei — hivatali szemlével kapcsolatban — a helyszínen fogantatosítanának.

A központilag szervezett tanfolyam előnye az egységes, egyöntetű oktatás, hátránya pedig az a többköltség, többkiadás, amivel a tanfolyamra berendelték Budapesten való fenntartása járna. Azonban ezen is lehetne segíteni, még pedig a 4 hétre tervezett továbbképző tanfolyamnak a nyári szünetre való kitüzésével, amikor is a tanfolyam hallgatására kötelezettek esetleg a postamesteri kollégiumban jutányos áron megfelelő elhelyezést és teljes ellátást kaphatnának.

Természetes azonban, hogy a postamesteri kollégiumban való ellátás, valamint az ide- és visszautazás költségei az érdekelt tanfolyamhallgatókat terhelnék, mert az állam jelenlegi nehéz pénzügyi helyzete nem engedi meg, hogy a kincstár a tanfolyam fenntartásán kívül a hallgatók utazási és ellátási költségeit is viselje. Ez a kiadás a tanfolyamra berendelt postamesterekre nem lehet sérelmes, mert hiszen a postames-

terek szolgálati szabályzatának 14. §-a értelmében a kezelésben járatlannak bizonyult postamestereket amúgy is újabb szakvizsgára lehet kötelezni. Már pedig az ily szakvizsgára magán úton való előkészülés — a tapasztalat szerint — ugyancsak költséges, nem is szólva arról, hogy a szakelőadók által tartott egyetemes oktatás a sokszor rendszeretlenül folytatott önképzésnél feltétlenül eredményesebb.

A tervezett továbbképző tanfolyam tantervének, az előadásra kerülő tananyag terjedelmének és az előadás módjának megállapításánál elsősorban főleg a gyakorlati szempontokat kellene irányadóul venni. Ezért az Üzletszabályzatoknak, továbbá a Postakezelési Utasításnak, valamint a kezelésre vonatkozó egyéb rendeleteknek főképpen ama határozmányait kellene ismertetni, amelyek a posta különböző ágazataiban rendszeresen előforduló gyakorlati eseteknél és kezelési teendők-nél a helyes eljárást megszabják. Az előadás módja inkább gyakorlati, mint elméleti lehetne. Gyakorlati példákkal, a kezelési okiratok helyes vezetésének, lezárásának minták útján, szemléltető módon való ismer-tetésével bizonyára nagyobb eredményt lehetne elérni, mint a szabá-lyoknak kizárólag elméleti úton való előadásával.

A továbbképzésnek egy másik módja lehetne: a postamesteri ki-nevezésre váró postakiadók szakképzettségének és hivatalvezetésre való alkalmasságának megvizsgálása. Általános érvényű szolgálati sza-bályként kellene kimondani, hogy postamesterré csak azt a kiadót le-hetne kinevezni, aki az e célra felállított előkészítő tanfolyamot elvé-gezte és az előírt postamesteri vizsgát sikerrel letette.

Ezzel kettős célt érhetnénk el: Először valóban szakképzett posta-mestereket nevelhetnénk, miáltal emelhetnők a postamesteri kar szín-vonalát és előmozdíthatnák a szolgálat érdekeit is a tökéletes és bizton-ságos kezelés tekintetében. Másodsor pedig az ily vizsgára való kö-telezéssel — minden más szemponttól eltekintve — a postamesteri ál-lásra csak azt a kiadót lehetne kinevezni, akit az illetékes szerv, — fő-ként a szakképzettség és rátermettség szempontjából — arra alkalmas-nak talált.

A vizsga eredményéhez képest a kiadókat — az egyéb feltételek (iskolai végzettség stb.) figyelembe vétele mellett — rangsorba lehetne osztályozni.

A középiskolai, vagy ennél nagyobb végzettséggel rendelkező kia-dók kiadói szolgálatát 3, a négy középosztályt végzett kiadókét pedig 5 évben lehetne megszabni. E szolgálati idő letelte után kerülnének csak a kiadók a postamesteri előkészítő tanfolyamra.

Általános elvként kellene kimondani, hogy a postamesteri vizsgát tett kiadókat először csak III. vagy IV. osztályú postahivatalokhoz le-het kinevezni. Azonban azokat a kiadókat, akik a postamesteri vizsgát *kiváló eredménnyel* tették le, kivételesen II. osztályú postamesteri hi-vatalhoz is ki lehetne nevezni.

Továbbra sem lehet mellőzni azonban a továbbképzésnek jól be-vált gyakorlatát, azaz a postai alkalmazottaknak kerületi biztosok út-ján — hivatali szemlékkel kapcsolatban — a helyszínen élőszóval való oktatását, irányítását és nevelését. Sőt módot kellene nyújtani arra, hogy a biztosok eme elsőrendű feladatukat az eddiginél behatóbban gyakorolhassák. A mai hivatali szemle és váratlan pénztárvizsgálat

ugyanis oly sokoldalú elfoglaltsággal és munkával jár, hogy még a leggyakorlottabb biztosnak — a legjobb munkabeosztás mellett — is alig jut ideje az alkalmazottak oktatására. Főleg az I.-ső és II.-od osztályú postemesteri hivatalok szemléinél mutatkozik e tekintetben nehézség. Ezért kívánatos lenne a hivatali szemlék időtartamát úgy megszabni, hogy a hivatali szemlével járó teendők mellett jusson megfelelő idő a behatóbb oktatásra is. Ez lehetne a II.-od osztályú hivataloknál másfél nap, az I.-ső osztályuaknál pedig — segédmunkaerő közreműködése mellett — legalább két nap. Ha a biztosnak ennyi idő állana rendelkezésére, akkor módjában lenne meggyőződni arról is, hogy az alkalmazottak szakképzettsége teljes-e s hogy az előző szemle óta megjelent rendeleteket, szabályokat mind ismerik és helyesen alkalmazzák-e. Ehhez képest ott, ahol a szükség kívánja, az alkalmazottaknak a megfelelő felvilágosítást megadhatná, őket a dolog lényegére nézve kellően oktathatná és kételyeiket eloszlathatná.

Igaz ugyan, hogy a biztos az észlelt szabálytalanságok és hibák megszüntetésére — az Üzletszabályzat és a Kezelési Utasítás (A. 1., A. 2. és A. 3. Szab.) megfelelő szakaszaira való hivatkozással — a hivatal szemlékönyvében is ad megfelelő utasítást és útmutatást. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy ha a biztos a vonatkozó szabályok lényegét meg nem magyarázza és azok helyes alkalmazására nézve az alkalmazottakat előszóval kellően nem oktatja, a kívánt célt, vagyis azt, hogy a szabálytalanságok valóban meg is szűnjenek, a legtöbb esetben csak részben éri el.

A szakismeretek hiányosságának kiküszöbölését csakis mélyreható és alapos szakoktatással lehet biztosítani.

A technika mai fejlett korszakában felvetődhetik az a gondolat is, vajjon ennek a továbbképzésnek szolgálatába nem lehetne-e a rádiót is beállítani? Véleményem szerint igen alkalmas volna erre a legutóbbi időben erősen tért hódító rövidhullámú rádió is. Az ilyen célból létesítendő rövidhullámú rádióleadóállomás közvetítésével ugyanis nemcsak a posta, hanem esetleg egyéb állami üzemek alkalmazottainak a továbbképzését is lehetne biztosítani.

Ez azonban elsősorban pénzkérdés s mert az állam mai nehéz pénzügyi helyzetében ily nagyszabású befektetésekre nem lehet gondolni, e terv megvalósítása a jövő feladata.

A postai alkalmazottak munkaideje az európai országokban.

Irta: DR. utr. jur. JABLONKAY ISTVÁN m. kir. postafogalmazó.

Durée du travail des employés postaux dans les pays européens.

Par le Dr. Etienne Jablonkay, commis-rédacteur des postes r. h.

L'auteur expose, à la base de l'ouvrage récapitulatif intitulé „La durée du travail dans les P. T. T.“ paru dans l'édition du Bureau international du travail à Genève, les règlements plus importants en vigueur dans les pays européens et les compare avec la situation en Hongrie. Il établit les principes fondamentaux auxquels ces règlements peuvent être ramenés et l'indique comme une tâche de la bonne politique de personnel de faire valoir ces principes.

1931-ben a genfi nemzetközi munkaügyi hivatal — magyarországi levelezője útján — azzal a kéréssel fordult a magyar postaigazgatáshoz, hogy a postai alkalmazottak munkaidejére és munkabeosztására vonatkozó adatokat közölje vele.

A kérés háttérében hatalmas nemzetközi szociálpolitikai mozgalom áll: a munkaidő nemzetközi szabályozására irányuló törekvés.

Már a háború előtt sok ilyen mozgalommal találkozunk, de ezek komoly jelentőségre csak akkor tettek szert, amikor a páriszkörnyéki békeszerződések XIII. része ezeknek a kérdéseknek nemzetközi egyezményekkel való rendezésére a Nemzetek Szövetségéhez hasonló állandó nemzetközi világszervezetet létesített.

Ez a szervezet a „Nemzetközi Munkaügyi Szervezet” (L’Organisation internationale du Travail), amelynek egyik állandó szerve a jelenleg Genfben székelő Nemzetközi Munkaügyi Hivatal (Bureau international du Travail). Ez utóbbi végzi az egyezménytervezetek kidolgozásához szükséges adatgyűjtés és az adatok rendszerbe foglalásának óriási munkáját. Méreteire jellemző, hogy 1933-ban 411 (köztük 2 magyar) tisztviselőt foglalkoztatott.

A nemzetközi munkaügyi szervezet első értekezletét 1919-ben Washingtonban tartotta. Ennek tárgya a 8 órás munkanap általánosítási módjainak megvitatása volt, miután a békeszerződés említett XIII. része ezt tette a munkaügyi szervezet egyik főfeladatává. Az értekezleten 27 állam vett részt és 83 szavazattal 2 ellen elhatározták a 8 órás munkanapnak az ipari üzemekben való bevezetését.

Sok egyéb részletkérdés szabályozása után az 1929/30-ban tartott XII. és XIV. genfi értekezlet a 8 órás munkanapnak a kereskedelmi, irodai és egyéb intézeti alkalmazottakra való kiterjesztését tűzte napirendre. Az erre vonatkozó egyezménytervezetet az 1933-ban tartott XVII. genfi értekezlet első tárgyalásában elfogadta s annak végleges tárgyalását az 1934-ben tartandó XVIII. konferenciára tűzte ki.

Ez az egyezménytervezet a postát, távirót és távbeszélőt is a kereskedelmi üzemek körébe foglalja, mint ahol az irodai jellegű munka a túlnyomó. A munkaidőt napi 8, illetőleg heti 48 órában állapítja meg. Ha a körülmények a munkaidőnek különleges beosztását teszik szükségessé, a 48 órás heti óraszám fenntartása mellett a napi munkaidőt fel lehet emelni, de 10 órát nem haladhat meg. A helyi ünnepek, vis major vagy üzemzavarok következtében elmaradt munkaórák kiegyenlítése is csak ezen a 10 órás maximális munkaidőn belül történhetik, évenként legfeljebb 30 napon át és oly módon, hogy az elmaradt munka pótlására naponként csak 1 órát lehet fordítani. Ezeknek a szabályoknak a betartását a ratifikáló országoknak hatóságilag kell ellenőrizni s a hatóságoknak az ilyen irányú rendelkezéseket a munkaadók és a munkások meghallgatásával kell kiadniok.

Az 1934. évi konferencia azonban ezt az egyezménytervezetet végleges alakba önteni még nem tudta s az előkészítő tárgyalások még ma is folynak.

Közben azonban, különösen az utóbbi években katasztrofális méreteket öltött munkanélküliség hatása alatt, már a 40 órás munkahét felé fordult a tárgyalók figyelme. Hiszen Németország és Lengyelország már 1930/31-ben, Spanyolország 1932-ben (a posta és táviróra vo-

natkozólag is), legujabban pedig Olaszország és Csehország is törvénybe iktatták a 40 órás munkahetet.

Ezeknek a tárgyalásoknak az előkészítése céljából volt tehát szüksége a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak a magyar postaalkalmazottak munkaviszonyainak ismeretére. Az összes európai országokból bekért adatokat azután a Hivatal egységes szempontok szerint feldolgozva s az áttekinthetőség kedvéért táblázatokba is foglalva egy 110 oldalas kiadványban tette közzé. (*La durée du travail dans les P. T. T. Genf, 1935.*)

Ennek a kiadványnak az óriási adatanyagából igyekszünk a következőkben az érdekesebbeket és fontosabbakat vázaltszerűen ismertetni. Tesszük ezt nemcsak azért, mert úgy gondoljuk, hogy a magyar postás társadalmat idevonatkozó szabályainknak a többi európai ország szabályaival való egybevetése érdekelni fogja, hanem azért is, mert el kell készülnünk arra, hogy előbb-utóbb ilyen tárgyú egyezmények megkötésére is sor fog kerülni s az elől a magyar kormány sem fog elzárkózhatni.

*

Az első általánosnak tekinthető elvi jelentőségű szempont, amelyet a kiadvány a különböző országok által közölt adatokból megállapít az, hogy a munkaidő szabályozása a postai alkalmazottaknál nem általános érvényű szabályokkal történik, hanem *a végzett munka minősége, intenzitása szerint különböző*. A postai alkalmazottak munkája ugyanis a dolog természeténél fogva igen különböző. Némelyiké óriási figyelemösszpontosítást kíván s így igen megerőltető, míg másoké a gyakori megszakítások által sokszor csak puszta jelenlétté válik.

Ennek a szempontnak a figyelembevételével, a munkaidő kérdésének elvi alapon való *intézményes szabályozására* a kiadvány a következő példákat említi:

Ausztriában a heti 48 órás munkaidő a „normális munka intenzitásával” végzett munkára vonatkozik. Ez alatt pedig azt értik, amely évi átlag alapján számítva, óránként 40 percnyi tényleges munkával jár. Amely munkakör végzett munkája — évi átlag alapján — ennél erősebb, illetőleg gyengébb, annál a heti munkaidőt megfelelően leszállítják, illetőleg felemelik, úgy azonban, hogy a munkaidő heti 36 óránál kevesebb és 54 óránál több nem lehet.

Belgiumban a postai beosztásban működők munkaideje napi 8 és heti 48 óra, de ennek tényleges munkának kell lennie. Hogy mit kell tényleges munkának tekinteni, az a személyzet különböző csoportjai szerint részletezve van megállapítva. Tényleges munkának számít például a zárlatkicserélő szolgálatban az állomáson vagy a hivatalban várakozással töltött idő, a gyűjtőjáratoknál a levélszekrénynek az előírt időpontban való kiürítése miatt esetleg eltöltött várakozás, az egyik munkahelyről a másikra gyalog megtett út általában stb.

Dániában a munkaidőt havi óraszámban állapítják meg, a hónapot 30 nappal és 4 szünnappal számítva. A munkaidő 182, 208, 234, illetőleg 260 óra a végzett munka alatt kifejtendő tevékenység és a munkára fordítandó figyelem szerint. A 208 és a 234 órás munkaidő az általános (ez napi 8, illetőleg 9 órának felel meg), előbbi az erős, megfeszített munkát igénylő munkahelyeken érvényes, amilyen pl. a nagyforgalmú

hivatalokban, nagyforgalmú táviró állomásokon és a fővonalakon közlekedő mozgópostákon szokott lenni, utóbbi azokban a kisebb forgalmú hivatalokban van bevezetve, ahol a munka kevésbé fárasztó és gyakoribb megszakításokkal jár. A 182 és a 260 órás munkaidőt csak egészen kivételes esetekben alkalmazzák.

Esztországbán a munkaidő megállapítása céljából a különböző munkateljesítményeket matematikailag mérik le. Egységnek azt a munkát tekintik, amibe egy közönséges levélnek az irányítása kerül s ennek az időtartamát 0.16 percben állapították meg. Az alkalmazottaknak évi 750.000 egységnyi munkát kell végezniök. A napi munkaóra 375, az éjszakai pedig 565 egységnek számít. Minden elvégzendő munkánál az elvégzéséhez szükséges munkaegységek számát kiszámítják s ezt az alkalmazottak között úgy osztják fel, hogy évenként 2000 nappali vagy 1335 éjjeli munkaóránál több senkire se jusson. Így fordulhat aztán elő az, hogy a telefonközpontokban, ahol a teljesített munka intenzitása igen különböző, a munkaidő napi 6 és 12 óra között váltakozik.

Lettországbán az igazgatási és azoknak a hivataloknak a személyzete részére, akik a közönséggel és a közlekedési eszközökkel közvetlen összeköttetésben nem állanak, a munkaidő napi 6 óra, a többiek részére pedig napi 8 és havi 208 óra. Ha azonban a munka különösen fárasztó vagy éjjeli szolgálattal jár, napi 6, illetőleg havi 156 órára lehet csökkenteni. Egyébként itt is pontos tételes felsorolás állapítja meg, hogy mi milyen arányban számítandó be a munkaidőbe. Így pl. az egyik munkahelyről a másikra megtett utat egész terjedelmében be lehet számítani, ha gyalog vagy kerékpáron, de csak felerészben, ha más közlekedési eszközzel történt.

Ahol ilyen általános, elvi szabályozás nincsen, ott majdnem mindenütt találkozunk olyan *különleges szabályokkal*, amelyek a munka mértékére a végzett munka határfoka szerint vannak kihatással.

Franciaországban a puszta jelenlétet kívánó őr vagy kísérő szolgálatnak a másfél órát meghaladó része csak $\frac{1}{3}$ rész erejéig számít be a munkaidőbe. A kisforgalmú, (5 osztályú) hivataloknál a munkaidőt napi egy órával, a legkisebb forgalmúaknál pedig 2 órával is meg lehet hosszabbítani, mert ezeknél a szolgálat szakadozott, gyakran csak jelenlétből áll.

Svájcban a napi átlagos munkaidőt 9 órára lehet felemelni, ha a szolgálat nagyrészen csak puszta jelenlétből áll.

Belgiumban a táviratkézbeseítők munkaidejét napi 8 órától 10 órára lehet felemelni, ha a két kiindulás közti 20 perces vagy annál nagyobb pihenők összesen a 10 órától legalább 3 és fél órát tesznek ki. (Statisztikai számítás szerint.)

Dániában a hivatalban készenlétben töltött idő kétharmad része, az otthon készenlétben töltött időnek pedig egyharmad része számít a munkaidőbe. Ugyanezt a szabályt alkalmazza a koppenhágai távbeszélő társaság is, amennyiben az éjszakai készenlét ideje, ha az alkalmazott annak felét aránylagosan zavartalan alvással töltheti, kétharmad részben számít a munkaidőbe.

A kiadvány az úton töltött idő beszámítására vonatkozó különböző szabályokat külön és nagy részletességgel tárgyalja.

Ezek közül megemlítjük *Franciaországot*, ahol a postai szolgálatban

az egyik munkahelyről a másikig megtett út, ha az alkalmazott közben semmi munkát vagy felügyeletet sem végez, csak egyharmad részben számít a munkaidőbe, viszont a rádió szolgálatban teljes egészében beszámít. (Pl. a Stúdiótól a hangversenyteremig vagy a sportpályáig megtett út.) *Angliában* a hivatal székhelyétől a munkahelyre megtett utat, ha az alkalmazott a lakásáról egyenesen a munkahelyére megy, csak annyiban számítják a munkaidőhöz, amennyivel az illetőnek a lakásától a hivatalig rendes körülmények között megtett útját meghaladja. Egyébként az úton töltött idő a rendes munkaidőbe beszámít, de ha az így számított munkaidő a rendes napi munkaidőt meghaladja, a túlórákért csak a rendes óradíj jár, tehát rendes, túlórázás esetén magasabb óradíjra jogosító munkának nem tekintik. Hasonló szabályok vannak *Ausztriában* is.

Ez a kérdés a műszaki szolgálatot illetően nálunk is szabályozva van, amennyiben vidéken a vonalépítési munkáknál, ahol a munkáscsapat számára az éjjeli szállásról az építésvezető gondoskodik, a munkaidő a szállás elhagyásának időpontjával veszi kezdetét. A munkáscsapatoknak a munkás lakóhelyének vasúti állomásától a munka színhelyére és vissza, valamint egyik munkahelyről a másikra történt utazásánál a 6—18 órák közötti nappali időből, valamint a 18—6 órák közötti éjjeli időből legfeljebb 8—8 óra után jár díjazás. Az utazási órák után — ha éjjeli utazásról van is szó —, csak a nappali órák utáni díjazás számítható. Itt közli a kiadvány a mozgópostai órapénzek kiszámítására vonatkozó szabályainkat is, pedig ez nem egészen ide tartozik, mert hiszen itt az úton töltött idő egybeesik a munkaidővel s így e szabályok ennek a különleges szolgálati ágának a munkaidejét is meghatározzák.

A munkát megszakító rövid pihenőkre vonatkozólag közölt adatokból csak annyit említünk meg, hogy ahol az alkalmazottak napi munkájukat megszakítás nélkül egyfolytán végzik, ott részükre általában 20—30, sőt 40 perces szünet van engedélyezve, ami a munkaidőbe beszámít. Kivétel a műszaki szolgálat (vonalépítés), ahol szünetet majdnem sehol sem engedélyeznek, vagy ha igen, akkor azt a munkaidőből levonják és nem díjazzák.

A munkaidő kiszámítását az *éjszakai munka értékelése* is nagyban befolyásolja. Az éjszakai munkát ugyanis több országban a valóságban eltöltött időnél nagyobb értékben számítják be. Másfélszeresével számítják be *Esztországbán, Franciaországban és Hollandiában*, egyhetedrésszel számítják többnek *Angliában és Írországbán*, egy negyedrésszel többnek *Novégiában*, 100 %-kal *Romániában, Lettországbán* pedig az éjszakai szolgálattal járó beosztásban lévők munkaideje 7, sőt 6 órára van leszállítva. Ahol ilyen kedvezményes munkaidő számítást nem találunk, ott az alkalmazottak az éjszakai órákért külön díjazásban részesülnek.

Nálunk a kedvezményes számítás és a külön díjazás is meg van, de a gyakorlatban csak az utóbbival találkozunk. A Szabályrendeletek Gyűjteménye I. rész 40. f. sz. alatt közölt 29.085/1894. sz. körrendelet szerint ugyanis a 22 órától 5 óráig terjedő munkát másfélszeresen kell számítani. Minthogy azonban az éjjeli szolgálatot teljesítők az éjjeli pénznek nevezett külön díjazással kárpótoltatnak, ez a gyakorlatban

figyelmen kívül marad és az éjszakai szolgálatot teljesítők beosztása mindenütt úgy van megállapítva, hogy az éjjeli órákat egyszeresen számítva adja ki a napi átlagos 8 órát. (Igy pl. az éjszakai szolgálat leggyakoribb formájánál, az úgynevezett hármastúrnál, ahol a munkaidő „A” napon 13 órától 19 óráig: 6 óra, „B” napon 7 órától 13 óráig: 6 óra és 19 órától másnap 7 óráig: 12 óra, vagyis 3 nap alatt 24 óra, ami napi 8 órának felel meg.)

Az eddig felsorolt különleges szabályok alapján lehet tehát megállapítani, hogy az egyes alkalmazottaknál a munkaidőbe mit és milyen értékben lehet beszámítani és mit nem. Az így kiszámított munkaidő össztartamára vonatkozólag pedig a kiadvány adatai azt mutatják, hogy a felsorolt s a munkaidőt általános szabályokkal rendező 5 országon kívül a postaszemélyzet munkaidejét heti 48, illetőleg napi 8 órában állapítják meg: Anglia, Finnország, Franciaország, Írország, Jugoszlávia, Lengyelország, Luxemburg, Norvégia, Portugália, Svájc, Svédország és Törökország.

Ettől eltérő szabályokat találunk Németországban (heti 54 óra), Bulgáriában (évi 2356—2920 óra), Hollandiában (napi 8 és $\frac{1}{2}$), Romániában (heti 40), Olaszországban (napi 8, de a 8. óráért már külön díjazás) és Spanyolországban, ahol a 40 órás munkahétre éppen az adatok beküldésekor tértek át és ezzel kapcsolatban az egész szolgálat átszervezés alatt állott.

Nézzük már most, hogy milyen a helyzet nálunk. Itt mindjárt meg kell állapítanunk, hogy a munkaidőnek a munka intenzitása szempontjából való megkülönböztetésére nálunk általános rendelkezés nincsen. A munkaidő tartamára vonatkozólag csak a már említett 29.085/1894. számú körrendelet intézkedik, amely szerint a hivatalok tisztviselői személyzetének munkaideje egyformán legalább napi 8, szükség esetén 9, rendkívüli esetekben 10 órára terjedjen s az altiszteké ezt egy órával haladja meg. A táviróra vonatkozólag az 1888. évi 29.459. számú külön rendelet intézkedik. Eszerint a távirónál az alkalmazottak napi átlagban 8 órai szolgálatot kötelesek teljesíteni. Ezekről függetlenül a 11.182/904. sz. rendelet kimondja, hogy a „C” szolgálatra beosztott munkaerőket a szabad délutánjukon 2—3 órai kiegészítő szolgálatra lehet berendelni s rendkívüli díjazás csak a 3 órán felüli szolgálatért jár. Ezekhez a szabályokhoz járul még az éjszakai szolgálatra vonatkozó már említett rendelkezés. Az egyes alkalmazottak munkaidejét azután e szabályok figyelembe vételével az adott helyzet és a létszám viszonyok alapján a hivatali főnökök állapítják meg.

Látjuk tehát, hogy szabályaink meglehetősen tágak s ha az alkalmazottak munkaidejének megállapítása nagy általánosságban az igazságosság és méltányosság követelményeinek mégis megfelel, az hivatali főnökeink érdeme.

S ha a hivatalok 1931-ben beküldött kimutatásait az alkalmazottak munkaidejéről végiglapozzuk, akkor látjuk, hogy a 8 órás munkaidőt a gyakorlatban nálunk is általánosnak lehet mondani. Ennél rövidebb munkaidővel járó beosztást csak elvétve találunk, de viszont 100-nál több azoknak a száma, akik napi 9 órát dolgoznak és ezeken kívül még majdnem 100-ra tehető azoké, akik még ennél is többet, napi $9\frac{1}{2}$, sőt 10 órai szolgálatot teljesítenek. Egyes munkakörök munkaide-

jének ilyen aránytalan meghosszabbítását a helyi körülmények (érkezések, indítások) teszik elkerülhetetlenné, de az ilyen, az egyenlő megterhelés elvével ellenkező esetek súlyosságát nagyban enyhíti az a rendszer, hogy az alkalmazottak beosztását a lehetőséghez képest havonként cserélgetik.

A munkaidő pontos körülhatárolásának azonban nemcsak szociális szempontból van fontossága, hanem azért is, mert a *rendkívüli munka*, a túlórázás kérdésének megoldása is ezen épül fel.

A rendes munkaidőnek rendkívüli körülmények által okozott meghosszabbodása ugyanis az illető alkalmazottra olyan munkatöbbletet ró, amelyért őt kárpótolni szokás. Fontos tehát tudni, hogy hol végződik a rendes és hol kezdődik a rendkívüli munka.

A kiadványban foglalt adatok szerint a rendes munkaidőt meghaladó szolgálatot rendkívüli munkának mindenütt csak akkor tekintik, ha bizonyos időtartamot elér. Ez a legtöbb országban $\frac{1}{2}$ óra, (*Dánia, Franciaország, Hollandia, Lettország, Nagybritannia, Norvégia, Svédország*) néhol $\frac{1}{4}$ óra, (*Angolországban* a szolgálat némely ágában és *Svájcban*) nálunk pedig „a megállapított hivatalos órákon túl teljesített” befejezett 1 óra (35.856/925. K. M.).

Az egész órákon felüli töredékóráknak a rendkívüli szolgálat tartamába való beszámításánál a legtöbb ország a befejezett félórákat számítja egésznek. Így *Ausztria, Belgium, Dánia* és *Svédország*. Negyedórákat kerekít ki egészre *Anglia* és *Franciaország*, minden megkezdett félórát félegységként számít be *Hollandia* és *Svájc*, csak a teljesen befejezett órákat számítják nálunk. (33.856/925.)

Ami már most a kárpótlás módját illeti, ez lehet külön díjazás, lehet kiegyenlítő pihenő engedélyezése, vagy végül a kettő vegyese.

A pihenővel való kárpótlás rendszere tisztán csak *Németországban* és *Esztországban* van bevezetve. A két rendszer keverékét találjuk *Dániában*, ahol havi 20 óra rendkívüli munkáért pihenőt, azon felül óradíjat adnak, *Spanyolországban*, ahol heti egy órát pihenővel, azon felül óradíjjal jutalmaznak, *Lettországban*, ahol csak akkor adnak óradíjat, ha két hónapon belül az alkalmazottat pihenővel kárpótolni nem lehetett, továbbá *Norvégiában*, *Svájcban* és *Svédországban* különböző feltételekkel.

A fel nem sorolt országokban, — így nálunk is — a külön díjazás rendszerét követik s így ez az általánosabb.

A kiadvány a külön díjazás mérvére nézve azt mondja, hogy az a rendes óradíjat általában 25%-kal haladja meg. Ez azonban ellenőrizhetetlen adat és a havi fizetéses alkalmazottaknál nem is lehet így megállapítani. Annyi bizonyos, hogy mindenütt fizetési fokozatok szerint progresszív kulcsot találunk.

A munkaidő kérdésének szabályozásánál azonban nemcsak annak tartama fontos, hanem *időbeli szétosztása és beosztása* is. Ennek különösen egészségi szempontból van jelentősége, mert az alkalmazottak felüdülése, pihenése következésképpen munkaképessége is ezen fordul meg.

A kiadvány bőséges anyagából a kérdés szabályozására vonatkozólag a következő fontosabb szempontok domborodnak ki.

A napi szolgálat lehetőleg ne legyen sok részre tördelve. *Angliában*

pl. a napi szolgálatot az összes szolgálati ágakban lehetőleg egyhuzamban teljesítik. A kezelési szolgálatban a legtöbb országban a két részre tagozódás az általános, háromnál több szakaszra azonban több ország szabályai szerint nem is osztható.

A szolgálatot szakaszokra szétbontó szünetek lehetőleg az illető országban szokásos étkezési idővel essenek egybe. Ez is szabályozva van *Franciaországban* és *Svájcban*. Előbbinél a szüneteket úgy kell beosztani, hogy azok vagy 10—13, vagy 17—20 óra közé essenek.

Ennek a szünetnek a tartama általában 2 óra.

A napi munkaidő kezdő és végpontja közötti időszak tartama, (amelybe tehát az előbb tárgyalt szünet is beleszámít) némely országban szintén szabályozva van. Így *Belgiumban* 13 órát csak feltétlen szükség esetén haladhat meg. Ezzel végeredményben a pihenőidőnek egyhuzamban való megfelelő tartamát biztosítják.

A kiadvány szerint a pihenő idő tartama a stabil hivatalokban egyfolytában átlag 12—14 órát tesz ki, míg a mozgópostai szolgálatban 6 és 40 óra között váltakozik, miután itt az egyfolytában való szolgálat nem szabályozható úgy mint a stabil hivataloknál. A pihenőidőszak fiziológiailag csak akkor hatásos, ha éjjel áll az alkalmazott rendelkezésére. Ezért, ha a szolgálat természete miatt az éjjeli munkától nem lehet eltekinteni, az ezt követő pihenő jóval hosszabb.

A kiadvány ugyan nem említi, de kulturális és szociális szempontból egyaránt fontosnak tartjuk még azt is, hogy az egyes alkalmazottak hetenként legalább néhány estét szabadon tölthessenek. A nagy irányító hivatalainknál szokásos az a beosztás, amely mindennap d. u. 13—21-ig, vagy 14—22-ig tart, az illető részére mind a társadalmi mind a kulturális életet lehetetlenné teszi.

Ide tartozik még az *éjszakai munkaidő* beosztásának kérdése is. Ennél meg lehet állapítani, hogy az egyfolytában tartó éjjeli turnusok rendszeren hosszabbak a nappaliaknál. Egyrészt mert az éjszakai munka rendszeren kevésbé erős mint a nappali, másrészt a felváltó turnus könnyebbé tétele végett. Az éjszakai szolgálat utáni pihenő ugyanis hosszabb. Több országban találunk szabályokat arra vonatkozólag is, hogy milyen időközönként lehet valakit éjszakai szolgálatra beosztani.

A pihenő idő egyik jelentékeny és fontos tényezője a kiadvány által „nagy periodikus pihenő“-nek nevezett *vasárnapi munkaszünet* is.

A vasárnap teljesített munkáért éppen ezért a legtöbb országban valamilyen kárpótlást adnak.

Ausztriában a hét folyamán adnak egy szabadnapot, ha az alkalmazott vasárnap körülbelül annyi szolgálatot teljesített, mint a hétköznapi munkaidő. Ha ennél rövidebbet, akkor két, vagy legfeljebb három ilyen vasárnapért kap az alkalmazott egy szabadnapot. Persze a váltakozó éjjeli-nappali szolgálatot teljesítőkre (az ott szokásos négyestúr esetén) ez nem vonatkozik, mert azoknál a szabadnapok más rendszer szerint ismétlődnek.

Belgiumban a szolgálatban töltött időnek megfelelő tartamú szabadságot adnak. (A levélhordóknál 2 órai vasárnapi munkáig $\frac{1}{4}$ napi, 4 óráig $\frac{1}{2}$ napi, 6 óráig $\frac{3}{4}$ napi és ezen felül egésznapos szabadság jár.)

Dániában a vasárnapi munkát túlórázásnak tekintik és e szerint külön díjazják, a munkaidőt az első alkalommal másfélszeresen s ha

u. a. nap másodszer is kell az illetőnek szolgálatot teljesíteni, kétszeresen számít.

Spanyolországban a már említett új törvény minden alkalmazottnak hetenként egy szabadnapot biztosít. Aki tehát vasárnap szolgálatot teljesít, az a hét valamely másik napján szabad.

Esztországban az alkalmazottnak a 3 órát meghaladó vasárnapi szolgálatért 14 napon belül 24 órai szabadságra van igénye, 3 órán alul semmire.

Franciaországban is a vasárnap helyett a hét valamelyik más napján adnak szabadnapot, de ha ez nem lehetséges, akkor túlórázásnak tekintik és eszerint külön díjazzák.

Angliában vagy 50%-al felemelt óradíjat adnak, vagy másfélszer annyi szabad órát a hét folyamán, de legalább 4 és legfeljebb 7, illetve 8 órát. Ezen felül már csak díjazás jár.

Lengyelország, Lettország, Luxemburg, Norvégia, Olaszország és Svédország az elmaradt vasárnap helyett a hét valamely másik napját teszik szabaddá.

Hollandiában a munkaidőt a következő hét egy vagy két napján megfelelően megrövidítik.

Portugáliában és Romániában túlórázásnak tekintik.

Németországban és Svájcban nincs tulajdonképpeni kárpótlás, de más szabályok a megfelelő szabadnapokat biztosítják. Németországban minden 4 vasárnapból egynek egészen szabadnak kell lenni és minden második csak félszolgálatos lehet. Svájcban minden alkalmazottnak évenként 56 szabadnapot kell biztosítani s ebből legalább 20-nak vasár- vagy ünnepnapra kell esnie. Két szabad vasárnap közt pedig 5 hétnél hosszabb idő lehetőleg ne teljék el.

Nálunk a vasárnapi munka nem esik különleges elbírálás alá s mivel kárpótlás nem jár érte, lényegileg a heti munkaidő összegét emeli. (Kivételek a távirda munkások, akiknél a vasárnapi munka rendkívüli munkának számít és eszerint külön díjazzák.) A gyakorlatban a vasárnapi munka természetesen a lehető minimumra van korlátozva.

A munkaidő és a pihenőidő beosztására vonatkozólag általános szabályaink nincsenek.

*

Ha végigtekintünk a különböző országoknak a munkaidő kérdését rendező szabályainak itt csak vázlatosan ismertetett tömegén, akkor megállapíthatjuk, hogy ezek tulajdonképpen mind három alapelvevethetőek vissza.

Az egyik a *munkaerők kímélésének elve*. Ez a racionális üzemi gazdálkodás egyik alaptörvénye, mert a munkaerők egészségének, munkaerejének és különösen munkakedvének fenntartása a valóban értékes munkaeredmény legjobb biztosítója.

A másik az *egyenlő megterhelés elve*, vagyis az igazságosság. Ezért csökkentik a különösen megerőltető munkakörök munkaidejét és ezért kárpótolják valamilyen módon azokat, akik éjjel, vasárnap vagy a rendes munkaidőn túl teljesítenek szolgálatot.

A harmadik végül a *szociális elv*. Ez pedig arra figyelmeztet, hogy az alkalmazottak nemcsak a postaintézet munkásai, hanem amellettszaládos, társadalmi és kultúr-emberek. S hogy ilyen irányú kötelezett-

ségeiknek is megfelelhesse, ahhoz — az anyagiakon kívül — az is szükséges, hogy idejükből és energiájukból ezekre is jusson. Ezt pedig csak a munkaidő kérdésének megfelelő szabályozásával lehet biztosítani.

Ez tehát az a három elv, amely a különböző szabályok tömegéből kicsendül. Ezeknek a gyakorlatban való érvényesítése pedig a helyes személyzeti politika egyik feladata.

A szegedi „Mészárosposták” története 1610-ig.

Irta: Dr. KATONA LÁSZLÓ m. kir. postafogalmazó.

Histoire des postes des bouchers de Szeged, jusqu' à l'an 1610.

Par le Dr. Ladislas Katona, commis-rédacteur des postes r. h.

L' auteur décrit le service postal des bouchers de Szeged, jusqu' à l'an 1610, service qui fut, sous nos anciens rois, le complément du service officiel des courriers. La ville de Szeged fut conquise par es Turcs en 1543 et restait sous leur régime près de 150 ans. Les bouchers-postiers continuaient leur activité et les conquérants les attachèrent au service de leur propre gouvernement. Le service postal est décrit en détail dans les 53 documents originaux conservés dans le monastère des Franciscains à Szeged, dans lesquels le Sultan, lui aussi, fait honneur à leurs services sûrs et loyaux. Le boucher-postier hongrois était, dans cette époque déjà, un des plus excellents.

Szeged város postai szolgálatát régi királyaink alatt a vásárookra, sokadalmakra járó, vagy egyéb ügyekben utazgató szegedi kereskedők és polgárok látták el. Az e korban működő hivatalos jellegű futárintézmény a már akkor fejlett iparú és kereskedelmi jellegű város levél- és hírközlési szükségletét azonban nem tudta kellőképpen kielégíteni.

A népes vásárookra és sokadalmakra járók közül a postai hírszolgálat, valamint a levélhordás terén a legnagyobb hírnevet és elismerést a szegedi mészáros céh tagjai szerezték meg maguknak. A szegedi mészáros céh *eredete és postai szolgálata régibb keletű, mint a debreceni mészárosoké*. Természete is más, mert a debreceni mészáros-postát inkább városi, a szegedi mészáros-postát pedig állami jellegűnek lehet tekinteni.

A szegedi mészárosok a török hódoltság idejében is kormányzatszolgálatban állván, őket a török birodalom hivatalos postai szervének tekintették s mint ilyenek, kiváltságos helyzetben, a hatalmas szultán védelme alatt állottak.

A céh ősi eredetére és működésére nézve már a mohácsi vész előtti korból is több nyom maradt fenn. Így Mátyás király 1459-ben a szegedi mészárosok hírközlési szolgálatainak jutalmául, megengedte Szeged városának, hogy a ferencendi barátok temploma előtt, mely a mai Alsóvárosban van, négy mészárszéket állíthasson fel s azt a mészáros ipart üzöknék bérbe adhassa.¹⁾

¹⁾ Mátyás király 1459 évi január hó 20-án kelt kiváltságlevele „et quod dicti cives et inhabitatores macella quattuor in praedicto loco fori edificere valeant atque possint.“

A város a négy újonnan létesített mészárszéket tényleg a postai szolgálatot teljesítő mészáros céh tagjainak adta bérbe, akiknek száma már ekkor jelentékeny volt. Értékes adatokat nyújt erre nézve a bácsói püspökség 1522. év júliusából fennmaradt egyházi tizedlajstroma,²⁾ amelyben a *Mészáros* családi és egyúttal foglalkozást jelentő név tizen-nyolcszor fordul elő. Ebből már arra is következtethetünk, hogy a mészárosok céhet szerveztek, de sajnos, régi céhszabályaink, valamint a postai szolgálatukra vonatkozó egyéb irataik elvesztek.

Annyit azonban tudunk, hogy a mészáros céh postai szolgálatot teljesítő tagjai élénk postai és hírszolgálati összeköttetésben állottak az erdélyi fejedelmek udvarával. A fenyegető török veszedelem elhárítása végett gyakran fordult Szeged városának főbírája a fejedelem udvarához tanácsért vagy egyéb segítségért. A későbbi időkben, amint látni fogjuk, az Erdélyből jövő postát részben a szegedi mészárosok közvetítették.

Szeged városát 1543. év február havában foglalta el a török. Csakhamar letelepítette a távoli birodalomból jövő kalmárokat, iparosokat, tanítókat és papokat, megindult a békés kereskedelmi forgalom, cserebere, amelynek fejlődésével lépést tartott a török közigazgatás fokozatos berendezése.

A török kormányzás csakhamar felismerte a postai szolgálatokat tovább folytató mészárosok használhatóságát, utolérhetetlen helység- és útismeretét s nemsokára a szultán hivatalos postai szervévé tette őket azáltal, hogy a Törökbirodalom, valamint a kormányzási és választási ügyekben írott leveleket kizárólagosan ők hordozták.

Különleges jogállást biztosítottak a budai, egri, valamint szegedi basák és bégek a postai szolgálatot teljesítő mészáros céh tagjainak, szemben a többi városi adófizetővel.

A szegedi mészárosposták működésének rendkívüli érdekes emlékeit tárja elénk a szegedi ferencendi barátok levéltárában a mai napig fennmaradt 53 eredeti török oklevél.

Hogyan közlekedtek a levélhordásban és hírhordásban serénykedő szegedi mészárosposták a közel 150 esztendeig tartó török hódoltság alatt? Nézzük egyenként az érdekükben írott leveleket. Az első levél az 1571. esztendő november havában kelt.

„Ezen fényes irat és ékes tollvonások létrejöttének oka im ez: A szegedi mészárosok a padisah kormánya s kincstári ügyekben írt különböző vidékekre szóló leveleket régtől fogva mind e mai napig hordozzák — s ebbeli *pontos szolgálataik jutalmául* a császári új defter³⁾ alapján kiadott pecsétetes rendeleteknél fogva a karakulluk⁴⁾ és teklifek⁵⁾ alól fel vannak mentve. Minthogy erről törvényesen kiállított temesszüköt is kértek, ezt ezennel kiadjuk, hogy *a levél- és hírhordást jövőre nézve is pontosan teljesítsék*... A bírák és eminek menteseknek őket elismervén, a császári defter és a törvénné vált szokás ellenére *a törvényes adó és szokásos illetékeken felül más egyéb adók követelésével ne háborgassák őket.*“

²⁾ Latin nyelven írott eredetije Orsz. Levéltár. Dl. 37.004. Érdekes adatokat tartalmaz nemcsak a Mészáros, hanem a többi, egyúttal foglalkozást is jelentő név keletkezésére.

³⁾ Török adókönyv, ⁴⁾ ⁵⁾ Török adónemek.

Amint az első „ékes tollvonásokból“ látjuk, a szegedi mészárosok postai szolgálatát — a hódoltsági területen — szívesen használták fel a hódító törökök, nemcsak a szultán által írt s a basákhoz címzett rendeletek tartalmának további közvetítésére, hanem a hódoltság kincstári, főleg az adók beszolgáltatása iránti levelek továbbítására is. Minden levél kiemeli „ebbeli pontos és megbízható szolgálataikat“. Ennek jutalmául a fejenként fizetendő 1 tallér fejadón kívül minden egyéb adófizetés alól mentesek voltak, azzal a feltétellel, hogy a levél- és hírhordást a jövőre nézve is pontosan kell teljesíteniök.

A kádik az idők folyamán gyakran változtak s az újonnan érkezettek kezdetben nem akarták elismerni a postai szolgálatot teljesítő mészáros-céh tagjainak kiváltságos helyzetét. Hiába íródott érdeklükben a pecsétetes rendelet, hogy más egyéb adók követelésével ne háborgassák őket.

A szegedi mészárosok postai járását, annak útirányait nem részletezik a levelet kibocsátó kádik, hanem egyelőre csak különböző vidékeket említenek. A későbbi levelekből azonban pontosan megállapíthatjuk útirányaikat.

Hét esztendővel később, 1578. év augusztus havában ismét felkeresték a hatalmas basát az újabb sérelmeket szenvedett szegedi mészárospostások. Újra követelték tőlük a teljes adófizetést, nem csak a török eminek, hanem Szeged város bírái is. A városi bírák az adófizetésen felül még robot teljesítését is kívánták a „böcsületes céh“-től, bár azok az előző török vezérektől és basáktól eredő ebbeli mentségüket igazoló pecsétetes levelet és rendeletet mutattak fel.

A céh tagjainak kérelmére a basa újabb igazoló levelet állíttatott ki, melyben kijelentette, hogy míg postai szolgálatukat az eddigi szokásuk szerint pontosan teljesítik, a robotra se kocsit, se embert ne adjanak. Az eminek és városi bírák őket ezekre ne kényszerítsék s ha ezt tenni merészelnék, a kádik által meggátoltassanak. A mészárosokra pedig a szokott postai szolgálaton és az általuk önként fizetendő adókon kívül más teher ne róvassék.

A mészáros-céh postai szolgálatot teljesítő tagjai által követett járási útirányra vonatkozó általános adatokat is találunk a basa leveleiben. Majd Budára, majd más keresztény városba és tartományokba szállítják a padisah parancsait és más kormányzást illető leveleket.

Az adószedéssel megbízott bégek nem méltányolták a céh tagjainak fárasztó postai szolgálatát, sem a basák adómentességet biztosító leveleit, hanem folytatták a sokféle adó megfizetésére vonatkozó zaklatásaikat. A céh mit tehetett egyebet, megfizette a kirótt adót, de kiváltságaiban sérelmet szenvedve, az 1579. év tavaszán beszüntette a levelek hordozását. Ha az adószedők a basa parancsai ellenére nem méltányolják szolgálataikat, gondoskodjanak továbbra ők a padisah leveleinek szállításáról.

Erre Mevlana szegedi kádi a „jelesség és a szónoklat bányája“ nagy ijedten saját csauszaival küldött levelet a budai „vezir basa ő nagyságához“, melyben elpanaszolta, hogy a szegedi mészárosok a kormány nagy kárára felhagytak a postai szolgálattal.

Musztafa budai vezir basa válasza 1579. év július 25-én érkezett

Szegedre⁶⁾ s a mészárosok eddigi postálkodására nézve a legértékesebb adatokat tartalmazza. Nézzük levelét. „Jelen tezkere hozzád érkezvén, — írja a basa, — vedd tudomásul, hogy leveledet, melyben arról értesítesz, hogy a szegedi mészárosok már régen a királyok idejétől fogva mostanig kormányszolgálatban állván, Budára és más vidékekre leveleket és híreket hordoztak, megkaptam. Megértem belőle azt is, hogy ezen szolgálatuk jutalmául karakulluk és más teklifek alól fel valának mentve s hogy erről, miután az új császári defterben is be vannak iktatva, temesszüköt kaptak. Minthogy azonban jelentésedben az is áll, hogy ezek a mészárosok azért, mivel a hadi forint (szefer fiorint) defter és szokás ellenére tőlük, mint egyéb adózóktól szintén követeltetik, a kormány szolgálatával a kormány nagy kárára felhagytak.

Jelen hozzád intézett tezkerém által ezennel meghagyom, hogy a dolgot rögtön megvizsgáld s úgy intézd, hogy ezekkel az adókönyv és szokásellenes követelésekkel ne háborgattassanak. Szóval vigyázz, hogy a kormány se károsuljon, a szegények se sanyargattassanak. Kelt Budán.“

A szegedi mészárosok postálkodása tehát régebbinek látszik a debreceni mészárosokénál. Régi királyaink, valószínűleg a hivatalos futár-intézmény mellett a szegedi mészárosokat is kormányszolgálatban állóknak tekintették a levél- és hírhordás révén s innen magyarázható az a sok kiváltság, áruikkal való szabad járás-kelés az országban, valamint rév-, adó- és egyéb mentesség, amelyben részesültek.

A középkori Magyarországon tehát királyaink a hivatalos futárszolgálatot és a mészárosok postálkodását egyforma fontosságúnak, egymást kiegészítőnek tekintették. A szegedi mészárosok nemcsak az országban, hanem az ország határain túl, főleg a déli tartományokba jártak postai szolgálatban.

Postai szolgálatukat a török hódoltság alatt tovább folytatták és működésük révén a török közigazgatásnak olyan fejlett és állandósult postaszervezete keletkezett, aminőt fejlettebb alakban az erdélyi fejedelemség területéről ismerünk.

Az erdélyi fejedelmek sokszor szoros szövetségi viszonyba kerültek a török birodalommal s a két udvar között a posták által folytonos volt az érintkezés.⁷⁾ Ha az erdélyi fejedelem postája a budai basához ment, amint a későbbi okiratokban látni fogjuk, Szegedig közlekedett. Szegedtől kezdve pedig, gyorsfutárként a mészárosok továbbították a levelezést vagy sürgős híradást.

Ugyanígy volt a szultán udvarából induló csausszal is. Szegedig könnyen eljutott, de onnan Budára a szegedi mészárosposták segítségével eredménytelen lett volna az útja. A Duna-Tisza közén a homokbuckák és tömérdek vadvíz között nem volt Budára vezető biztos és kitaposott út. A csauszposta tehát legjobb esetben csak a csillagok után tájékozódva haladhatott. Rengeteg volt a pompás búvóhely a lovas em-

⁶⁾ Ferencrendi barátok levéltára, Szeged.

Közölve: Török—Magyarkori Tört. Emlékek II. IV. sz. alatt.

⁷⁾ Török—Magyarkori Tört. Eml. V. 369., 370.

Szilágyi S.: Rajzok és tanulmányok I. kötet. Rákóczi György fejedelemsé-
választása.

bert is elfedő nádas s bizony sok török postást és sereget vágta le itt a lesen lévő végvárok vitézei.

Ha a török postás életét valamiképp megmentette a kardtól, gyakran a zöld mezőnek nézett mocsár nyelte el, vagy a nádi vadak martaléka lett. Itt csak a majdnem mindennap közlekedő mészárospostás ismerte az utat. Hiszen már régi királyaink alatt is erre jártak, levelet, valamint a török hadak délvidéki mozgolódásáról szóló híreket hordozva.

Ezek ismerete után meg lehet érteni a szegedi kádi ijedelmét, valamint a budai basa sürgős intézkedését, hogy a kormány nagy kárára felhagyott postai szolgálatot a szegedi mészárosok tovább folytassák, mert az igazhívők közül még aranyért sem vállalkoztak arra, hogy Szegedről Budára és másfelé szállítsák a levelezést. Ha a lesen lévő végvárok vitézei elfogták a török levelezést szállító csauszt, gyakran karón száradt a bőre.

Mevlana szegedi kádi a budai basa levelében foglaltakat nem szívesen vette tudomásul, mert adózási vitájában a mészárospostásoknak adott igazat. Ezáltal tekintélyén sérelem esett, de egyúttal félnie kellett, hogy a budai basa az ő állomáshelyére mást helyeztet, ha nem hagyja abba a mészárosok zaklatását.

A fejadót ekkor Szegeden Piri bég szedte be. Ő viszont nem tudott és nem is akart tudni a mészárosok adómentességéről s hirtelen gazdagodás reményében alaposan megszorongatta az esedékes fejadó megfizetése végett a mészáros céhet. A szegedi mészárosok a postai szolgálat további folytatása és az adózás kérdésének végleges rendezése céljából Muhammed szerdár agát geresték fel.

Évszázadokon át apáiktól örökölték mesterségükkel együtt a postai szolgálatot s azt annyira megkedvelték, hogy igazuk védelmében később még a hatalmas szultán elé is elmentek Isztambulba.

Nézzük Szerdár aga levelét: „Szegeden a fejadó beszédésével foglalkozó Piri bég ő-kegyelmességének adassék“.

„Mélyen tisztelt jóakaró testvérem, Piri bég! Üdvözltem után szeretettel tudatom, hogy *miután e végvidéken a kormányt illető levelek hordására sem az átkozott ellenség, sem a moszlimok részéről senki sem vállalkozott, a szegedi mészáros céh vitte s küldte ezeket Belgrádba, Temesvárra, Egerbe, Budára s egyéb helyekre, ezenkívül kalauzolta a moszlim hadakat s az Erdélyből jövő leveleket gyorsfutárok által szállította.*

Ezen szolgálataik jutalmául illő, hogy az általuk saját maguk közül választott bíró a fejadó és az adófizetőktől fizettetni szokott egyéb illetékek alól fel legyen mentve.

Testvérem, az adófizetők által fizetett fejadót és egyéb tartozásokat vajjon méltányos dolog-e azoktól is követelni, akik ilyen szolgálatakat teljesítenek.

Hiszen a kezeik között lévő fényes rendelet éppen erre való tekintettel adatott ki s *midőn te annak tartalmához nem alkalmazkodván, ezeket sanyargatod, bizonyára helytelenül cselekszel.*

Im most ide jövének, hogy az általad okozott sérelmeiket szerdár urunk ő-nagysága elé terjesztvén, bepanaszoljanak. Lebeszélvén őket ebbeli szándékukról, jelen soraimmal kívánlak megkeresni avégett,

hogy ezen adófizetők nyomorgatásával hagynál fel. Szolgálataik jutalmául fényes rendelet által vannak felmentve, bírójukat hát ennek ellenére se fejadóval, se más követeléssel ne terheld.

Jónak, nyájasnak mutasd magad irányukban, hogy kedvetlenség ne érjen. Ezt kívántam barátságosan tudtadra adni. Ha ezen mészárosok szolgálata netalán pénzbe kerülne, arról a kincstár értesíteni fog. Ezt is értsd meg s magadat a mondottakhoz tartván, az alattvalókkal békében légy. Különben híred, neved tartós legyen. Kelt 1580-ban.“

A már előbb elmondottakhoz hozzáfűzzük még, hogy az aga leveleiben a szegedi mészárospostások járatí közlekedésének főbb útirányai is közöltetnek. Ezek közül természetesen a legfontosabb útirányuk a Szeged—budai és a Szeged—belgrádi volt.

Az Erdélyből jövő leveleket, gyorsfutárok által, a szegedi mészárosok vitték tovább a budai basához vagy Konstantinápolyon át a hatalmas szultán udvarába.

A levélhordozáson kívül először találkozunk a török hadak kalauzolásával. Szeged városa, amióta behódolt a török uralomnak, egyik legfontosabb állomáshelyévé vált a jövő-menő török seregeknek.

Buda, Eger, Hatvan és Belgrád felé senki sem ismerte oly alaposan az utakat, mint a szegedi mészáros céh tagjai s egy nagyobb török sereget lehetőleg észrevétlenül elkalauzolni a harcot kereső „végváarak“ vitézei között, bizony nagy és nehéz feladat volt. A vezető nélkül haladó török seregeknek gyakran csak néhány embere érte el útjának végcélját.

Először olvassuk a levélben azt is, hogy a szegedi mészáros-céh „általuk saját maguk közül választott bíró alatt él“. Ősi kiváltsága volt a mészáros-céhnek, hogy a közülük választott bíró, nem pedig Szeged városa választott bírójának vezetése alatt éljenek. Évtizedes harc folyt a céh tagjai és a város között, míg ezt a jogukat elismerték. A későbbi időkben egyre terhesebbé vált a városbírói tisztség, s Szeged városának bírái arra akarták kötelezni a céhet, hogy tagjai által választott bíró legyen egyúttal a város bírája is.

Nagyon méltányolhatta Muhammed szerdár aga iródeákja a szegedi mészárosok postai szolgálatát, mert egy béget utasított arra, hogy „jónak, nyájasnak mutasd maga irányukban, hogy kedvetlenség ne érjen“. Kedvetlenség helyett inkább kellemetlenséget kell érteni, mely át-helyezés vagy selyemzsinór alakjában jelentkezett.

Jelen esetben ez nem volt valami nagyon messze, mert az aga iródeákja a levél utóiratában a következőket írta: „Ő nagysága természetét ösmerve, a mészárosost nem bocsátám eleibe. Azonban e levelem folytán a felől is barátságosan kívánlak értesíteni, hogy ez újabb panasz esetében aligha fog sikerülni“.

Alig, hogy helyreállították a mészárosposták közlekedését, annak folytonosságát Piri bég erőszakoskodása folytán újabb veszedelem fenyegette.

Egyidejűleg felkereste a mészáros-céh küldöttsége Khalil egri basát s bejelentette, hogy az Egerbe jövő s innen induló posta szállításának folytonosságát csak akkor biztosíthatják, ha Piri bég és Mevlana szegedi kádi felhagy a rendkívüli adók és egyéb közszolgáltatások teljesítésének állandó követelésével.

Az egri várban székelő basának szintén fontos érdeke fűződött

ahhoz, hogy a többi basának meg legyen az állandó levélbeli érintkezése és hírszolgálat a kormányzást illető és magánügyekben. Ezért a mészáros-céh tagjainak panasza és kérelme folytán levelet íratott a szegedi kádinak.

„Jókívánatot és üdvözlét után tudatom, hogy a szegedi várban lakó mészáros céh, mely a következőkből áll: *Szücs Ferenc, István — Lőrinc fia, László — Mihály fia, István — Balázs fia, Mihály — Miklós fia, Ferenc — Mihály fia, Bálint — György fia, András — Márton fia, régtől fogva kincstári szolgálatban lévén, Buda—Temesvár, Eger és Belgrád vidékeire levelet hordott s a moszlim seregeket mindenkor kalauzolta. Ezen szolgálataiért már ezelőtt minden rendkívüli munka és teher alól fel vala mentve*, mi egyszersmind a császári defterbe is be lőn vezetve.

És minthogy a céh tagjai kötelességükben pontosak és hívek valának, a defteri másolatot és másnemű rendeleteket is kaptak, melyeknél fogva ez okon minden defterrel ellenkező pásztormadíjak és munkálatok, egyéb rendkívüli munkák és terhek alól felmentetének.

Ezek alapján tőlünk temesszüköt kértek s mi ezt a levelünket adtuk nekik, melynek odaérkezéssel illő és szükséges, hogy miután kötelességükben híven eljárnak, a kezeik között lévő fényes rendeletek ellenére semminemű rendkívüli szolgálatok és terhek viselésére ne szoríttassanak. Egyébiránt pedig szerencsés élted és hasznos szolgálatod az igazság ügyében állandó és tartós legyen.”

Minél több levelet vizsgálunk, annál becsesebb emlékeit látjuk a szegedi mészárosok postálkodásának. Az egri basa levele a török által megerősített és újjáépített szegedi várat jelöli meg a mészáros céh lakóhelyéül. Tehát a várban lévő szállásukra futottak be a különböző vidékekről jövő csauszok, valamint az Erdélyből jövő gyorsposták. Itt a céh bírása vette át a leveleket és gondoskodott azoknak továbbításáról, gyakran a gyorsfutárként közlekedő céh-tag útján. Valószínű, hogy a magánosok, valamint a város ügyében írt leveleknek szintén itt történt az átvétele továbbítás végett, bár erre nézve írott emlékeink nincsenek.

*Ismerteti a basa levele a mészárospostások rendkívül becses első névsorát.*⁸⁾ Ezek szerint a kizárólagos postai szolgálatot teljesítő céhtagok 11-en vannak. Számuk azonban a későbbi idők folyamán gyakran változott, az időközi elhalálozások és belépések folytán.

Vezeték neveiket nem említi a basa levele, mert e korban szokás volt a keresztnévvel való jelölés és hogy ki fia az illető.

A céh tagjai postálkodásuk mellett szorgalmasan folytatták mesterségüket, s tekintve, hogy a hatalmas kiterjedésű hódoltság területén kívül, még az egész délvidéket ők látták el vágómarhával, jólétben éltek s csakhamar tekintélyes vagyona tettek szert. Vagyonosodásuk csakhamar feltűnt a töröknek. A földadó beszédésével megbízott „Achmed cselebi emin“, valószínűleg keveselve a beszédett földadó összegét, a mészáros-céh tagjainak adóztatásával is megpróbálkozott.

Ez ügyben a szegedi török bíró érdemileg nem mert dönten, mert jogtudását meghaladta annak a kérdésnek elbírálása, hogy aki mészárosmesterséggel és levélhordással foglalkozik, fizethet-e földadót?

⁸⁾ A később írott levelekben névsoruk állandóan változik, ennél fogva a 150 esztendőig tartó török postai szolgálatban lévők nevét megismerhetjük.

A szegedi mészáros-céh küldöttsége tehát újra útra kelt s ezúttal a budai basához menvén, sérelmüket előterjesztették. Juszuf budai basa meghallgatta őket és barátságos hangú levelében oktatta ki a szegedi török bírót, hogy a kormányszolgálatban álló mészáros-céh tagjait mesterségük folytatása mellett levélhordással és nem földműveléssel foglalkoznak, ennél fogva ne engedje, hogy azoktól földadó fizetését követeljék. Ha az adó megfizetése iránti követeléssel fel nem hagynának, minden erejével akadályozza meg az ilyen jogtalan háborgatást és méltatlanságot.

Az adózás terén a céhet ért sérelem ezáltal pár esztendőre elintéződött.

De nemcsak az adózás miatt járultak a budai basa elé. Kiváltságos helyzetük folytán külön államot alkottak az államban. A céh tagjai ugyanis nemcsak céhmestert, hanem céhbírót is választottak tagjaik közül, aki mindenféle ügyekben rendelkezett,⁹⁾ sőt a céh tagjai és más szegedi polgárok közötti vitás, peres ügyekben is ítélkezett. Szeged városa választott főbírája nem tűrhetette ezt s a mészárosok bíróválasztását egyszerűen betiltotta.

Önállóságukat és független életüket veszélyeztető eme rendelkezés és tilalom ellen szintén a budai basánál emeltek panaszt. Juszuf budai basa ebbéli panaszukat is jóságosan meghallgatta, kedvelt levélhordozói ügyében levelet íratott „Moszlim szegedi kádinak“, ki megint nem jól magyarázta a jogszabályt. A basa levele, melyben mintegy beszélgeti a mészárosokat, így hangzik: „Jelen teszkeré által értésedre adatik, hogy a szegedi mészárosok a budai divánra jövének, így szólnának: „*Számunk meghaladja a 30-at, ezért bíróra lévén szükségünk, magunk szoktunk magunk közül választani. E miatt köztünk és a városi lakosság között egyenetlenség támadván, választási szabadságunkban korlátoztattunk és méltatlansággal illettünk.*“ A céh tagjai ezt jelentve, rendeletet is kértek a budai basától, mely mindenben az azelőtti gyakorlatot állítja vissza.

„Kértökre a rendelet ki van adva és elküldetik“, — írja az íródeák a basa határozata folytán. — „Érkeztével az ügyet szigorúan megvizsgálád, hogy vajjon így van-e, amint feljelentetett. Ez esetben a régebbi gyakorlatot tartván szem előtt, *tegyék bírónak maguk közül azt, aki nekik tetszik s ebben a városi lakosok őket ne akadályozzák.* Kelt Buda, 1584 július 19—29-e között. Juszuf budai basa.“

A céh tagjainak száma tehát az 1580-as években 30 volt. Ebbe természetesen az idősebb tagokat is beleszámították, kik a fásasztó levélhordás helyett inkább a mészárosmesterséggel foglalkoztak. A levélhordást pedig az előző levélben felsorolt 11 céhtag teljesítette, kik valószínűleg fiatalabbak voltak s jobban birták a folytonos utazgatást.

A budai basa levelében foglaltak után a szegedi kádi megállapította a való igazságot s engedélyezte, hogy a mészáros céh tagjai azt tegyék bírónak maguk közül, akit ők akarnak. Valószínű, hogy döntését a város bírájával is közölte és értésére adta a mészárosok ősi jogán alapuló szabad bíróválasztást.

Egyelőre meg volt tehát a céh tagjainak teljes függetlensége és

⁹⁾ I. Reizner: Szeged Története I. 141. oldal.

különállása, de ebbe sem a város bírái, sem lakossága véglegesen nem nyugodott meg. Nem látták szívesen a mészáros céh tagjainak teljes különállását s mindent elkövettek annak megszüntetése végett.

Három esztendővel később, 1587. év áprilisában a szegedi tartományt kormányzó bég elköltözött a városból. Erre a város török bírása azon okból, hogy a Szandzsák bég nem lakik a városban, mint azelőtt, „ennélfogva pedig a levélhordás nem valami nagy dolog“, a szokás és rendeletek ellenére teljes adófizetést és robot teljesítését kívánta a céh tagjaitól.

A mészáros-céh küldöttsége sérelmének orvoslása és panasztétel végett újra Juszuf budai basát kereste fel. Előadták a basának, hogy török kincstári szolgálatban állván, már régtől fogva, különböző helyekre szóló leveleket és rendeleteket vittek, valamint hoztak. Az ország összeírásakor minden adózás és robot teljesítése alól — szolgálataik jutalmaképp — felmentettek, most a szegedi kádi döntése alapján robotot és adózást követelnek tőlük.

Ennélfogva a mészárosságot nem folytathatják, mivel meg nem élhetnek, sőt kényszerülve lesznek a városból elfutni.¹⁰⁾

A panasz előterjesztésénél jelen volt a szegedi kádi is. A kádi a hatalmas budai basa előtt akként nyilatkozott, hogy „ha a céh tagjai a rendes postai szolgálatot továbbra is teljesítik, pártolásban részesítik.“ „A hírhordásra nézve tehát rendeletet adtam nekik“ — írja a budai basa — „s őket se robottal, se külön adózással terhelni ne merjék.“

Pár esztendeig újra nyugodtan élhettek a mészáros céh tagjai. Vásárookra, sokadalmakra járván, szállították híven a basák levelezését, amiért is nagyon megkedvelték őket a budai, főleg azonban az egrí basák. A céh tagjait gyakori védelemben és kiváltságokban részesítették.

A postai szolgálat nehézségeit leginkább a budai basa méltányolta, mert „Ő nagyságának“ sok baja volt a postai szolgálatot teljesítő „csauszaival“, kik nyomába sem léphettek a leveleket hordozó mészáros-céh tagjainak, vagy alkalmi magyar levélvivőknek. Irják is e korból fennmaradt okmányaink,¹¹⁾ hogy „csauszt és postást soha nem szokás késleltetni se Törökországban, sem sehül, hanem az csausz fusson, siessen, az magyar posta is fusson, siessen, istenemre mondom, ha magyar csausz posta a hatalmas császárhoz, vagy vezirhez megyen, sehül sem késlelik, hanem az nagyfő török alul is elvonszák az lovat s a magyar posta alá adják“.

Gyorsaság tekintetében tehát első mindenkor a magyar postás. De miért? Azért, mert még a nagyfejű (magas állást viselő) török alól is elvették a lovat és a siető magyar postás alá adták. A magyar postás az ment, ha postai ügyben küldték valamerre, ezzel szemben a török csausz postás szívesen állt meg útközben is a „végvárakban“ lakó vitézekkel egy kis kopjatörésre. Ilyenkor, ha valami baj érte, szolgálatát félbehagyva, dolgavégezetlenül kiindulási helyére tért vissza. Gyakori volt, hogy a haragos basa ezért tisztségéről letette.

¹⁰⁾ E korban ez volt a legnagyobb fenyegetés, mert egész falvak futottak el az adózás teljesítése elől. Persze a basa jövedelme is teljesen megszűnt ilyenkor s őt máshová helyezték, sőt büntetésben is részesült.

¹¹⁾ Erd. Orsz. Eml. VI. 442—444. Péchy S. 1614 ápr. 11-én írt levele szerint a visszatartott csausz mondta az idézettek.

Igy járt a híres „Ejub csausz“ is, akit azonban hanyagsága miatt fosztott meg tiszttségétől a budai basa. 7000 ákcse jövedelmű csauszi állását vesztette el, de nem sokáig. Ugyanis egy alkalommal a jámbor csausz Budavárába való visszatérte alkalmával Paks nevű falu közelében, a Szigetvár nevű hadi várból kijött lovas és gyalogos „hitetlen“ portyázókkal találkozott. Amint a basa egyik levelében írja:¹²⁾ „erős harcot vívott velük s néhány hitetlent megsebesített, de maga is az orrára esett és néhány helyen megsebesült. Mivel így szolgálatban és vitézségben volt, 1000 ákcse nagyobbítást rendeltem el s parancsolom, hogy a 7000 ákcsevel bíró állásra kinevezd, amiről már előzőleg letételt, újra kinevezd“.

Mivel szolgálatban esett az orrára a jámbor levélhordó „Ejub“ csausz, nemcsak visszavétetett előző állásába, hanem jövedelme még ezer ákcsevel nagyobb lett. Ma is elkelve néhány hasonló jóindulatú basa a levélvivők jutalmazására.

Az 1590-es években újra követelik a mészáros-céh tagjaitól a rendkívüli adókat, az országba szegényen jövő, de gazdagon távozó agák és bégek. Hiába mutatják fel a budai basa rendeleteit, sok eredménye nincsen. Az atyamester vezetése alatt összeül a mészáros-céh s határozatuk alapján már nem a budai vagy egrí basához, hanem egyenesen a hatalmas szultán elé megy a céh küldöttsége.

III. Murád szultán híriket ismerve, kegyesen fogadja a már 50 esztendeje török állami szolgálatban álló céhet s panaszukat meghallgatva, teljes adó- és robotmentességet biztosító fenséges császári kézjeggyel ellátott fermánt intéz a szegedi szandzsákbéghez és a kádihoz, külön kiemelve a mészáros-céh levél- és hírhordozásban tanúsított kötelességteljesítő és hív szolgálatait.

Hét esztendővel később, 1597. év április havában már III. Muhammed szultán elé járult a mészárosok küldöttsége, mert Moszlim szegedi kádi az előző szultán fermánját nem tekintette érvényesnek. Lehetséges azonban az is, hogy a császári iratot az előző kádi magánál tartotta s mikor kérték a céh tagjaitól, nem tudták felmutatni. Az újabb szultáni fermánban¹³⁾ intézkedés történik, hogy „jelen parancsot áttekintvén, visszaad az illetőknek“.

„Jelen császári magas névjegy hozzád érkeztén“ — írja a szultán, — „úgy értsd meg, hogy a kázádhoz tartozó szegedi mészárosok közül Székely Mihály, Szobi Gellért, Székely Ferenc, Pécsi Gergely és Tehenes (céhbeli) társaikkal együtt megbízott embereket küldik szerencsés udvaromhoz, akik által ily jelentés tönnek, — *mi, úgymond, mesterségünk folytatása mellett, mint kalauzok s a különböző vidékekre szóló leveleket hordozván, mint futárok, régtől fogva szolgálunk.* Pontos szolgálataink jutalmául a karakullok és más egyéb rendkívüli terhek alól fel valánk mentve s ezen mentességünk mind az összeírásban, mind az ország deftereiben ezen módon megerősítettett.

Kezünkbe defteri másolat s ennek szabályozó voltát bizonyító fényes rendelet adatott. Most már a császári trón által megújított fényes rendelet, s a defter ellenére a városi lakosság, mint más adózóktól,

¹²⁾ Karácson I.: Török—Magyar Okmánytár I. 56. 1.

¹³⁾ Díszes kiállítású uralkodói parancsolat, melyet ritka esetben adtak ki.

úgy tőlünk is külön adó és más rendkívüli terhek hordozását kívánja s háborgat bennünket.

Hogy ez a jövőben megszűnjön, fényes rendelet kiadatásáért esedezünk.

E jelentés folytán azonban meghagyom, hogy mihelyt fényes parancsom hozzád érkezik, a szerencsés udvaromtól kibocsátott pecsétetes iratokat — az ország deftereinek másolatát, — s az ez előtt kiadott fényes rendeleteket megtekintvén, megvizsgáld, vajjon az ország új deftereiben fel vannak-e valósággal mentve, mint jelentik, a karakullok és más rendkívüli terhek alól.

Továbbá, hogy a defter értelmében nekik adott fényes rendeletekhez képest végzik-e pontosan kötelességüket, s nincs-e fogyatkozás szolgálatukban.

Azon esetben, ha hív szolgák, meg ne engedd a városi lakosságnak-hogy mint más adózókra, rájuk is baradlikot és más rendkívüli terhet rójjon, valameddig serények és pontosak lesznek. *Ahányan az országos defterben az érintett szolgálatok teljesítésére be vannak írva, s minemű szabadalmakban részesülnek, ugyanannyian, s ugyan-azon szabadalmakat továbbra is élvezzék, s el ne nézd, hogy valaki őket háborgassa.*

Gondod legyen arra is, hogy senki fényes rendeletem, vagy az országos defter ellen ne vétsen, *nehogy emiatt újabb panasz érkezzék.* Így értsd meg, s e császári parancsot áttekintvén, az illetőknek visszaadd. E fényes névjegynek pedig hitelt adj. Kelt Konstantinápolyban, 1597. évi április hó 13-án.“

Az új fényes névjegy hitele bizony csak három évig tartott. A mészáros-céh tagjai előbb folyamodás, majd személyesen jelenvén meg a tanácsülés előtt, ily jelentést tettek:

„Mi e városban régtől fogva mészároskodunk, fejadónkat a törvényes tizeddel és más reánk vetett illetékekkel együtt a város más lakosainak módja szerint az emineknek megadván, mindig lefizettük. Ha a Szegeden levő mélyen tisztelt hákimok arról értesültek, hogy a ravasz ellenség által egyik vagy másik várát veszély fenyegeti, s erről rögtöni tudósítást kellett küldeni, mi mindannyiszor kalauzok valánk.

Ezen szolgálatainkért mindennemű rendkívüli adózás alól ki valánk véve. Most azonban szokás és törvény ellenére bizonyos mennyiségű pénzköveteléssel háborgatnak bennünket s e háborgatás — fájdalom — szünni nem akar. Esedezünk ezért, hogy kiadandó magas rendeletbe foglaltassék amaz említett rendkívüli adózás alóli mentességünk. Ezzel ügyünket előterjesztők mondták.“

Postatörténeti szempontból rendkívüli becseseknek tekintjük, hogy a kiadott rendeletek és levelek szórul-szóra idézik a mészáros-céh küldöttségben járó tagjainak kérelmét. A régi, fakult oklevelekből kicsendül a sok panasz és küzdelem, amelyet a terhes postai szolgálaton kívül az adók és egyéb rendkívüli terhek viselését sürgető kádikkal s a város bíráival szemben szabadságuk, független életük és később létfenntartásuk érdekében kellett megvívni. Az „érdemes céh“ tagjai még sem fáradtak el ebben, de soraik a hatalmas küzdelem következtében mintha ritkulnának.

Újabb panaszukat III. Mohamed szultán kegyesen meghallgatta s törvényülésem újabb adómentességet biztosító fermánt adatott nekik.

Az 1590-es évek a török hódoltság területén rendkívüli mozgalmak voltak. III. Mohammed szultán, a szegedi mészáros-céh jóakaró pártfogója, 150.000 főnyi sereggel indult az országba, hogy elődei által megkezdett hódítást folytassa. A Szegeden pihenő hatalmas török sereg élelmezése nagyobb részben a szegedi mészáros-céh tagjaira hárult s ezért a szultán hadi kincstárából részükre nagyösszegű pénzt utalt ki.

Az adószedéssel megbízott bégek azonban figyelemmel kísérték a mészáros céh tagjainak anyagi gyarapodását s nem tudván, hogy még meddig maradhatnak az országban, könyörtelenül zsarolták a népet, köztük természetesen a mészáros céhet is.

A céh tagjai újra a szultánhoz mentek sérelmük orvoslásáért. A céh küldöttsége ez alkalommal régi jogaikat és kiváltságaikat szabályozó rendelet kiadatásáért esedezett, mert nemcsak a török, hanem Szeged városának magyar bírái is adóztatni akarták őket. A szultán újabb rendkívül értékes tartalmú fermánt íratott érdekükben „Halil Ben Musztafa“ szegedi kádihoz címezve.

„Jelen irat keltének oka im itt következik: A szegedi mészáros-céh tagjai közül *Móra Máté, Balog Benedek és Babarci Mihály a törvényülés előtt megjelenván, Tehenes Gergely, Vas Máté, Vitéz Lázár, Tözsér Mátyás és Telek Mihály* nevű szegedi bírák¹⁴⁾ ellen ily panaszt tettek: *Mi mészárosok, amiért Budára, Egerbe, Temesvárra és egyéb helyekre szóló leveleket gyorsan szállítjuk, behódolásunk óta mindig csak tizedet, harácsot és iszpendzsét fizetünk s a keresztény részben szokásban lévő harácson felül semmi szolgálatra sem köteleztettünk. Most azonban a fenn nevezett bírák ilyes szolgálattételre akarnak bennünket kényszeríteni. Ennek előtte, midőn még 15-en valánk s számos jószágot tartottunk, meglehetősen hasznunk volt, sohasem szorultunk meg, ha valamerre futárképpen kellett mennünk. Most is jöllehet csak hatanheten vagyunk s jószágot nem tartva, semmi hasznunk nincs. Hetenként Budára, Temesvárra, Egerbe s más helyekre embert kell küldenünk.*

Mind ezt, mind a harács fölemeltetését egy a közterhek alóli felmentésünkért esedezve, alázatos folyamodványunkban a szerencsés padisah ő felségének színe eleibe terjesztvén, fényes és hatalmas rendelet bocsáttatott ki az iránt, hogy tőlünk a tizeden és iszpendzsén, harácson kívül semminémű szolgálattétel se követeltessék.

Ennek folytán esedezünk, hogy ezen fényes rendelet tartalmát átnézni s számunkra azzal egyező törvényesen kiállított rendeletet szerkeszteni méltóztassék.

Miután az illető fényes parancs megvizsgáltatott s tartalma a fentírt mészárosok előadásával egyezőnek találtatott, *jelen írott sorok a végre bocsáttatnak ki, hogy a fent megnevezett mészárosoktól semminémű rendelettel s kánunnal ellenkező szolgálatoikat sem követelhetnek.* Ez a dolog itt a valósághoz híven meglévén írva, az ügy elintézése végett az illetők kérelmére kiadatott. Kelt 1601 júni 13.“

¹⁴⁾ A levelet kiállító török iródeák a szereplő neveket felcserélte, mert Móra Máté, Balogh Benedek, Babarci Mihály a város bírái voltak s nem ők jelentek meg a törvényülés előtt, hanem az alább felsoroltak, kik céhtagok voltak és postai szolgálatoikat teljesítették.

Az ország anyagi jólétének romlásával, melyet a sokféle adózás¹⁵⁾ és a vesztett hadjáratok nagyban előmozdítottak, romlik az eddig gazdag, jólétnek örvendő mészáros-céh helyzete is. Már a magyar bírák is adóval sanyargatják a felére leolvadt, erejében meggyengült céhet. Panaszkodnak a szultán udvarában lévő törvényülés előtt a megjelent mészárosok „azelőtt meglehetősen hasznunk volt, sohasem szorultunk meg, jószágot is tartottunk. Most már jószágot sem tartva, hasznunk nincs.“

A Duna-Tisza közén ugyanis a szegedieket illette meg a legeltetési jog már régi királyaink óta. A soványan vásárolt állatok a mocsarak és vadvizek melletti dús fűvű legelőkön hamar felhíztak, szaporodtak és ezek értékesítésével szép haszna volt a szegedi mészáros céhnek. De az idők folyamán — hiszen már 75 éve török kézen van az ország — a jövő-menő török, de legfőképp a német hadak mindent felfaltak és elpusztítottak.

A céh tagjai számára egyre terhesebbé válik a postai szolgálat. Már csak hatan-heten vannak, kiknek hetenként kell a levelezést szállítani Budára, Temesvárra, Egerbe, más helyekre és tartományokba. Hosszú, fárasztó és terhes az út s egyre ritkább lesz az épségben visszaérkezett mészáros-postások száma. Gyermekeik még fiatalok, nem állhatnak be a céh tagjai közé s apjuk nehéz szolgálatán egyelőre ők sem tudnak segíteni.

A törökök nagy hadi felvonulásai, valamint hadjáratai az 1600-as évek elején szünetelnek. Szeged városában is békésebb, nyugodtabb élet kezdődik, melyet a mészáros-céh erejének gyarapítására fordít. Békésebb időkben ugyanis kevesebb a levélhordozás és kalauzkodás. A nyugalmi állapotot a török várainak erősítésére használja fel, természetesen a lakosságot terhelő robot legteljesebb kihasználásával. Szeged városának magyar bírása szintén megkapta a pecsétes rendeletet a kötelező robot kiállítására végett. A város bírása a mészáros-céh tagjaira is kiróta a megfelelő robot-részt, bár ez alóli felmentésük még érvényben volt.

A céh tagjai a város törökbírájánál kerestek jogorvoslást, a vonatkozó felmentő rendelet felmutatása mellett. Ali szegedi bíró ez ügyben levelet írt a „nagyérdemű effendinek“. *„Jelen soraimat átadó Péter nevű szegedi mészáros hozzám jöven, elpanaszolá, hogy a folyó áldott évben az árpapénzt, a budai és egri várak erősítésére szükséges kocsikat tőle és társaiktól is követelik. Levelem érkezéssel az ezt átadó társaival együtt megkíméltessék.“*

Hasonló felmentést biztosít a céh számára a valószínűleg 1614-ből kelt levél, melyben viszont a szegedi emin „az egykorúak példányképe“ kapott rendeletet, hogy *a szegedi mészárosok, mivel Buda, Eger, Temesvár és Belgrád vidékeire levelet hordanak, minden rendkívüli adó és terhek alól fel vannak mentve — erről császári fényes rendeletet s az egri divántól teszkerét tudnak előmutatni — ezek tartalmához képest az egri hombárokba ezidén rendelt gabonaszállítás alkalmával sem kell őket gabonaadásra vagy szállításra kényszeríteni.*

¹⁵⁾ Tót Lukács Szeged város főbírája írja Gombkötő János füleki hadnagynak „mert elhidje kegyelmed, hogy mi a nélkül is elfáradtunk teljességgel ennek az idegen nemzetségnek sanyarú és szokatlan sok adója és fizetése alól.“

Azonban a sok baj és nyomorúság miatt egyre nehezebbé válik a város magyar bírójának szolgálata. Hódoltsági városainkban ugyanis a török minden dologért a város bíróját tette felelőssé. Hogy bűnös volt-e valamiben, azt nem kutatták, hanem ha valami akaratuk ellenére történt — ítékezés nélkül — karóba húzták a város bíróját.

Ennélfogva Szeged városának polgárai a török előtt nagy kedveltségnek örvendő mészáros céh tagjai közül szeretnék újra városbíróvá választani. A postai szolgálat teljesítése miatt a céh bíróját szintén állami szolgálatban állónak tekintették s mint ilyen, a basák előtt nagy tiszteletnek örvendett. Szeged polgársága helyesen gondolta, hogy ha a mészáros-céh bírója lenne egyúttal a város bírója is, a basák előtti kedveltségénél fogva a sok rendkívüli adó¹⁶⁾ megfizetését és robot teljesítését megszüntethetné. Esetleg a céh gazdagabb tagjainak ládáját is megnyithatná a városra nehezedő súlyos adó megfizetése végett.

A város bírója a polgárság támogatásával erélyes küzdelmet indít, hogy a céh tagjai közül választott bíró legyen egyúttal a város bírója is. A városbírói tisztség vállalása ellen a mészáros-céh tiltakozik s a folytonos zaklatás és erőszakoskodás elkerülése, illetőleg megszüntetése végett, a basák segítségét veszi igénybe.

A basák részéről postatörténeti szempontból rendkívül becses adatokat tartalmazó, körülbelül 30 esztendeig tartó levelezés indul meg a céh védelmében és ellene, amelyet érdekessége folytán más alkalommal ismertetünk.

¹⁶⁾ Szeged városa ugyanis a következő adók megfizetésére volt kötelezve: Tized (asr), Iszpendzse (ötöd), mely a föld minden terménye után járt. Fejadó (kharads), Hadi forint (szefer fiorint), Pótadó (tekalif urfije), Lőpor adó (baradlik), Illeték (rüszum), Árpa pénz (arpalik), Robot (szarahorság), továbbá révpénz és harmincad.

Érdekes kérdések.

Questions intéressantes.

Újabb pályatételeink:

11.

Milyen új eszközöket és módokat lehetne igénybevenni a távbeszélő népszerűsítésére?

12.

Egy egylábú tetőtartó irányfelvevő képessége kimerült. Az elvégzett fejlődési tanulmány azt mutatja, hogy a szóbanforgó irányban 5 éven belül 150%, 10 éven belül pedig 350% állomás szaporulat várható.

a) elvi indokolás nyújtandó a célra leggazdaságosabb megoldás részleteiről;

b) költségvetés készítendő az a) alatt javasolt megoldásról.

13.

Központosított vagy szétagolt legyen-e a nagyvárosok kézbesítési rendszere?

*

Lapunk ez évi 4-ik számában közzétett 8. számú pályatételünk határidejét 1935. július 20-ig meghosszabbítjuk.

A pályázaton a magyar posta személyzetének minden egyes tagja részt vehet. A pályamű legfeljebb 3 gépirásos ívoldalra terjedhet.

A pályázati határidő 1935. július 20.

A pályamunkán a szerző nevét nem szabad feltüntetni s azt a szerző nevét tartalmazó külön borítékba zárt, lepecsételt jeligés levél kíséretében kell a Magyar Posta szerkesztősége részére feladni. A jeligés leveleket csak abban az esetben bontják fel, ha a szerző a munkáért jutalomdíjat kap, amelynek összege 30 P lesz, vagy legalább is dicséretben részesül. Ellenkező esetben a szerző nevét tartalmazó levelet megsemmisítik s így a szerző neve ismeretlen marad.

A legjobbnak talált pályamű tárgyához képest esetleg a Magyar Postában, illetőleg a Műszaki Közleményekben is megjelenik.

A pályázaton a Magyar Posta, illetőleg a Műszaki Közlemények szerkesztőbizottságának tagjai, továbbá a postavezérigazgatóság ügyosztályvezetői — akik a bírálatra lesznek hivatva, — nem fognak résztvenni.

JOGESETEK ÉS JOGGYAKORLAT.

Cas juridiques et jurisprudence.

Rádiókihágási ügyben a vagyontalan és keresettel nem bíró terheltet az 1928 : X. tc. (II. Bn.) 4. §-a alapján aránytalanul súlyos pénzbüntetéssel büntetni nem lehet.

L. I. b . . . i lakos ellen a posta által visszavont rádióengedélyokiratnak vissza nem szolgáltatása és a rádiókészülék sorának nem igazolása miatt a 9557/1927. K. M. sz. rendelet 6. §-a alapján folytatmatba tett kihágási ügyben a másodfokú rendőri büntetőbíróság terheltet az 1928 : X. tc. (II. Bn.) 4. §-ának alkalmazásával 50 P pénzbüntetésre ítélte. Ez ellen az ítélet ellen terhelte felebbezését a belügyminisztériumban szervezett Kihágási Tanács felülbírálta és az alábbi ítéletet hozta:

„A belügyminisztériumban szervezett Kihágási Tanács a ker. rendőrfőkapitány . . . . napján . . . sz. alatt hozott másodfokú büntető ítéletének büntetést kiszabó részét megváltoztatja s terheltet a Kbtk. 21. §-ának alkalmazásával 5 P pénzbüntetéssel bünteti, mely pénzbüntetés behajt-

hatatlanság esetén 1 napi elzárásra változtatandó át. Az ítélet egyéb rendelkezéseit indokainál fogva helybenhagyja.

Megokolás: Így kellett határozni, mert a másodfokú rendőri büntetőbíróság anyagi jogszabályt sértett azzal, hogy a tárgyalás adatai szerint vagyontalan és keresetnélküli terheltet a II. Bn. 6. §-ában foglalt rendelkezés ellenére 50 P, tehát öt aránytalanul megterhelő pénzbüntetéssel büntette, amely körülmény ugyanezen tc. 24. §-a értelmében a vádlottak terhére és javára egyaránt hivatalból is figyelembe veendő semmiségi ok. A II. Bn. 4. §-a alkalmazásának a vagyontalan és keresettel nem bíró terhelttel szemben helye nem volt. A Kbtk. 21. §-ának a terhelt fiatal korára és büntetlen előéletére tekintettel történt alkalmazásával a Kihágási Tanács által kiszabott 5 P pénzbüntetéssel az elkövetett kihágást kellőképen megtorolva látta.“

Közli: Huber Oszkár.

Forgalom és munkaegységek.

I. Forgalom.

a) Posta									
Megnevezés	Év	Hó	Ajánlott	Értéklevelek	Betétt, kézi és sommás csomagok	Posta-utalványok		Postatakarék és csekk be- és kifizetések	
			küldemények	és értékdobozok		darab-száma ezrekben	összege ezer pengőben	darab-száma ezrekben	összege ezer pengőben
Feladás	1934 1935	IV.	603 610	35 32	629 721	685 825	50.732 67.241	1.439 1.578	117.608 126.858
1934. IV. havához képest 1935. IV. hóban	több + kevesebb - %/o		7 — 1·2	— 3 8·6	92 — 14·6	140 — 20·4	16.509 — 32·5	139 — 9·7	9.250 — 7·9
Kézbesítés	1934 1935	IV.	616 618	40 37	631 719	675 834	47.401 67.417	258 315	43.515 56.302
1934. IV. havához képest 1935. IV. hóban	több + kevesebb - %/o		2 — 0·3	— 3 7·5	88 — 13·9	159 — 23·6	20.016 — 42·2	57 — 22·1	12.787 — 29·4
			b) Táviró		c) Távbeszélő*)				d) Rádió
Év	Hó	Fel-	Kéz-	Köz-	Allomások	Kezde-	Erke-	Számított helyi	Szórakoztató
		adott	besítet						
		táviratok darabszáma ezrekben		tok	(fővezetékek)	távolsági beszélgetések száma ezrekben	száma ezrekben		
1934 1935	IV.	138 148	199 205	1.481 1.512	79.319 89.325	266 345	255 332	10.256 11.652	336.613 349.036
1934 IV. havához képest 1935 IV. hóban	több + kevesebb - %/o	10 — 7·2	6 — 3·0	31 — 2·1	10.006 — 12·6	79 — 29·7	77 — 30·2	1.396 — 13·6	12.423 — 3·7

*) A távbeszélőre vonatkozó adatok részletezése:

A budapesti egységes hálózatban ¹⁾							Vidéken	
Év	Hó	Köz-	Allo-	Kez-	Erke-	Számított helyi	Központok	Állomások
		pon-	mások	demé-	zett			
		száma		távolsági beszélgetések száma ezrekben				
1934 1935	IV.	18 21	50.182 56.848	88 107	81 97	9.388 10.535	1.463 1.491	29.137 32.477
1934 IV. havához képest 1935 IV. hóban	több + kevesebb - %/o	3 — 16·7	6.666 — 13·3	19 — 21·6	16 — 19·8	1.147 — 12·2	28 — 1·9	3.340 — 11·5

¹⁾ Albertfalva, Békásmegyér, Budafok, Budapest, Budatétény, Csepel, Csillaghegy, Kispest, Pestszenterzsébet, Pestújhely, Rákospalota, Tisza István kertváros, Újpest.

A husvétii ünnepek forgalomemelő hatása régi megfigyelés alapján általánosan ismeretes. Ezért a márciusi és az áprilisi forgalom elbírálásánál mindig figyelemmel kell lenni arra, hogy az ünnepek melyik hónapra és a hónapnak melyik szakára estek. Ebben az évben husvét április második felében volt és így az ünnepekkel kapcsolatos erősebb forgalom teljes egészében április hónapban jelentkezett. Ez magyarázza meg a múlt év áprilisával szemben mutatkozó erősebb forgalomemelkedést, minthogy az elmúlt évben a husvétii forgalom március hónapban bonyolódott le és így forgalom szempontjából április volt a gyengébb.

A múlt évhez képest az értéklevelek és értékdobozok kivételével minden küldemény forgalma emelkedett. Legszembetűnőbb az emelkedés a befizetett és kifizetett postautalványok, valamint a postatakarék és csekk-kifizetések darabszámában és összegében. Ennek az a magyarázata, hogy a múlt évben az április hó 1-ére eső ünnep következtében az utalvány- és csekkforgalom tekintélyes része, elsősorban pedig az illetményutalványok kifizetése még márciusban bonyolódott le, aminek hatásaként az áprilisi utalvány- és csekkforgalom a rendesnél gyengébb volt. Számmottevő, 14,6, illetőleg 13,9%-os emelkedést mutat még a feladott és kézbesített csomagok darabszáma is.

Ugvancsak a husvétii ünnepekkel magyarázható a táviróforgalom emelkedése, amely még a múlt év márciusában lebonnyolódott husvétii forgalom szintjét is meghaladta. Részletesebb adatok hiányában az erőteljesebb forgalomemelkedés okát teljes biztonsággal megállapítani nem lehet. Valószínű azonban, hogy ebben a belföldi, valamint az Ausztriával és Cseh-Szlovákiával való forgalomban most már egész éven át feladható üdvözlő táviratoknak is szerepe van.

A legerőteljesebb emelkedést a távbeszélő forgalom mutatja. Ez azonban nem is annyira a husvétii ünnepeknek, hanem inkább a március második, illetőleg április első felében lezajlott országgyűlési képviselőválasztásoknak a következménye. A helyi beszélgetéseket számláló központok-

nak a választásokkal kapcsolatos forgalma ugyanis kisebb részben a február hó 16-tól március hó 15-ig terjedő számadási időszakban, nagyobbik része azonban az áprilisi forgalomban szereplő március hó 16-tól április hó 15-ig terjedő számadási időszakban jelentkezett.

Mind a távolsági, mint a helyi forgalom igen kedvezően alakult. Százalékszerűen a kezdeményezett és érkezett távolsági beszélgetések száma mutat nagyobb, 29,7, illetőleg 30,2%-os emelkedést, míg a helyi beszélgetések száma viszonylag csak kisebb mértékben emelkedett. A helyi beszélgetéseknél azonban figyelembe kell venni, hogy ezeknél a múlt évi forgalom is kedvezőbb volt, másrészt pedig, hogy viszonylag magas darabszámokról lévén szó, az abszolút számokban jelentkező nagyobb emelkedés százalékszerűen csak kisebb emelkedést mutat. Ebben az esetben a múlt év áprilisához viszonyított helyi forgalom 1,396.000 beszélgetéssel emelkedett, minthogy azonban a forgalom 10,256.000 beszélgetés volt, az abszolút számokban mutatkozó igen erőteljes emelkedés csak 13,6%-ot képvisel.

A rádióengedélyesek száma a múlt évben nyilvántartott előfizetők számánál 37%-al magasabb, míg a múlt hónappal szemben 731-gyel, vagyis 0,20%-kal alacsonyabb. Ez a lemorzsolódás ebben az évben viszonylag korán, már márciusban vette kezdetét, azonban ekkor még nem volt általános jellegű és a falusi postahivataloknál jelentkezett felmondásokat a városi postahivataloknál belépett új engedélyesek száma nemcsak pótolta, de meg is haladta. Ez a márciusban megindult kilépési folyamat áprilisban megerősödött és igen csekély kivétellel általánossá vált. Ezt bizonyítja, hogy az engedélyesek száma nemcsak vidéken, hanem Budapesten is csökkent. Míg azonban a csökkenés Budapesten csak 0,08, addig vidéken 0,20%. Jellemző, hogy a csökkenés az alföldi igazgatósági kerületekben erősebb, míg a dunántúli kerületekben gyengébb. Így az engedélyesek száma a szegedi igazgatósági kerületben 0,50%-kal, a debreceni kerületben 0,24%-kal, a soproni és pécsi kerületben viszont csak 0,09, illetőleg 0,11%-kal apadt.

II. A forgalom munkaegységekben.

A személyzet munkaeredményének megállapítása oly módon történik, hogy a posta a végrehajtó szolgálatban végzett munkákat a reájuk fordított idő, a munka minőségének és mennyiségének figyelembevételével munkaegységekkel értékeli, méri. A posta forgalmának lebonyolításánál végzett és egységekben kifejezett mun-

kát a küldemények darabszámának a küldeménynemenként megállapított érték-egységgel való szorzata és e szorzatok eredményének együttes összege adja. Ily módon tehát a munkaegységek a posta forgalmával kapcsolatos különböző természetű munkákat közös fogalommal fejezik ki.

A munkaegységek e természetüknél fog-

va igen alkalmasak az általános posta-, táviró-, távbeszélő- és rádió forgalom mérésére és összehasonlítására, de természetesen csak akkor, ha az összehasonlítási időszakban végzett munkák értékelése egyforma alapon történt. A feldolgozott munkaegységek számának megállapítása

után tehát meg kell vizsgálni, hogy az egyes munkák értékelése a racionalizálás és gépesítés következtében mennyiben módosult és e módosítások következtében megtakarított munkaegységeket a tényleg feldolgozott munkaegységek számához hozzá kell adni.

Munkaegységek megoszlása	Év	Hó	Posta	Táv- író	Távbe- szélő	Rádió	Összes	Az 1935. évben az 1934. évhez képest több (+) vagy kevesebb (-) munkaegység %/o-ban*)					
			munkaegységek száma ezekben					postá- nál	táv- író-nál	távbe- szélő- nél	rádió- nál	össze- sen	
Budapesten	1934	IV.	6.163	741	6.361	330	13.595						
	1935		7.233	765	7.156	339	15.493	+17.4	+3.2	+12.5	+2.8	+14.0	
Vidéken	1934	IV.	8.661	1.012	2.789	614	13.076						
	1935		9.475	1.068	3.528	638	14.709	+9.4	+5.5	+26.5	+3.8	+12.5	
Kincstári hivataloknál	1934	IV.	9.731	1.229	8.115	601	19.676						
	1935		10.779	1.278	9.310	628	21.995	+10.8	+3.9	+14.7	+4.5	+11.8	
Postamesteri hivataloknál	1934	IV.	4.910	511	1.022	343	6.786						
	1935		5.715	541	1.354	349	7.959	+16.4	+5.8	+32.5	+1.6	+17.3	
Postaügynökségeknél	1934	IV.	183	13	13	—	209						
	1935		214	14	20	—	248	+17.3	+10.6	+50.0	—	+19.0	
Összesen :	1934	IV.	14.824	1.753	9.150	944	26.671						
	1935		16.708	1.833	10.684	977	30.202	+12.7	+4.5	+16.8	+3.5	+13.2	

*) A % a munkaegységek pontos (ki nem kerekített) számának viszonyát jelzi.

A távirószolgálattal kapcsolatos munkák értékelése az összehasonlítási időszakban azonos volt, a munkaegységekben kifejezett táviróforgalom tehát a tényleges forgalommal arányban áll. Más a helyzet azonban egyrészt a posta és a rádió, másrészt a távbeszélő munkaegységeknél. A posta és rádió munkaegységeknél a racionalizálás következtében szükségessé vált értékelés módosítás a feldolgozott munkaegységek számát csökkentette. A forgalom összehasonlíthatása végett tehát a személyzet által feldolgozott munkaegységekhez a racionalizálás és gépesítés révén megtakarított munkaegységeket és pedig a postánál 443.341, a rádiónál 79.292 darabot hozzá kell adni. A távbeszélőnél az összehasonlítási időszakban az értékelés nem változott ugyan, minthogy azonban a gépesítés és racionalizálás következtében ily módosítások már az 1934. évi április 1-e előtti időben történtek, úgyhogy a helyes összehasonlíthatás végett már az 1934. áprilisában feldolgozott munkaegységek számát is ki kellett egészíteni, a gépesítés és racionalizálás folytán a folyó évi távbeszélő munkaegységekhez is 3.292.616 megtakarított munkaegységet hozzá kell

adni. A feldolgozásnál megtakarított, de forgalom szempontjából figyelembe jövő munkaegységek száma tehát összesen 3.815.249.

A táblázat adatai már a forgalom szempontjából megállapított, vagyis a racionalizálás és gépesítés révén elért megtakarításokkal kiegészített munkaegységek számát tüntetik fel.

A munkaegységekben kifejezett összeforgalom a múlt év áprilisához viszonyítva 13.2%-kal emelkedett. Az emelkedést részben a husvétii ünnepek, részben — különösen a távbeszélőnél — még az országgyűlési képviselőválasztások idézték elő. A múlt évben a husvétii forgalom március hónapban jelentkezett és így érdekes a múlt és a folyó évi március és április együttes, összegezett forgalmának összehasonlítása. A két hónap együttes forgalmának összehasonlítása szerint a folyó évi összeforgalom a múlt évhez képest 4.59%-kal emelkedett. Ez az összeredmény üzletáganként szétbontva a távirónál 4.86, a távbeszélőnél 16.98 és a rádiónál 3.80%-os emelkedést mutat, míg a posta forgalma 2.02%-kal csökkent.

III. az 1933/34. és az 1934/35. évek forgalma munkaegységekben.

A táblázat adatai a forgalmat fejezik ki és így az adatok a racionalizálás és gépésítés következtében most már megtakarított munkaegységeket is tartalmaznak. Az

összeredmény, valamint az egyes üzletágak eredményei az április havi kedvező forgalom hatása alatt a múlt hónapban közötti eredményeknél lényegesen kedvezőbbek.

Év	Hó	Posta	Táv- író	Távbe- szélő	Rádió	Összes	A forgalom az előző év azonos időszakához viszonyítva több (+) vagy kevesebb (-) munkaegység %-ban*)				
							postá- nál	táv- írónál	távbe- szélő- nél	rádió- nál	össze- sen
		munkaegységek száma ezrekben									
1933. V.—1934. IV.		200 413	23.544	109.064	10.800	343 821	+ 0.7	- 0.7	+ 8.5	+ 5.4	+ 3.2
1934. V.—1935. IV.		201.777	23.388	118.353	11.387	354.905					

*) A % a munkaegységek pontos (ki nem kerekített) számának viszonyát jelzi.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Revue étrangère.

POSTA.

Amerika.

„Ponny Express címmel 75 évvel ezelőtt 1860 április havában indult az első lovas posta összeköttetés a Missouri állambeli St. Joseph és a kaliforniai St. Francisko között. A 2000 mérföld távolságú lovasposta összeköttetés biztosítására 80 válogatott lovas és 400 gyors járású lovat alkalmazott a vállalat, mely ezt az első amerikai lovaspostát berendezte és üzemben tartotta. Minden 25 mérföld távolságra lóváltó állomásokat rendeztek be. A lovasoknak naponként átlag 75 mérföldet kellett benyargalniuk, — hegyszakadékokon, pusztaságokon keresztül, melyeken át akkor még csak indián ösvények vezettek. Sok lovaspostás áldozta életét a gyakori indián támadások miatt. Ebben az időben, a „Ponny Express“ berendezése előtt, a távol nyugat e szakaszán egy levélnek 22 napra volt szüksége, hogy célt érjen. A „Ponny Express“ ezt az időt 10 napra szállította le. Viszont egy levél viteldíja St. Joseph-ből — Franciskoba 10 aranydollárba került. Most ugyanezt a távolságot a légi-posta 10 óra alatt teszi meg és a levél légi-postai pótdíja 6 cent.

A „Ponny Express“ születésének 75 évfordulóját az ellentétek szembeállítására annyira kapható amerikaiak hangulatos ünnepek rendezésével tették emlékezetes-

sé. A „Ponny Express“ még — életben levő utolsó lovas postását, Charlie Millert felöltöztették régi festői postás egyruhájába és lóra ültetve az évforduló napján azzal bízták meg, hogy a Jersey állambeli Newark város repülő teréről induló légi-postai menet pilótájának személyesen adja át az állam kormányzójának New York és Kalifornia kormányzójának, valamint New York és San Francisko polgármesterének szánt ünnepi ajándékokat. Azt a jelenetet, mikor az ajándékokat tartalmazó postacsomagokat a lovaspostás a repülőtéren átadja az indulásra készen álló légi-posta kísérőjének, fénykép és filmfelvételek százai örökítették meg. (D. P. Z. 1935: 10.)

Belgium.

A belga posta újfajta bélyegekkel kísérletezik. E bélyegek hátoldala nincs ragasztó réteggel bevonva. E helyett a bélyegek olyan papíryanagból készülnek, melyek nedvesítés után ugyanolyan tapadó készsége mutatnak, mint a ragasztóanyaggal bekent bélyegek. Ha a kísérletek sikerülnek, a belga postaigazgatás haladéktalanul forgalomba hozza a ragasztóréteg nélküli levélbélyegeket. Az új papíryanagnak még az az előnye is volna, hogy a levegő nedvessége nem árt neki és a bélyegívék nem sodródhatnak össze, mint a gummizott bélyegek, mert a nedves éghajlatú belga-

gyarmatok bélyegkészletéből jelentékeny készletek mennek tönkre ezen a címen. (D. P. Z. 1935:10.)

Franciaország.

Több természetbarát egyesület javaslatára a francia postaminiszter elrendelte, hogy a francia postahivataloknak az utca felőli ablaküvegén a helység nevét tüntessék fel. Ezzel az idegentorgalomnak óhajtának jó szolgálatot tenni és a kirándulók könnyebb tájékozódását óhajtják szolgálni. (D. P. Z. 1935:10.)

Mandel, a francia posta tevékeny minisztere, erős kézzel nyúlt hozzá a posta átszervezéséhez. A felesleges szerveket megszünteti és a közönség szolgálatára márciol-holnapra új szerveket rendelt. Így például megszüntette a párisi postaigazgatóság mellett működött „Service Central” nevű központi hivatalt, továbbá a „Contrôle et présentation de la signature” nevű osztályt, melyet egyszerűen beolvasztott a minisztérium elnöki osztályába. Páris szívében a párisi postaigazgatóságnak alárendelt „Panasz felvevő és tudakozó irodát” állított fel. Ez az iroda kitűnő szolgálatot tesz a közönség panaszainak gyors elintézésénél. A panaszokat lehetőleg 48 óra alatt végleg el kell intéznie. E tekintetben az irodának büntető joga is van. Néhány havi működése alatt a panaszok száma erősen csökkent. (D. P. Z. 1935:8.)

Hollandia.

A németalföldi postaigazgatás 1935. április 1-től kezdve a levélpostai küldeményeknél megszüntette a légipostai pótdíjat Európa összes országaival való forgalomban. Ha a feladó levélpostai küldeményét nem légi, hanem rendes postával óhajtja továbbítani, ezentúl küldeményét „Nem légi postával” jelzéssel kell ellátnia. (D. P. Z. 1935:8.)

Lengyelország.

Lengyelország újabban felvette a közvetlen postaforgalmat Mandzsuriával, a japán védnökség alatt alakult új távolkeleti császársággal. Ez azért érdekes, mert Mandzsukó állammal külpolitikai okokból Anglia példájára az európai postaigazgatások közül eddig Németalföld kivételével egyik sem lépett közvetlen postai összeköttetésbe. A lengyel postaigazgatás most hivatalosan közzétette, hogy az új ázsiai állammal a Szovjetunión keresztül felvette a közvetlen postai összeköttetést Mandzsukó állam postaigazgatásának kezdeményezésére. A lengyel posta elhatározására nagy befolyással volt az a tény, hogy Mandzsukóban a háborúk alatt is sok len-

gyel kivándorló telepedett le. Ezek részére az anyaországgal való jobb összeköttetés biztosítása a cél. (D. P. Z. 1935:10.)

A levélhordók és közúti postamenetek ellen mind gyakran ismétlődő fegyveres támadásokra való tekintettel a lengyel postaigazgatás a levélhordók és küldoncok általános feltegyverését rendelte el. Ezenkívül elhatározta egy 800 postaalkalmazottból álló külön fegyveres őrség szervezését. Ennek a fegyveres különítménynek tagjait külön tanfolyamon képezik ki. Feladatuk a postaküldemények és a postaszolgálat őrzése. A pénzes levélhordókat a lotegyveren kívül veszsípval is felszerelik. A veszsípvalt úgy kell hordani, hogy szükség esetében nyomban használni lehessen. Támadás esetében a postaalkalmazottaknak joguk van előzetes figyelmeztetés nélkül nyomban használni fegyverüket. (D. P. Z. 1935:9.)

Németország.

Ez év május 3-tól kezdve újból kezdetét veszi a német posta katapultszolgálat, amelynek keretében a Luthansa légi postaszállító vállalat gépei, a nyílt tengeren tartózkodó „Bremen” és „Európa” oceanjáró óriáshajók fedélzetéről levélzárakat vivő repülőgépeket repítenek Amerika, illetőleg Európa partja felé, hogy ezzel is megrövidítsék a küldemények célhoz jutását. E különleges légi járatok pilótái évenként átlag 30 ízben hagyják el repített gépeiken a hajó fedélzetét. Ezek a repített postajáratok — 1930 óta szám szerint 130 — egyetlen eset kivételével eddig még mindig sikerültek. Egy alkalommal a New York felé röpitett gépködbé került és szerencsétlenül járt. Érdekese az a mód, ahogy ezeket a katapult repüléseket előkészítik és végrehajtják. A repülés napján a repítő pályát és a motorokat aprólékosan átvizsgálják. A repülőgéppel azonos súlyú lendítőkereket helyeznek azon el és kísérletileg megállapítják, vajjon az elrepítés pillanatáig a kellő fordulatszámot eléri-e. Az elrepítésnek kb. 20—75 atmoszféra nyomásra van szüksége aszerint, milyen nagy az ellenszél erőssége. Az anyahajót egyidejűleg a szélirányába fordítják, mert a repülőgép csak szél ellenében startolhat. A szél erősségét a jól bekent csuszatópálya elején felszerelt műszerrel lemérik, hogy a röpitéshez szükséges atmoszféra nyomást meghatározhassák. A préselt levegőt acél palackokban raktározzák. Mentőcsónak is van a repítésre készenálló repülőgépen. Ezenkívül a pilóta és a szikratávíró kezelője vízhatlan öltözetben teljesítik szolgálatukat; ez az öltözet átnedvesedés esetében önműködően gázzal telik meg. A repülő-

gép elrepítése előtt a hajó körüli hullámokat olaj kieresztéssel is csendesítik, hogy a hajó mozgása szelidüljön. A repülőgépen 6 napi élelemkészletet helyeznek el. Az elrepítés előtt a hajó helyzetét, a szélés a repülési irányt, valamint a várható időjárást a megfelelő műszerekkel pontosan megállapítják és csak akkor indítják el a repülőgépet a repítő pályán.

A pilóták bemondása szerint a repítés első pillanatai nem éppen kellemesek a pilótákra nézve, mert a levegőnyomás erősen hátra préseli, de amint a gép elhagyja a csuszató síneket, nyomban engedelmessé válik a pilóta akarátának. Fontos, hogy a gép a levegőben még egyszer megkerülje a hajótestét és csak azután kezdődik meg a kb. 14 órás út az Óceán felett az európai part felé. A pilóta az anyahajóról félóránként rádió iránymutatást kap. Amint azonban a szárazföld feltűnik, az irányító szerepet az angol parti szikratávíró állomások (Lizzard, Startpoint és The Needles) veszik át. Ha minden jól megy, négy órán belül a gép Southampton kikötőjében ereszkedik le a vízre. Itt az Anglia részére készített zárlatokat a gép leadja, benzint vesz fel és kb. 1 órán belül folytatja útját Amsterdam felé. Ott is leadja a megfelelő postát és csak azután folytatja útját a végcél, Bremerhaven felé. Brema felett a pilóta ledobja Brema, Hamburg és környékére szánt postát és rendszerint összesen 13–14 órai repülés után éri el a hazai kikötőt, a Weser torkolatban fekvő Bleen-t, ahol tutajra szerelve pihen meg, amíg az amerikai kikötő felé útnak készülő „Európa“ fedélzetére nem emelik.

Az ellenkező irányban, tehát a hajóról — New York kikötőjéig a katapult repülőgép útja rövidebb, mert kb. 8½–9 óráig tart és ez a viszonylat a gyakori köd és rossz időjárás miatt veszedelmesebb is, mint az európai part felé történő repített gép útja. Southampton felé a repülőgépet mindig az éjjeli órákban bocsátják újtárra; ezért ez a jelenet az utasoknak mindig gyönyörű és felejthetetlen látványosság. (D. P. Z. 1935:8.)

A német posta jelentéktelennek lát szó, de a bélyeggyűjtők által mindenesetre nagy örömmel üdvözölt újítást vezetett be. Arról van szó, hogy a felvevő hivatalok által a feladásnál elnézésből lebélyegzetlenül maradt levélbélyegek utólagos értéktelenítésére külön keletbélyegzőt rendszeresít. Eddig ugyanis, ha a német rendeltetési hivatal az érkezett levélpostai küldeményeken keletbélyegző lenyomattal el nem látott levélbélyegeket talált, azokat erős tinta- vagy színes ceruzával áthúzta és így akadályozta meg újabb felhasználásukat. A bélyeggyűjtők körében sok bosszúságot okozott már az értéktelenítésnek ez az egyébként nálunk is előírásos módja, különösen, ha a posta valamely alkalmi, tehát gyűjtői értékkel bíró bélyegen alkalmazta azt. A gyakran ismétlődő panaszok megelőzésére a nagyobb levélforgalommal rendelkező német kézbesítő hivatalokat most olyan keletbélyegzőkkel is ellátják, melyek alakjukra nézve nagyjában megegyeznek a kézbesítő hivatalok többi keletbélyegzőjével, de a bélyegkép „Utólag értéktelenítve” megkülönböztető német felírást is tartalmaz. Egy ilyen bélyegző lenyomatot itt is bemutatunk. (D. Z. P. 1935:10.)

(k. j.)

TÁVBESZÉLŐ.

Amerikai Egyesült Államok.

A távbeszélő és a tűzbiztosítási díjak egymáshoz való viszonya Amerikában. A távbeszélőnek a tűzbiztonság szempontjából való nagy értéke közismert. Ennek tudatában a „Telephony” amerikai szaklap f. é. március 30-iki száma érdekes összeállításban hívja fel olvasóinak figyelmét azokra az előnyökre, amelyeket a távbeszélő különösen a farmok tűzbiztonságának emelése szempontjából a gyakorlatban jelent. A lap szerint a tűzjelzéseknek legnagyobb része távbeszélő igénybevételel történik. Ilyen körülmények közt a gyors segélynyújtás és a nagyobb kár elhárítása főleg azon múlik, hogy a tűz által sújtott házban vagy annak közvetlen közelében volt-e a távbeszélő, vagy sem?

A biztosító társaságoknak el kell ismerniök és el is ismerik, hogy a távbeszélő tűzvész esetén főleg a magányos vidéki helyeken, az ő legnagyobb jötevőjük. A távbeszélő azonnali igénybevétele esetén a biztosító társaságok millió és millió kárösszeg fizetésétől szabadulnak meg, amelyeket ellenkező esetben meg kellett volna fizetniök. A lap újságcikkekkkel igazolja, hogy igen sok tüzesetnél a veszedelem terjedését a távbeszélőn hívott gyors segély gátolta meg, viszont számos esetben a házak porráégése éppen azért következhe-

tett be, mert a tüzeset helyén nem volt távbeszélő s mire a távoli tűzjelző hely igénybevételével, segítséget tudtak hozni, már későn volt, már nem tudták az épületet megmenteni.

Ennek a helyzetnek a gyakorlati felismerése a farmbiztosítás terén érdekelt biztosítási ügynököket arra ösztönözte, hogy társaságaikhoz javaslatot tettek a farmbiztosítási járulékoknak leszállítására oly esetekben, amikor a farmon távbeszélő is van. E javaslatoknak az elfogadása és a biztosítási járulékoknak távbeszélővel felszerelt épületeknél való leszállítása az amerikai távbeszélő társaságok számára természetesen igen nagy propagandisztikus eszközt jelent, mert ez a falurendszerű távbeszélő fejlődésére a legszebb kilátást nyújtja. De megnyugtató hatással lesz a farmerekre is, mert a vidéki elhagyatott helyek lakosságába a biztonság érzetét viszi, azonkívül költségmegtakarításhoz is fogja segíteni a farmereket.

A távbeszélő tehát a tűzbiztonság emelése révén előnyt szerez a biztosító társaságoknak, a távbeszélő társaságoknak s a biztosítást és a távbeszélőt igénybevevő farmereknek egyaránt. (T. 1935. III/30.)

RADIÓ.

Amerikai Egyesült Allamok.

Hogyan veszik Amerikában az európai rádióműsorszóró állomások leadásait? A Telegraphen-Praxis német szaklap f. é. 8. száma érdekes beszámolót tart az európai rádióműsorszóró állomások leadásainak az Egyesült Államokban való vételi viszonyaira vonatkozólag. Ebből megtudjuk, hogy a vétel lehetőségek nemcsak a rövidhullámon történő adások számára vannak meg, hanem a rendes hosszú hullámon történő leadások vétele is lehetséges.

A vétel lehetőségek tisztázása céljából Washingtonban 1934. november 17-én próbanapot tartottak s az amerikai vevő 16 óra 20 perckor (keletamerikai idő, közép-európai idő szerint 22 órakor) kezdte el megfigyeléseit. Legelsőnek néhány angol állomást hallgattak meg, majd Párizson át német állomások megfigyelésére került a sor. 17.30 kor 575 kHz-en Stutgart-ot vették, 18 órakor pedig 904 kHz-en Hamburgot és Breslaut. Utóbbi német adó pontosan ugyanazon a hullámon (950 kHz) dolgozik, mint a washingtoni adó. Amíg azonban a német állomás 7300 kilométer távolságból 100 kw energiával adott,

Washington csak 5 kw-tal jött. Valóságos rádiócsatát vív egymással a két adó, amelyből végül is a bresloui adó kerül ki győztesen.

Délamerikai állomások hallgatása után a megfigyelő angol állomásokat vett. Éjfél felé a legtöbb európai adót jól lehetett hallani. Hajnali 1 órakor (középeurópai idő szerint 7 órakor reggel) az angol és a többi európai állomások reggeli leadásaikat kezdték meg. Elsőnek Hamburg jelentkezett, utána Prágát, majd Budapestet sikerült hallaniok, végül Lipsét, amely utóbbi állomást azonban San Francisco a maga azonos hullámával már erősen zavarta. Köln következett ezután, utána München. Mindkettőt igen jól vették, München vétele azonban Kölnénél jobb volt. Mivel Breslau vétele zavart volt, Berlinre került a sor, ahol egy fiatal hölgy a hallgatóság számára éppen főzőtanfolyamot tartott.

Olaszországon, Dánián és Franciaországon keresztül történt rádiócserkészés után 2.15-kor (középeurópai idő szerint 8 órakor) Stutgartot még egyszer igen jól sikerült venniök, mert a vele azonos hullámon dolgozó newyorki adó közben aludni ment. Európában azonban most már erősen kivilágosodott s a nappali órák meghozták a mind erősebbé váló fadinget. 3.30-kor Bécset még is jól sikerült venniök, 9.30-kor pedig középeurópai idő szerint Hamburgot és Lipsét is. Minden más európai állomás vételét azonban a fading lehetetlenné tette.

A felsorolt állomásokat mind hangosan beszélővel vették. Fejhallgatóval ennél jóval nagyobb számú európai állomást tudtak Amerikában venni, köztük a csak 17 kw-tal dolgozó frankfurti adót is. A megfigyelés eredménye az volt, hogy 10 tengerentúli ország 21 adóját Washingtonban jó érthetőséggel vették, ebből 9 német állomás volt. (T. P. 1935. 8.)

Törökország.

A török adóknak nem szabad többé keleti zenét közvetíteniök. A török kormány rendeletet adott ki, amely szerint az istanbuli és ankarai török rádióműsorszóró adóállomásoknak mostantól kezdve keleti zenét nem szabad többé közvetíteniök. A török lakosság zenei érzékének fejlesztése céljából a rendelet a műsorokba csak nyugati zeneszámok beillesztését engedi meg. (T. P. 1935. 8.)

Németország.

A német posta a berlini postamúzeumban nyilvános távolbalátó előadásokat tart. Április hó 9-én a német birodalmi posta a berlini postamúzeum előadó termében a sajtó képviselőinek bemutatta a távolbalátás legújabb eredményeit. Személyeknek és kisebb előadásoknak a távolból rádióelektromos úton való meglátásáról és meghallgatásáról volt itt szó. Egyidejűleg megnyitották a német posta által a birodalmi postamúzeumban berendezett s mindenki által díjmentesen látogatható nyilvános távolbalátó előadótermet is.

A német postaminisztérium sajtóügyi előadójának üdvözlő szavai után dr. Banneitz postafőtanácsos, a Reichspostzentralamt' távolbalátó ügykörének vezetője, a következő ismertetést adta elő:

Látható eseményeknek elektromos úton való továbbítása a feltalálókat már az elmúlt század közepe táján foglalkoztatta. A legtöbb esetben azonban többnyire megvalósíthatatlan fantáziákról volt szó. Az első, aki a mai fogalmak szerint használható megoldást javasolt s azt 1885-ben szabadalmaztatta is, Nipkow Pál berlini mérnök volt, aki mint 75 éves ember Berlin—Pankow-ban még ma is él. Találmányát akkor nem lehetett értékesíteni, mert a szükséges műszaki segédeszközök még nem állottak rendelkezésre. A távolbalátás számára csak az erősítők fejlődése hozott új lehetőségeket. Ezt Németországban Mihaly, Karolus és a német birodalmi posta ismerték fel s át is tértek a gyakorlati kísérletekre. A kísérleteket akkoriban a legnagyobb csendben kellett folytatni, mert a távolbalátást akkor még általában utópiának tekintették, s azokat, akik ezzel foglalkoztak, komolyan nem vehető fantasztáknak tartották. Ilyen nézetet még a közelmúltban igen tekintélyes és ismert nevű tudósok és mérnökök is vallottak. Ma, amikor a távolbalátást már igen használható alakjában tudjuk bemutatni, már ezek a kételkedők is kénytelenek tévedésüket beismerni. Azok a munkák, amelyeket az elmúlt nyolc évben a német feltalálók és cégek a német birodalmi posta megértő közreműködése mellett a távolbalátás érdekében folytattak, kemény küzdelemnek számítottak, amelyeknél rendkívüli állhatatosságra és optimizmusra volt szükség. 1929-ben azonban az akkori 30 soros képek már megmutatták a követhető irányt. A további fejlődés során nemcsak a képek sorainak számát sikerült fokozni, hanem más javításokra is sor került. Legújabbban a 180 soros képeknél tartunk. Azok a képek, amelyeket a witz-

lebeni adó útján közvetítenek, már 180 sorosak. Erről az adóállomásról a német posta már hosszabb idő óta folytat próbaleadásokat, amelyek 9—11, 15—17 és 20.30—22 óra közt folynak. Ezek a próbaleadások az utóbbi időben már annyira jók voltak, hogy az adóállomást aggodalom nélkül minden héten 3 estére, a birodalmi rádióműsorszóró társaságnak rendszeres műsoros adás céljaira is át lehetett engedni. A hét többi napján a német posta folytatja az adóval távolbalátó próbaleadásait.

Közben a német posta a távolbalátás fejlesztése terén újabb lépést tett, nevezetesen fénysugár-billentyűzöt (Lichtstrahl-Abtaster) szerkesztetett, amelyet a német távolbalátó részvénytársaság készített. A billentyűzöt a német posta berlini Rognitzstrasse-i távolbalátó-házában állították fel s azt most a Reichspost rendszeres kísérleti munkájában foglalkoztatják. Ez a billentyűző egyes személyeknek és jeleneteknek nemcsak film útján, hanem anélkül is, az adóra való rávitelét teszi lehetővé. A billentyűző lényege abban áll, hogy hatalmas ívlámpa által terjesztett fénysugárt egy légüres térben futó Nipkow-lap segítségével 180 sorosan árasztanak a továbbítandó tárgyra. A tárgyat a fénysugárral lebillentyűzik. A tárgy mindenkor megvilágított részeiről visszavert fény fotocellákra kerül, átalakul elektromos áramértékekké, végül felerősítve modulálásra az adóra jut. Ez a berendezés a jövőben lehetővé fogja tenni, hogy az előadást szóban és képben továbbítsák, az előadó művészeket a vevő készüléken megjelentesék, illetőleg hogy az előadásokat képekkel is kiegészíthessék.

Ezidőszerint kevés polgárnak áll módjában, hogy magának távolbalátó vevőberendezést vásárolhasson. Hogy a távolbalátás mindenkori állásáról mindenki tájékozódhasson, a német posta a birodalmi postamúzeumban nyilvános távolbalátó előadótermet rendezett be. A múzeumba beléptidj nélkül jövő látogatók a távolbalátó előadásokat köznapokon szerda és szombat kivételével 10.32—12 óra közt megnézhetik és hallgathatják.

Ehhez az ismertető előadáshoz csatlakozóan az új fénysugár-billentyűző segítségével a Rognitz-strasse-i távolbalátóházban jelenlevő személyek képét távolbalátó segítségével megjelentették s látható művészek előadásait is leadták. Az egyes leadott számokat Patschke Orsolya berlini színművész nő konferálta be, aki így mint első német távolbalátó speaker szerepelt. A sajtó képviselőinek is módjában állott,

hogy a Rognitzstrasse-ből magukat a postamúzeum előadótermében ülő kartár-

saik előtt képen megjelentessék. Ilyen megjelentetést mutat be alanti képünk is.

A birodalmi postamúzeum nyilvános távolbalató előadótermének megtekintése után a jelenlevő 90 sajtóképviselő, valamint a távolbalató szolgálatban érdekelt mérnökök közt élénk megbeszélés fejlődött ki. (D. V. 1935. 16.)

A berlini postamúzeumban berendezett nyilvános távolbalató előadóhelyiség nagy látogatottságára való tekintettel, a német birodalmi posta vezetősége elhatározta, hogy ilyen előadótermeket később meghatározandó helyeken még Berlin más részeiben is be fog rendezni. (D. V. 1935. 17.)

A távolbalátás kérdéseinek megbeszélése az oktató mozgókép-szolgálat nemzetközi intézetének értekezletén. Az oktató mozgókép-szolgálat nemzetközi intézete (Institut international du cinematograph éducatif röviden: I. C. E.) április 4. és 6. közt Nizzában tanulmányozta a távolbalátás különböző kérdéseit.

Ezen az értekezleten 30 külföldi képviselő vett részt, akiket részint a szellemi együttműködés nemzetközi intézete, részint a rádióműsorszóró nemzetközi egyesülete (U. I. R.), illetőleg más tudományos, műszaki és ipari alakulatok küldtek ki.

Az értekezletet Louis Lumière, Nizza város polgármestere nyitotta meg s annak munkarendjén a következő kérdések szerepeltek:

A távolbalátás jelenlegi helyzete.

A távolbalátás és a mozgókép egymáshoz való viszonya.

A rádióműsorszóró és a távolbalátás egymáshoz való viszonya.

A távolbalátás felhasználásának lehetőségei az oktatásnál és a kulturális célok szolgálatánál.

A távolbalátásra vonatkozó nemzetközi szabályalkotás és együttműködés.

E kérdések mindegyikét az illető megbízott előadó terjedelmes jelentés kíséretében fejtegette az értekezleten. E jelentések közül az a kettő érdemel a távközlés szolgálatai szempontjából figyelmet és foglalkozást, amely a távolbalátásának a mozgókép és a rádióműsorszóró szolgálat-hoz való viszonyával foglalkozik.

A két tárgykörre vonatkozó jelentést Gallarti és Montenach urak állították össze s ezzel kapcsolatban a következőket olvassuk a Journal des Télécommunications f. é. áprilisi számában:

A mozgókép a társas életben nagy szerephez jutott művészi, nevelő és kulturális jelentőségénél fogva. Mivel a távolbalátás a közönségnek ugyanilyen értékű szolgáltatást tud nyújtani, foglalkozni kell vele s meg kell vizsgálni a két szolgáltatnak egymáshoz való viszonyát.

Kezdetben kétségbe vonták, hogy a távolbalátás valaha is versenyt támaszthasson a mozgókép üzemnek, egyrészt az előadó terem üzeme, másrészt a jelenetek felvétele és a filmek szórása szempontjából. A kérdés közelebbi megvizsgálása azonban bebizonyította, hogy a két üzem nemcsak hogy nem zavarja egymást, hanem kölcsönösen és hasznosan ki is tudja egymás szolgáltatát egészíteni.

A filmeknek távolbalátás útján való továbbításánál a legfontosabb kérdés, hogy erre alkalmas filmeket sikerüljön kiválasztani. Erre azért van szükség, mert a mozgókép üzem céljaira készített filmek gyakran nem alkalmasak a távolbalátás útján történő továbbításra, és pedig két szempontból:

1. A filmeket kis méreteiknél fogva a szemlélőnek nagyon közelről kell néznie.

2. A közönséges filmek túlságosan hosszúak ahhoz, hogy azokat a távolbalátó vevőkészülék képkeretében való szemléléssel élvezhessék a nézők.

E két nehézség elhárítására tehát a jövőben különös tekintettel kell lenni.

A távolbalátásra alkalmas filmgyártás pénzügyi szempontból igen tekintélyes tőkék befektetését tenné szükségessé. Erről természetesen csak akkor lehetne szó, ha ezeknek a filmeknek a forgalma e költségek gyors amortizálását tenné lehetővé. Ennek első feltétele, hogy azt az egyezményt, amelyet erre vonatkozólag az értekezletet tartó egyesület már megalkotott, mentől többen aláírják, illetőleg ahhoz csatlakozzanak, s így a távolbalátás útján történő filmtovábbítás kifejlődhessék.

Ami a távolbalátásnak a rádióműsorszóróhoz való viszonyát illeti, ezt a kölcsönös hatást az előadó szerint kétségen kívül már most is meg lehet állapítani, mert pl. Nagybritannia rádióiparosainak szövetsége reájött, hogy a rádióműsorszóró készülékek árusításában nagy visszaesés állott be, amióta a sajtóban hírek jelentek meg arról, hogy rövidesen távolbalátós műsorokat is fognak szórni. Ezért a közönség most már igen gyengén vásárolja a jelenlegi rendszerű rádióműsorszóró vevőkészülékeket, abban a reményben, hogy rövidesen olyan készülékekre fog szert tehetni, amelyekkel mind a zenei részt, mind a távolbalátós közvetítést is egyaránt veheti.

A szakajtó pedig állandóan azt hangoztatja, hogy a távolbalátó szolgálat el látását legcélszerűbb a rádióműsorszóró szolgálatot úgy is ellátó szervezetekre bízni.

Az előadó megállapítása szerint a távolbalátásnak a rádióműsorszóró szolgálathoz való viszonyában a műszaki kérdések játszik a főszerepet. Mindenekelőtt megállapítandó, hogy a hullámoknak az étherben való nagyfokú torlódása miatt a távolbalátás leadásait csak igen rövid hullámokon vagyis csak igen kis körzetben lehetne megvalósítani; ezért aztán a távolbalátás leadásai a rádióműsorszóró közönséges leadásainak, amelyeknek közönsége igen nagy és erősen nemzetközi színezetű, előreláthatólag nem fognak tudni komoly versenyt támasztani.

Egyébként a rádióműsorszóró és a távolbalátás útján leadandó műsorok meg fogják őrizni jellegzetességüket, mert az egyik kizárólag a hallás útján gyakorol hatást a közönségre, a másik pedig a látás és a hallás útján egyaránt.

A jelentés azt is hangsúlyozza, hogy a rádióműsorszóró által a zene élvezetére nevelt közönség nem fogja szükségét érezni annak, hogy készülékén a zenét szolgáltató zenekar vagy zeneművész képe is megjelenjék. Ezzel ellentétben a távolbalátás fejlődésével ugyancsak a rádióműsorszóró közönsége más természetű rádióműsorszóró előadásoknak képekkel való kísérésére súlyt fog helyezni. Ilyen előadások lesznek az oktató leadások, a hírlapi közlemények, a tudományos előadások és a színdarabok.

A jelentés ezekkel a szavakkal végződött:

„A távolbalátás, az emberi művelődés terjesztésének szolgálatában végzett működésével, a rádióműsorszóró munkáját csak kiegészítheti, de azt nem egyengetheti.”

A távolbalátásnak az oktatásnál és a kulturális célok szolgálatában való felhasználását illetőleg de Feo az I. C. E. igazgatója tett mint előadó felette érdekes megállapításokat. Bár rámutatott arra, hogy a távolbalátás ezidőszerinti műszaki nehézségei és működési körzetének szűk volta még távoltartják ezt a szolgálatot attól a lehetőségtől, hogy a kultúra szempontjából nagy nemzetközi kérdéseket érleljen meg, mégis a filmeknek a távolbalátó üzem útján való terjesztési lehetősége annak a kulturális célok, első sorban pedig az oktatás céljából való felhasználhatása miatt jelentőséget adnak. Ezért foglalkoznak a társadalom minden rétegében már is a távolbalátással s ezért van róla szó állandóan a sajtóban is.

Ezért foglalkozik a távolbalátással az I. C. E. is és ezért igyekszik ebben az új szolgálatban az emberiség javára feyelmet teremteni.

Hogyan lehet értékesíteni tehát ebből a célból a távolbalátást? Mindenekelőtt az oktatásnál, mert az oktatás az alapja a haladásnak.

A második alkalmazási tér, ahol a távolbalátás nagy szolgálatokat tehet, a népszerűsítés és pedig a szó legtágabb értelmében véve, vagyis a propagandisztikus ügykörben, amely a szociális tökéletesítésre, az ipari és mezőgazdasági modern munka-eljárások terjesztésére irányul.

Végül hálás térnek ígérkezik a kép útján való tájékoztatás és informálás munkája is s itt valószínű, hogy az időszíregeknek televízió útján való terjesztése társulni fog a telenematographiával vagyis a távolba való mozgóképes szolgálattal.

Nemzetközi téren, ha a távolbalátó szolgálat adóberendezései oly távolságra való leadásokat fognak lehetővé tenni, amelyek az országhatárokon túlra is érnek, a távolbalátás fontos szerephez fog jutni a nemzetek közti közeledés ápolásának terén, mert minden nép igyekezni fog a többi előtt lehetőleg a legkedvezőbb kéneben mutatkozni s így a többi nép megbecsülését kiérdemelni, ami viszont a barátkozásnak az alapfeltétele.

Az előadói jelentéseket követő ismételt eszmecsere után az értekezlet a következő megállapításokat tette:

I. A távolbalátás ezidőszíreinti állapota. Műszaki szempontból meg lehet állapítani, hogy az eddigi eredmények a képeknek elfogadható kivitelben való továbbítását és leadását teszik lehetővé. Ezek az elért eredmények azonban nem elégségesek arra, hogy a filmeket minden esetben közvetlenül a távolbalátás útján lehessen továbbítani.

Ami az üzemet illeti, egyes országokban a rendes képleadó szolgálatra már berendezkedtek, más országokban azonban a távolbalátós leadások még csak kísérleti állapotban vannak.

II. A távolbalátásnak más műszaki szolgálatokhoz való viszonya. Közeli kapcsolatban van a távolbalátás

a rádióműsorszóróval, amelynek az optikai kiegészítését teszi lehetővé;

a mozgóképszolgálattal, amelynek gyakran mint nélkülözhetetlen továbbítóüzem áll rendelkezésére s amely a jövőben a távol-

balátó műsoroknak a megrögzítését és terjesztésének tökéletesedését fogja előmozdítani;

a rádióközlekedési ágakkal általában, mert a Herz hullámok nélkül a távolbalátó leadások általánosítása meg sem valósítható.

a vezetékes távközlési üzemekkel, amelyek az adóállomásoknak a közvetítő (relais) állomásokkal való összeköttetését s így később a nemzetközi műsorcsereket lesznek hivatva lehetővé tenni.

III. Az üzem időszíreü törekvései. A célok és eljárások közössége folytán a távolbalátás és a rádióműsorszóró üzemét ugyanazon szervezeteknek kellene ellátniok. A rádióműsorszóró szolgálatot ellátó szervezetek egy része már foglalkozik is a távolbalátó üzem ellátásának kérdéseivel s ez az irányzat úgy látszik, általános lesz. (J. T. 1935. 4.)

Dr. H. F.

Könyvszemle.

Bibliographie.

A Rádió Kincstára. Szerkesztették: Paskay Bernát, Molnár János és Laszgaller Ernő. Kiadja: A Rádió Ujság Lapváltat k. t. 1935. február havában. A könyvet a posta alkalmazottai a Rádió Ujság kiadóhivatalában 2.50 P-ért szerezhetik be, bolti ára: 3.— P.

A könyvben lexikonszerűen összegyűjtve találjuk meg mindazokat a — műszaki és egyéb vonatkozású — ismereteket, amelyekre a rádió iránt érdeklődőnek szüksége van. A mindenki által érthető formában tartott műszaki részből kiemelkednek azok a közlemények, amelyek a rádióhullámok terjedésével, a rádiózavarok szemléltető magyarázatával és elhárítási módjaival, a különféle antennarendszerek és rádióvevőkészülékekkel kapcsolatos hasznos tudnivalókkal, a rádiótechnikai mértékegységekkel, formulákkal és egyszerűbb mérési módszerekkel ismertetik meg azokat, akik a rádióval szakszerűen nem foglalkoztak. A rádió nemzetközi szabályozására, hullámelosztására, a magyar rádiórendeletek ismertetésére vonatkozó több közlemény és a szöveg között elhelyezett, hasznos adatokat tartalmazó és áttekinthető módon összeállított táblázatok az olvasók számára is értékes segítséget nyújtanak. Az új munka nagy segítségére fog szolgálni mind a rádió amatőröknek, mind a szakembereknek.

Kiadó: Dr. LÖRINCZY GABOR, m. kir. postatanácsos.

Fővárosi Nyomda Rt., Lovag u. 18. — Felelős v.: Duchon J.